

د زکوة اثبات په احاديثو سره:

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي چي نبي کریم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: اسلام پر پنځو شيانو بناء سوى دى: کلمه شهادت، لمونځ کول، زکوة ورکول، حج کول او د روژې د مياشتې روژې نيول^۱.
په دې اړه حديثونه ډېر زيات دي خو د اثبات لپاره دغه يو هم کافي دى.

د زکوة اثبات په اجماع سره:

د ټول امت پر دې خبره باندي اجماع ده چي زکوة فرض دى^۲.

د زکوة اثبات په عقل سره:

د زکوة اثبات عقلاً هم په خو و جهو سره دى:

اول: د زکوة په ادا کولو کي د ضعيف او بېچاره کومک کول دي.

دوهم: زکوة انسان د گناهونو څخه پاکوي او د سخا صفت پکښي پيدا کوي او بخل ځني ليري کوي.

درېم: الله تعالى غنيانو ته ډول ډول نعمتونه ورکړي دي او د نعمتو شکر فرض دى نو زکوة فقير ته ورکول د نعمت شکر دى^۳.

(1) [قال عبد الله رضي الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بني الاسلام على خمس شهادة ... و ايتاء الزكوة...] صحيح المسلم: دوهم ټوک - ۳۲ مخ.

(2) [واما الاجماع: فلان الامة اجمعت على فرضيتها] بدائع الصنائع: لومړى ټوک - ۷۷ مخ.

(3) [احدها ان اداء الزكاة من باب اعانة الضعيف و اغاثة اللهيء... والثاني: ان الزكاة تطهر نفس المؤدي عن انجاس الذنوب... والثالث: ان الله تعالى قد انعم على الاغنياء و فضلهم بصنوف النعمة...] بدائع الصنائع: لومړى ټوک - ۷۷ مخ.

د زکوة وجوب

د زکوة حکم:

د زکوة حکم په قرآن مجید کې د لمانځه سره متصل ۸۲ ځایه راغلی دی او په دوهم هجري کال کې فرض سوی دی^۱.

پر انبیاوو زکوة:

زکوة پر نبیانو واجب نه دی^۲.

پر لېوني او نابالغ زکوة:

د لېوني او نابالغ په مال کې زکوة واجب نه دی او په نصوصو کې دوی غیر مکلف بلل سوي دي^۳.

زکوة هر کال ورکول واجب دی:

زکوة هر کال ورکول واجب دي^۴.

د نصاب د شروع وخت معلوم نه وي:

که چیرې دا معلومه نه وي چې د کوم وخت څخه یو څوک د نصاب مالک سوی دی نو د غالب گمان یا د قرائنو څخه دي اندازه ولگوي بیا دي زکوة ورکړي او احتیاطاً دي د یو څه زیات وخت تعیین وکړي^۵.

^(۱) قرنها بالصلاة في اثنين وثمانين موضعاً في التنزيل دليل على كمال الاتصال بينهما وفرضت في السنة الثانية قبل فرض رمضان. (الدرالمختار: دوهم ٢٥٦-مخ).

^(۲) ولا تجب على الانبياء اجماعاً. (الدرالمختار: دوهم ٢٥٦-مخ).

^(۳) فلا تجب على مجنون و صبي لانها عبادة محضة وليسا مخاطبين بها (ردالمحتار: دوهم ٢٥٨-مخ).

^(۴) و تجب على الفور عند تمام الحول (هنديہ: لومړی ١٧٠-مخ).

^(۵) اي سبب افتراضها ملك نصاب حولي... و شرط افتراض اداها حولان الحول و هو في ملكه... (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ٢٥٩-مخ). (و مثله في الاشباه والنظائر: ٧٦-مخ).

د هر ډول مال زکوة په جلا جلا وختو کې ورکول:

په جلا جلا وختو کې د جلا جلا سامانو زکوة ورکول صحیح دي، په دې شرط چې نصاب ته رسېدلي وي.^۱

د قرض حسنه زکوة:

که یو چا په قرض حسن باندي پیسې ورکړي وي نو د ترلاسه کولو وروسته ئې زکوة سته او که د ترلاسه کېدو مخکې یو څوک زکوة ورکړي هم صحیح دی.^۲

مهر د زکوة ورکولو مانع نه دی:

عموماً چې کوم مهر د نکاح تر لویو څه موده وروسته ورکول کېږي دې ته مهر مؤجل وایي د صحیح قول موافق دغه مهر د زکوة مانع نه دی، مثلاً یو څوک شل زره افغانۍ لري پنځه زره د مهر باندي پور دي نو دغه سپری به پوره د شلوزرو زکوة ورکوي.^۳

د خاوند بې اجازې د بنځي زکوة ورکول:

بنځه د خپلو زېوراتو او نورو سامانو زکوة د خاوند بې اجازې ورکولای سي اجازې ته ضرورت نسته.^۴

(۱) او في عرض تجارة قيمته نصاب... (درمختار: مخ ۲۹۸، ټوک ۲).

(۲) الزکوة واجبة على الحر العاقل... اذا ملك نصاباً ملكاً تاماً و حال عليه الحول. (هدايه: دوهم ټوک-۳ مخ). فاذا كانت ماتين و حال عليه الحول ففيها خمسة دراهم... (هدايه: دوهم ټوک-۳۵ مخ).

(۳) عن دين له مطالب من جهة العباد،..... او مؤجلاً ولو صدق زوجته المؤجل.... والصحيح انه غير مانع. (درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک-۲۶۱ مخ).

(۴) جهاز ابنته بجهاز وسلمها ذلك ليس له الاسترداد منها ولالورثته بعده ان سلمها ذلك في صحته بل تختص به وبه يفتي (درمختار: څلورم ټوک-۳۰۴ مخ).

پر امین باندي د امانت د مال زکوة:

د میراث مال تقسیم سوی نه وي د یوه وارث په تصرف کي وي او وارثان ټول بالغان وي نو زکوة یوازي پر هغه وارث چي مال ئې په قبضه کي دی واجب نه دی بلکه د ټولو مالکانو پر ذمه زکوة سته او که چيري هغه مال سپین یا سره زر وي نو پر هر وارث د هغه د حصې په اندازه واجب دی کله چي حصه ورور سیدل او هغه مال د نصاب په اندازه وو نو د تېروخت زکوة به هم ورکوي^(۱).

د حفاظت د مال زکوة:

که یو نفر بل چا ته پیسې ورکړي وي چي حفاظت ئې کوه او دا اجازه ئې هم ورته کړې وه چي هر کار په کوه خو دغه نفر مالک ته خو کاله وروسته یو سرای ور رانیوی نو مالک به د تېرو سوو کلونو زکوة ورکړي^(۲).

د مدرسې پر چنده باندي زکوة:

د مدرسې چنده چي د نصاب په اندازه جمع سي او کال باندي تېر سي بیا هم زکوة پر نسته^(۳).

په حرام مال کي زکوة:

حرام مال ټوله خیراتول لازمي دي په هغه کي زکوة نسته مگر که حرام

(۱) الا الذهب والفضة والسائمة لما في الخانية لو ورث سائمة لزمه زکوتها بعد حول نواه او لا. (درمختار: دوهم ټوک - ۲۷۳ مخ).

(۲) ولو كان الدين على مقر... فوصل الى ملكه لزم زکاة ما مضى (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۶ مخ).

(۳) و سببه اي سبب اقتراضها ملك نصاب حولي فلا زکاة في سوائم الوقف والخيل المسبلة لعدم الملك (درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک - ۲۵۹ مخ).

مال د بل حلال مال سره گډه سي نو بيا زکوة پکښي لازم دى.^۱
د سراى او مخکي زکوة:

که سراى يا مخکه په کرايه ورکول سوي وي نو کومه آمدني چي راضي د کال تر پوره کېدلو وروسته پر هغه آمدني چي نصاب ته رسېدلې وي زکوة واجب دى نه پر ماليت باندي.^۲

د کوروالا په نصاب سره خاوند:

د خپلي ښځي په نصاب سره خاوند صاحب نصاب نه سي کېدلای مخکه نو نه زکوة او نه اختري پر هغه واجب دى.^۳

مقروض چي خپله ذاتي آمدني ولري:

که پريو چا باندي قرض وي او د هغه سرمايه او آمدني تر قرض کمه وي نو زکوة پر هغه واجب نه دى.^۴

د زکوة په ادا کولو کي دنيت اهميت:

د زکوة په ادا کولو کي نيت ډير ضروري دى که يو چا د پيسو د ورکولو په وخت کي د خيرات يا صدقې نيت کړى وي نو تر ادا کولو وروسته د زکوة په نيت سره زکوة نه ادا کېږي مگر که د يو چا د ورکولو په وخت کي د هيش شي نيت نه وو خو وروسته ئې د زکوة نيت وکړ او

(^۱) ولو خلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكاة فيه و يورث عنه (درمختار: دوهم ټوك - ۲۹۰ مخ).

(^۲) ولا زكاة على مكاتب ... و اثاث المنزل و دورا السكنى و نحوها كثياب البدن الغير المحتاج اليها و كالحوانيت و العقارات (درمختار: دوهم ټوك - ۲۶۳ مخ).

(^۳) الزكاة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصابا تاما و حال عليه الحول (هدايه: دوهم ټوك - ۳ مخ).

(^۴) و من كان عليه دين يحيط بماله فلا زكاة عليه (هدايه: دوهم ټوك - ۶ مخ).

پيسې د فقير يا مسكين په ملك كې وي نو په داسې صورت كې دغه پيسې په زكوة كې شمېرل كېږي.^(۱)

د زكوة د فرضيت لپاره د كال تېرېدل شرط دى:

كه يو شوک خپل ټول مال په قبضه كې راولي او كال باندي تېر سي نو زكوة فرض دى خود كال د تېرېدلو دمخه زكاة نه فرض كېږي.^(۲)

د زكوة په ور كولو كې د قمري كال اعتبار:

د زكوة په فرضيت كې د اسلامي (هجري قمري) مياشتو اعتبار دى او د فقه او د ويناوو مطابق د قمري كال مقدار درې سوه څلور پنځوس (۳۵۴) ورځي اته ساعته او اته څلوېښت دقيقې دي.^(۳)

زكوة به سمدستي ور كوي او كه په ځنډ سره:

زكوة سمدستي ور كول واجب دي او كه په ځنډ سره، په دې مسئله كې د فقه او اختلاف دى كوم امامان چي په ځنډ ور كولو قائل دي د هغوى په نظر په وقفه وقفه زكوة ور كول جائز دى او كوم امامان چي د سمدستي ور كولو قائل دي د هغوى په نظر بيا په ځنډ سره گناه ده خود فتاوى هنديه مصنف سمدستي ور كول صحيح بللي دي او ابن الهمام رحمته عليه د امام ابو حنيفه رحمته عليه قول رانقل كړى دى چي بې له عذره ځنډ

(۱) و شرط صحة ادائها نية مقارنة له اي للاداء و لو كانت المقارنة حكما كما لو دفع بلانية ثم نوى والمال قائم في يد الفقير (درمختار: دوهم ټوك - ۲۶۸ مخ). كذا في الهندية: اول ټوك - ۱۷۱ مخ.

(۲) و سببه اى سبب افتراضها ملك نصاب حولى نسبة للحول لحولانه عليه (درمختار: دوهم ټوك - ۲۵۹ مخ).

(۳) و السنة القمرية اثنا عشر شهرا قمريا و مدتها ثلث مائة و اربعة و خمسون يوماً و ثلث يوم و ثلث عشر يوم (شرح الوقايه: دوهم ټوك - ۱۴۱ مخ).

کول مکروه تحريمي دي^۱.

صاحب نصاب سري ته دکال په منخ کي مال راغلی:

د زکوة پر نصاب باندي کال تېرېدل ضروري دي اوس که يو شوک د کال په منخ کي نور مال وگهتي نو هغه مال به هم د هغه اصلي نصاب سره يو حای کړي او زکوة به ورکړي حکه چي دا ضروري نه ده چي کوم مال د کال په منخ کي راغلی وي پر هغه هم پوره کال تېرسي^۲.

د زکوة په ادا کولو کي دوخت ټاکل:

د کال په شروع کي د کال د پوره کېدلو سره سمدستي زکوة ادا کول واجب دي حکه نو د خاصي مياشتي ټاکل نسته په هره مياشت کي چي زکوة ادا کوي مگر دا چي د روژې په مياشت کي عبادات ډېره اهمه درجه لري نو په دې خاطر په دغه مياشت کي ډېر خلگ يا خو خپل زکوة وځنډوي ادا ئې کړي او يا ئې د وخت ترمخه په دغه مياشت کي ادا کړي^۳.

که چا زکوة ادا نه کړ:

زکوة د واجب کېدو سره سمدستي بايد ادا کړه سي که بيا هم يو چا پر خپل وخت ادا نه کړ نو ذمه ئې فارغه نه ده حکه چي زکوة د خاص وخت

(^۱) و تجب على الفور عند تمام الحول حتى ياثم بتاخيره من غير عذر وفي رواية الرازي على التراخي حتى ياثم عند الموت والاول اصح (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۰ مخ). کذا في فتح القدير عن ابي حنيفة رحمته الله عليه انه يكره ان يؤخرها من غير عذر. فان كراهة التحريم هي المحمل عند اطلاق اسمها عنهم - دوهم ټوک - ۱۶۶ مخ).

(^۲) و شرط وجوب اداؤها حولان الحول على النصاب الاصلي و اما الاستفادة في اثناء الحول فيضم الي مجانيته و يزكي بتمام الحول الاصلي سواء استفيد بتجارة او ميراث او غيره (مراقي الفلاح: ص ۷۱۴). کذا في درمختار: دوهم ټوک - ۲۸۸ مخ

(^۳) اي سبب افتراضها ملك نصاب حولي نسبة للحول لحواله عليه (درمختار: ج ۲، ص ۲۵۹).

سره اړه نه لري^۱.

د سرای نه درلودل د زکوة مانع نه دي:

که یو څوک د نصاب مالک وي او دغه پیسې ئې تر حاجت اصلیه زیاتې وي نو دغه سپری د زکوة مستحق نه دی بلکې دی به خپله زکوة ورکوي خو څوک چي ذاتي سرای نه لري نو دغه داسي عذر نه دی چي د هغه په وجه دي غریب و بلل سي تر څو چي دغه پیسې ئې مصرف کړي نه وي تر ضرورت زیاتي شمارل کېږي^۲.

د زکوة په ورکولو کي هر وار نیت ضروري دی او که نه؟

که یو چا د مال د جلا کېدلو په وخت کي نیت د زکوة کړی وو او بیا ئې لږ لږ مصرفوی نو دوهم وار نیت ته ضرورت نسته د مال د جلا کېدو په وخت کي هغه یو وار نیت کافي دی او که یو چا اول نیت نه وي کړی نو د ورکولو په وخت کي به نیت کوي که نه نو زکوة نه صحیح کېږي^۳.

د حوائج اصلیه لپاره د ساتل سوو پیسو زکوة:

که د یو چا پیسې په حوائج اصلیه کي مصرف او مشغولي وي نو یقیناً په هغو پیسو کي زکوة واجب نه دی، مگر که یو سپری د ضرورت د پوره کولو لپاره مثلاً د سرای، کتابونو، اسلحې او داسي نورو شیانو

(^۱) و تجب علی الفور عند تمام الحول حتي يائثم بتاخيره من غير عذر و في رواية الرازي علي التراخي حتي يائثم عند الموت والاول اصح (هنديه: اول ټوک - ١٧٠ مخ)

(^۲) و لا الى غني يملك قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلية من اي مال كان (درمختار: دوهم ټوک - ٣٤٧ مخ). و مثله في خلاصة الفتاوى: اول ټوک - ٢٤٢ مخ.

(^۳) قال كلما تصدقت في هذه السنة فهو عن الزكوة ثم جعل يتصدق ولا يحضره النية ان كان افرز جملة من المال في صرة وقال في وقت الافراز ذلك وقع الكل عن الصدقة والالاقتران النية بعزل الواجب في الاول (بزازيه: څلورم ټوک - ٨٧ مخ).

لپاره پیسې جمع کړي وي او کال هم باندي تېرسي نو د داسي پیسو د زکوٰة د وجوب په اړه ځيني فقهاء وايي چي دغه پیسې حکماً په ضروریاتو کي مصرفي دي ځکه نو د کال د تېرېدلو باوجود زکوٰة واجب نه دی، او ځيني فقهاء وايي چي په داسي پیسو کي په هر صورت کي زکوٰة واجب دی که د تجارت لپاره وي او که د نفقې لپاره او که د سرای وغیره لپاره او د فقهاء کرامو رجحان هم د دغه قول و طرف ته دی^۰.

تر حوائج اصليه پر زیاتو پیسو زکوٰة:

که د یو چا سره دومره پیسې وي چي نصاب ته رسېږي او تر ټولو ضروري اخراجاتو زیاتي وي نو د کال تر تېرېدو وروسته زکوٰة ورباندي واجب دی او د پیسو د زکوٰة په ایستلو کي د سپینو او سرو زرو قیمت اعتبار لري ځکه چي دغه قیمت کله لوړېږي او کله کمېږي چي پیسې هم ورسره زیاتېږي او کمېږي^۱.

د زکوٰة یو ځای ادا کول:

د زکوٰة یکمشت (یو ځای) ادا کول ضروري نه دي بلکي په قسطو سره هم ادا کېږي البته د یو ځای ورکولو په وخت کي نیت ضروري دی که نه نو په هر قسط کي به نیت کوي^۲.

^(۱) فاذا كان له دراهم مستحقة يصرفها الى تلك الحوائج صارت كالمعدومة ويخالف ما في المعراج في فصل زكاة العروض ان الزكاة تجب في النقد كيفما امسكه للنماء او النفقة (رد المحتار: دوهم ټوک - ۲۶۲ مخ). کذا في حاشية الطحطاوي على مراقى الفلاح: دوهم ټوک - ۳۵۷ مخ.

^(۲) وملك نصاب حولى تام فارغ عن الدين وحوائجه الاصلية نام ولو تقديرا (بحر ائق: دوهم ټوک - ۳۵۵ مخ).

^(۳) او مقارنة بعزل ما وجب كله او بعضه ولا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقير (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۹ مخ).

د حج لپاره په جمع سوو پیسو کې زکوٰة:

د حج لپاره د پیسو په ایښودلو سره زکوٰة نه ساقطېږي ترڅو چې دغه پیسې په حج کې مصرف سوي نه وي او تر ضروریاتو چې زیاتې وي نصاب ته رسېدلي وي او کال باندي تېر سوی وي زکوٰة واجب دی^۱.

د کوزدې یا واده پر سامان زکوٰة:

د کوزدې یا واده لپاره سامان چونکه د کور په سامان کې داخل دی او د کور په سامان باندي زکوٰة لازم نه دی حکم نو پر هغه سامان چې د دسمال یا واده لپاره جمع سوی وي زکوٰة نسته^۲.

د واده یا کوزدې په پیسو کې زکوٰة:

د واده او کوزدې لپاره په جمع سوو پیسو کې ترڅو چې مصرف سوي نه وي د واده د ضروریاتو په وجه زکوٰة نه ساقطېږي او پر دغه سړي زکوٰة واجب دی، همدارنگه که پلار د خپلو اولادو د ودو لپاره پیسې جمع کړي وي او د زکوٰة نصاب ته رسېږي نو د کال تر تېرېدلو وروسته په دغه پیسو کې زکوٰة واجب دی^۳.

د کور استعمال په شیانو کې زکوٰة:

د ضرورت په وخت کې چې د کوم سامان د استعمال اړتیا وي هغه د

(^۱) ومخالفة ما في المعراج في فصل زکوٰة العروض ان الزکوٰة تجب في النقد كيفما امسكه للنماء او للنفقة (رد المحتار: دوهم ټوک - ٢٦٢ مخ).

(^۲) وليس في دورالسكنى و ثياب البدن واثاث المنازل ودواب الركوب وعبيد الخدمة وسلاح الاستعمال زکوٰة (هدايه: دوهم ټوک - ٤٩٤ مخ).

(^۳) و سبب لزوم اداها توجه الخطاب يعني قوله تعالى و اتوا الزکوٰة و شرطه اي شرط افتراض اداها حولان الحول وهو في ملكه و ثمنية المال كالدرهم و الدنانير لتعيينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکوٰة كيفما امسكها ولو للنفقة عياله (درمختار: دوهم ټوک - ٢٦٧ مخ).

کورني ضروري شيانو په زمړه کي شمېرل کېږي څوک زيات ميلمانه لري د هغو لپاره زيات سامان ايرېدي ځکه چي په معاشره کي وخت، حالات او تعلقات يو خاص معيار نه لري، البته کوم شی چي د کور د استعمال په نامه رانيول کېږي که د ضرورت لپاره وي او که د ضرورت څخه زيات وي مگر د تجارت په نيت ئې نه وي رانيولی نو په هغه کي زکوة واجب نه دی.^۱

د پلار د مال څخه د زوی زکوة ورکول:

د پلار د مال څخه زوی بې له اجازې زکوة نه سي ورکولای البته که زوی بې له اجازې د مال څخه زکوة ورکړي او بيا پلار داسي حالت وليدی چي هغه مال د فقير په لاس کي وو نو زکوة ادا کېږي.^۲

د مړي د طرفه زکوة ورکول:

که چيري مړي د مرگ په وخت کي وصيت کړی وو چي پر ما باندي دومره زکوة پاته دی نو د ميراث د دريمي حصې څخه په وصيت باندي عمل کول واجب دي پر وارثانو ضروري ده چي د مړي د غاړي خلاصولو لپاره په هغه وصيت عمل وکړي او که مړي وصيت نه وو کړی نو که څه هم پر وارثانو ضروري نه ده مگر د ادا کولو په صورت کي د غاړي

(^۱) فليس في دور السكني وثياب البدن واثاث المنازل و دواب الركوب و عبيد الخدمة و سلاح الاستعمال زکوة. (هندي: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۲) رجل ادى زکوة غيره عن مال ذلك الغير فاجازه المالك فان كان المال قائما في يد الفقير جاز والا فلا (هندي: اول ټوک - ۱۷۱ مخ).

خلاصېدو امید سته^۱.

د کمېټې په پیسو کې زکوة:

کمېټې دې ته ویل کېږي مثلاً لس نفره هره میاشت سل سل افغانۍ جمع کوي د میاشتي په آخر کې قرعه اندازي (هسکه) کېږي چې د هر چا نوم راووتی دغه پیسې د هغه نفر دي اوس نو که یو څوک دغه پیسې د نصاب سره یو ځای کړي زکوة به ورکړي او که چیري تر مخه څوک صاحب نصاب نه وو خو د کمېټې د پیسو په وجه صاحب نصاب سو نو بیا د کال تر تېرېدلو وروسته زکوة واجب دی دا خبره ضروري ده که دغه پیسې څوک یو ځای واخلي او که ئې په قسطو واخلي^۲.

پر پوروي باندي زکوة:

که پر یو چا باندي دومره پور وي چې د ده ټوله سرمایه پکښي ختمېږي نو زکوة نسته او که د پور تر ادا کولو وروسته بیا هم دومره سرمایه ده ته پاته کېدل چې نصاب ته رسېږي نو بیا زکوة پر سته^۳.

د مهر د پیسو زکوة:

که چیري لور د شرم او حیا په وجه دغه مهر خپل پلار ته ورکړی وي

(۱) ولومات فاداها وارثه قوله جاز في الجوهره اذا مات من عليه الزکوة او فطرة او كفارة او نذر لم توخذ من تركته عندنا الا ان يتبرع ورثته وهم من اهل التبرع ولم يجبروا عليه وان اوصى تنفذ من الثلث (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۹ مخ).

(۲) و سببه ای سبب اقتراضها ملک نصاب حول نسبة للحول لحواله عليه... والمستفاد و لو بهبة او ارث وسط الحول يضم الى نصاب من جنسه فيزيه بحول الاصل... ادخل فيه المفاد بشراء او ميراث او هبة و ما كان حاصلًا من الاصل كالاولاد والرياح (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۸۸ مخ). (و فتاوی حقانيه: دریم ټوک - ۴۹۸ مخ).

(۳) و من كان عليه دين يحيط بماله فلا زکوة عليه وان كان ماله اكثر من دينه زکی الفاضل اذا بلغ نصابا (هدايه: دوهم ټوک - شپږم مخ).

نو دغه بڅښه اعتبار نه لري ځکه چې په بڅښه کي د واهب رضا ضروري ده نو په دغه صورت کي پر لور زکوة واجب دی او د پلار لپاره د دغه پیسو استعمال جائز نه دی او که چيري لور دغه مهر په خوښه سره پلار ته ورکړی وي نو د پلار لپاره ئې استعمال جائز دی او د دغه پیسو زکوة هم پر پلار واجب دی.^۱

په امانت کي زکوة:

که يو چا يوشی د امانت په توگه د بل چا سره ایښی وي نو د مالک ملکیت نه زائېلېږي تر څو چې ئې و هغه بل نفر ته ملکیت او تسليمي نه وي ورکړې نو پر مالک باندي د کال په تېرېدو سره زکوة واجب دی.^۲

پر پراویدنت فنډ باندي زکوة:

ځيني دولتي او غير دولتي ادارې د کارکوونکو تنخواوي کموي او تر هغه وخته پوري ئې نه ورکوي تر څو چې تقاعد ئې نه وي کړی د تقاعد سره ئې سم ورکوي و دغه پیسو ته پراویدنت فنډ وايي.

اوس نو که دغه ډول اداري تنخواوي په زوره کموي او باوجود پر دې چې د کارگر ملکیت ختم نه دی خو په ملکیت او تصرف کي ئې نه وي نو په شریعت کي زکوة نسته ځکه چې دغه پیسې په دین ضعیف کي

(^۱) و من كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله و زكاه سواء كان المستفاد من نمائه اولاً وبأبي وجه استفاد ضمه سواء كان بميراث او هبة او غير ذلك ولو كان من غير جنسه (هنديہ: اول ټوك-۱۷۵ مخ).

(^۲) قوله فلوله بينة تجب لما مضى، والظاهر على القول بالوجوب ان حكمه حكم الدين القوي (ردالمحتار: دوهم ټوك-۲۶۶ مخ).

شاملي دي چي د وصول او كال تر تېرېدو وروسته زكوة واجب دى.^۱

پر مشترکه (لمیتد) کمپنیاو زکوة:

که یو خو کسان مشترک کاروبار کوي او مشترکه مالیت ئې تر نصاب زیات وو خو تر تقسیم وروسته د هر یوه حصه تر نصاب پوري نه رسېدل نو پر دغه مشترک مال باندي زکوة نسته او که چيري هر شریک ته دومره حصه رسېدلې چې نصاب ته رسېږي بیا نو زکوة واجب دى حکم چي دا خبره ضروري ده لکه څنگه چي مال نصاب ته رسېدل ضروري دي هم داسي زکوة ورکوونکی به هم صاحب نصاب وي.^۲

پر فکس ډیپازېت باندي زکوة:

فکس ډیپازیت په بینک کي هغه کاتي ته ویل کېږي چي پیسې د ټاکلي وخت لپاره ایښودل کېږي او ایښودونکی کس تر ټاکلي وخت تر مخه د بینک څخه پیسې نه سي را ایستلای دغه وخت د پنځلسو ورځو څخه شروع بیا تر ډېر وخته پوري دى، د احنافو په نظر د زکوة د وجوب لپاره د ملکیت پوره والی ضروري دى البته که یو سپری په خپل اختیار خپل مال و بل چا ته ورکړي او دغه دوهم سپری اقرار هم کوي مگر ورکوونکی پر خپل مال قبضه نه سواى کولای نو دغه مال په دین کي

(^۱) ۱۰۷۱۷ عن عمرو بن ميمون قال اخذ الوليد بن عبد الملك مال رجل من اهل الرقة يقال له ابو عائشة عشرين الفاً لقاها في بيت المال فلما ولي عمر بن عبد العزيز اتاه ولده فرفعوا مظلمتهم اليه فكتب الى ميمون ان ادفعوا اليهم اموالهم وخذوا زكوة عامهم هذا (مصنف ابن ابي شيبة: شېرم ټوك - ۵۶۹ مخ). و عند قبض مائتين مع حولان حول بعده اى بعد القبض من دين ضعيف و هو بدل غير مال كمهر ودية و بدل كتابة و خلع (درمختار: دوهم ټوك - ۳۰۶ مخ).

(^۲) ولو كانت الفضة مشتركة بين اثنين فان كان يبلغ نصيب كل واحد منهما مقدار النصاب تجب الزكوة والا فلا ويعتبر في حال الشركة ما يعتبر في حال الانفراد وهذا عندنا (بدائع الصنائع: دوهم ټوك - ۱۰۱ مخ).

داخل دى حڪه نو په دغه مال كې زكوة واجب دى مگر ادا كول ئې هغه وخت ضروري دي چې پر دغه مال قبضه وسي، اوس په دغه كاته كې چې د فڪس ډيپازيټ په نامه ده زكوة سته البته ادا كول ئې تر ورسول وروسته لازم دي^۱.

د بينك يا انشورنس پر گټو زكوة:

د بينك يا نورو سودي ادارو څخه چې كومي گټي لاس ته راوړل كېږي هغه سود دى او حرام دى خيراتول ئې واجب دي حڪه نو پر دغه گټو باندي زكوة نسته او كه چيري سود د اصلي مال سره گډ وي او ډېره حصه د حلال مال وي نو په دې صورت كې زكوة واجب دى^۲.

په پېشكي كرايه كې زكوة:

د پېشكي كرايې په اخیستلو سره د دوكان يا محكي مالک د كرايې مالک گرځي دوكاندار د هغه څخه مطالبه نه سي كولاى حڪه نو د دغه مال زكوة د دوكان يا محكي پر مالک واجب دى او هغه به ئې ادا كوي^۳.

د گروى په پيسو كې زكوة:

په زكوة كې د پيسو د پوره ملكيت درلودل ضروري دي چې هغه سپرى به د مال گلي مالک وي دا چې په رهن كې د رهن (مالک) پوره

(¹) ولو كان الدين علي مقرملئ او معسر تجب الزكوة لامكان الوصول اليه ابتداء... ففي القوي تجب الزكوة اذا حال الحول و يتراخي الاداء الى ان يقبض اربعين درهما ففيها درهم (فتح القدير: دوهم ټوك - ۱۷۶ مخ).

(²) لو خلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكوة فيه و يورث عنه لان الخلط استهلاك اذا لم يكن تمييزه عند ابي حنيفة (درمختار: دوهم ټوك - ۲۹۰ مخ).

(³) و ذكر الشيخ الامام ابوبكر محمد بن الفضل البخاري في الاجارة الطويلة التي تعارفها اهل بخاري ان الزكاة في الاجرة المعجلة تجب على الاجر لانه ملكه قبل الفسخ (بدائع الصنائع: دوهم ټوك - ۸۴ مخ). كذا فى فتح القدير: دوهم ټوك - ۱۷۴ مخ.

ملکیت نستہ ولی چي هغه گرو سوی شی دده د لاسو خخه وتلی دی او نه دمرتهن (گرو دار) پوره ملکیت دی ولی چي دی هم ملک نه لري حُکمه نو د گروی په پیسو کي زکوٰة نه پر راهن او نه پر مرتهن واجب دی البتہ کہ گرو سوی شی د هر چا ملکیت سو نو بیا زکوٰة پر هغه واجب دی^۱.

د تارياکو په کاروبار کي زکوٰة:

دغه مال په خپل ذات کي مال متقوم (قیمت دار مال) دی، حُکمه نو کاروبار ئي هم جائز دی او د هغه خخه په حاصل سوي مال کي زکوٰة هم واجب دی^۲.

د مړي د ترکي (پاته سوي مال) خخه زکوٰة:

که یو سړی مړ سي او زکوٰة باندي واجب وي او وصیت ئي نه وي کړی نو دده د ترکي خخه زکوٰة نه اخیستل کېږي حُکمه چي د زکوٰة د ادا کولو لپاره نیت کول شرط دي او تر مرگ وروسته انسان د نیت کولو قابلیت نه لري او که چيري ئي وصیت کړی وي چي زما د مال خخه دي زکوٰة ادا سي نو بیا زکوٰة ادا کول صحیح دي^۳.

(۱) واطلق الملك فانصرف الى الكامل وهو المملوك رقبة ويبدأ... و من موانع الوجوب الرهن اذا كان في يد المرتهن لعدم ملك اليد (البحر الرائق: ص ۳۵۵، ج ۲).

(۲) و صح بيع غير الخمر مما مر و مفاده صحة بيع الحشيشة و الافيون (قوله و صح بيع الخمر) اي عنده خلافا لهما في البيع و الضمان لكن الفتوى على قوله في البيع و على قولهما في الضمان (رد المحتار: مخ ۴۶۵، شپږم ټوک).

(۳) و لو مات فادها وارثه جاز (قوله جاز) في الجوهره اذا مات من عليه زکوٰة او فطرة او كفارة او نذر لم تؤخذ من تركته عندنا... و ان اوصى بتنفيذ من الثلث (رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۵۹ مخ) اور بذات خود به مال متقوم بهی بے اس لئے فی الجملة اس کي خرید و فروخت کی جائے تو جائز بے اور اس سے حاصل شده مال پر زکوٰة واجب بے (فتاوی حقانیہ: دریم ټوک، ۵۱۰ مخ، و هکذا في كفاية المفتي: نهم ټوک، ۱۲۹ مخ).

اسلامي دولت په زوره زكوة وصولولای سي:

كه څوك د زكوة وركولو څخه منعه كوي او يا ئې اقرار كوي مگر نه ئې ادا كوي نو شرعاً د وخت حاكم ته اجازه سته چي د دغه سړي څخه په زوره زكوة وصول كړي او پر فقيرانو ئې وپوشي.^۱

په زمرود، جواهراتو او نورو قيمتي ډبرو كي زكوة:

ټولي هغه قيمتي ډبري چي د تجارت په غرض د ځان سره نه وي اينښودل سوي يوازي د شغل يا مصروفيت په خاطر ئې اينښي وي زكوة پكښي واجب نه دئ او كه د تجارت لپاره وي بيا زكوة پكښي سته.^۲

د مطالعې په كتابو كي زكوة:

شرعاً زكوة په هغه مال كي واجب دى چي تر حوائج اصليه زيات وي او د تجارت په نيت اينښودل سوي وي، دا چي كتب خانه د مطالعې لپاره ده د تجارت لپاره نه ده ځكه نو په حوائج اصليه كي داخله ده په ماليت كي يې زكوة نسته.^۳

د زكوة دنيت ماسوا پر فقيرانو پيسې ويشل:

د زكوة د ادا كولو په وخت كي يا د زكوة د مال د جلا كېدو پر وخت د زكوة نيت كول ضروري دي لهذا كه څوك ډبري پيسې د زكوة دنيت بغير فقيرانو ته وركړي نو زكوة ئې نه ادا كېږي او دغه سړي كه تېر كلونه پر

(1) و من امتنع عن اداء زكاة ماله واخذها الامام كرها منه فوضعها في اهلها اجزاه لان للامام ولاية اخذ الصدقات فقام اخذها مقام دفع المالك (البحر الرائق: دوهم ټوك - ۳۶۹ مخ).

(2) عن عكرمة رضي الله عنه قال: ليس في حجر اللؤلؤ ولا حجر الزمرد زكاة الا ان يكون للتجارة، فان كانت للتجارة ففيه الزكاة. (نصب الراية، دوهم ټوك ۳۹۷ مخ)

(3) رجل له كتب العلم ما يساوي ماتني درهم ان كانت مما يحتاج اليها في الحفظ والدراسة والتصحيح لا يكون نصاباً وحل له اخذ الزكاة فقهاً كان او حديثاً او ادباً (خلاصة الفتاوى: اول ټوك - ۲۴۰ مخ).

دغه طريقه زکوٰۃ ورکړی وي نو دوهم وار دي ئې بيا ادا کړي^۱.

د مدارسو د سفيرانو زکوٰۃ اخيستل:

سفیر چونکه د چنده ورکونکي وکیل دی نو د تمليک ترمنځه د سفیر لپاره د زکوٰۃ د خيرات د نورو پیسو څخه خوراک، چنباک او خپله حصه مقرر کول جائز نه دي^۲.

تر نصاب کم سرو زرو سره پر نغدو زکوٰۃ:

که د چا سره سره زر تر نصاب کم وي او لږ نغدي پیسې لري نو که دواړه سره يو حای کړي او قیمت ئې دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو ته رسېږي زکوٰۃ پکښې واجب دی^۳.

په اختر کې زکوٰۃ د اختر په مبارکې کې ورکول:

د زکوٰۃ د ورکولو په وخت کې د زکوٰۃ نیت ضروري دی نو که یو چا د اختر د مبارکې د ورکولو په وخت کې د زکوٰۃ نیت نه وي کړی زکوٰۃ ئې نه ادا کړي او که یو چا د ورکولو پر وخت یا د مال د جلا کیدلو پر وخت د

(۱) و شرط صحة اداؤها نية مقارنة له اي للاداء ولو كانت المقارنة حكما... ولا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۸ مخ).

(۲) العامل هو الذي يبعثه الامام لجباية الصدقات (العناية على هامش فتح القدير: مخ ۲۶۷، ټوک ۲).
الجواب: زکوٰۃ سے کسی سفیر کو تنخواه جائز نہیں اور وہ عاملین علیہ میں داخل نہیں (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند: اول ټوک - ۳۶۳ مخ).

(۳) فا فادان التقويم انما يكون بالسكوك عملا بالعرف مقوما باحدهما ان استويا فلو احدهما اروج تعين التقويم به ولو بلغ باحدهما نصابا دون الاخر تعين ما يبلغ به (درمختار: دوهم ټوک - ۲۹۸ مخ). اور تین توله سونا اور نقد پانچ روپے مل کړسائې باون توله چاندي کې قیمت کې برابر هو جاتې هين اس لئې زکوٰۃ واجب هو جائے گی (فتاویٰ رحیمیه: اووم - اتم ټوکونه - ۱۵۵ مخ)

زکوة نیت کړی وي نو زکوة ئې ادا کړې^۱.

د خاوند په پور سره د بنځي څخه زکوة نه ساقطېږي:

که بنځه زبورات ولري خو خاوند دومره پور وړی وي چې د کور والا ټوله زیورات پکښې ختمېږي نو پر بنځي باندي زکوة واجب دی د خاوند د پور هېڅ اعتبار نسته^۲.

په اسلحه کي زکوة:

توپنچه، کلاشینکوف، ماشين او داسي نوري اسلحې که د ځان ساتني لپاره وي او د دې څخه ماسوا نور دومره مال نه وي چې زکوة واجب کړي نو په داسي اسلحه کي زکوة نسته البته که د تجارت لپاره اسلحه وه بيا زکوة پکښې واجب دی^۳.

زکوة اخیستونکي ته د زکوة نوم نه اخیستل:

د زکوة د ادا کولو په وخت کي د زکوة نیت ضروري دی فقير ته دا ويل چې دغه د زکوة مال دی ضروري نه دي بلکي د پور، بڅښني او نور نومان هم اخیستلای سي^۴.

مهاجرو ته په ورکول سوې مرسته کي زکوة:

ځيني افغانان مختلفو هیوادو ته هجرت کوي هلته د دوی سره

(^۱) دفع الزکوة الى صبيان اقاربه برسم عيد او الى مبشرا لباکورة او مهدي لباکورة جاز قوله صبيان اقاربه اي العقلاء والا فلا يصح الا بالدفع الى ولي الصغير (درمختار: دوهم ټوک - ۳۵۶ مخ). و مثله في البزازیة: څلورم ټوک - ۸۶ مخ.

(^۲) الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصاباً ملكاً تاماً (هدایه: دوهم ټوک - ۳ مخ).

(^۳) فليس في دور السكنى... و سلاح الاستعمال زکوة (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۴) و شرط صحة ادائها نية مقارنة له اي اشار الى انه لا اعتبار للتسمية فلو سماها هبة او قرضاً تجزیه في الاصح والى انه لو نوى الزكاة والتطوع وقع عنها عند الثاني لان نية الفرض اقوى (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۸ مخ).

مرستي کپري نو که دغه مرستي دوی ته تمليکاً ورکول کپري او د شرعي نصاب سره برابري وي نو د کال په تېرېدو سره زکوة ورکول ضروري دی.^۱

په فارمي چرگانو او پيداوار کي ئې زکوة:

نن سبا ډېر داسي فارمونه سته چي هلته چرگان پالل کپري خو دغه ماشيني پالل سوي چرگي د شپږو مياشتو څخه تر اتو مياشتو پوري هگۍ اچوي وروسته دغه چرگي د هگيو سره خرڅېږي نو چي کله هگۍ او چرگي ټولي خرڅي سي د ټولو سرمايه که نصاب ته رسېدل او کال باندي تېر سوی وي نو زکوة ئې بايد ادا سي.^۲

د اوږو په ميلانو او تم ځايو (استينډ) کي زکوة:

د سپينو او سرو زرو (دراهم او دنانير) څخه ماسوا هر شی چي د تجارت په نيت رانيول سوی وي زکوة پکښي واجب دی، دا چي د اوږو ميلان يا د موټرانو تم ځايونه د گټو لپاره په کرايه ورکول کپري نو د دوی په ذات کي زکوة نسته مگر د دوی په گټو کي زکوة واجب دی کله چي نصاب ته ورسېږي او کال باندي تېر سي.^۳

په مائع گيس او دهغه په ډبو (سلنډر) کي زکوة:

که چيري گيس او ډبي د تجارت لپاره وې نو زکوة پکښي واجب دی،

(^۱) الزكاة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصاباً ملكاً تاماً و حال عليه الحول (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۱۶۴ مخ).

(^۲) الزكاة واجبة على عروض التجارة كائنه ماكانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق او الذهب (هدايه: دوهم ټوک - ۴۰ مخ).

(^۳) (قوله في عروض تجارة...) قيد بكونها للتجارة لانها لو كانت للغلة فلا زكاة فيها لانها ليست للمبايعه (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۹۸ مخ).

خو کله داسي هم وي چي يو شوک مثلاً لس ډبې د گازو د شرکت خځه ډکي رانيسي د گازو تجارت په کوي مگر کله چي ډبې خالي سي بيرته ئې د گازو شرکت ته ور وړي نوري ډبې ډکي ځني اخلي خو في ډبه د گازو مثلاً ۱۰۰ افغانۍ ورکوي نو په داسي صورت کي په دغه خالي ډبو کي زکوة واجب نه دئ ځکه چي د دغه ډبو يوازي تبادلې کېږي او د تجارت مال نه دئ البته په گازو کي زکوة واجب دئ^۱.

په زکوة کي د خرڅولو قيمت اعتبار لري:

دوکاندار چي په کوم نرخ سامان خرڅوي يا په بل عبارت په کومه ورځ چي کال پوره کېږي د هغې ورځي قيمت اعتبار لري او په کومه ورځ چي تر مخه دغه سامان رانيول سوی وي هغه قيمت اعتبار نه لري، مثلاً: يو نفر په کمپني کي ټوکر گز په ۲۰ افغانۍ رانيسي خو په بازار کي يې په ۵۰ افغانۍ خرڅوي نو دغه د بازار نرخ اعتبار لري^۲.

په زيوراتو کي د کومي ورځي نرخ اعتبار لري:

په زيوراتو کي هم د هغې ورځي قيمت اعتبار لري په کومه ورځ چي

(^۱) وكذلك آلات المحترفين اي سواء كانت مما لا تستهلك عينه في الانتفاع كالقدوم والمبرد او تستهلك ... قال وقوارير العطارين ولحم الخيل والحمير المشتراة ... ان كان من غرض المشتري بيعها بها ففيها الزكوة والا فلا (ردالمحتار: دوهم ټوك - ۲۶۵ مخ).

(^۲) لان الواجب الاصلي عندهما هو ربع عشر العين وانما له ولاية النقل الى القيمة يوم الاداء فيعتبر قيمتها يوم الاداء والصحيح ان هذا مذهب جميع اصحابنا (بدائع: دوهم ټوك - ۱۱۱ مخ). يقوم التاجر العروض أو البضائع التجارية في آخر كل عام بحسب سعرها في وقت إخراج الزكاة، لا بحسب سعر شرائها، ويخرج الزكاة المطلوبة. (الفقه الاسلامي وادلتة: دريم ټوك - مخ ۱۸۷)

قيمت خريد معتبر نهی بلکه جس دن سال پورا هو رها اس دن کي قيمت معتبر هے (فتاوی عثمانی: دوهم ټوك - ۶۸ مخ).

کال پوره کېږي او يا ئې دوکاندار خرڅوي^۱.
په زېوراتو کې د غميانو وزن شامل نه دی:

کومې مرغلرې يا غميان چې په سرو يا سپينو زرو کې کار سوي وي د هغوی وزن د زېوراتو په وزن کې نه شمېرل کېږي البته که دغه مرغلرې يا غميان د تجارت لپاره وه نو بيا د هغو په ماليت کې زکوة واجب دی^۲.

د سراي لپاره چې محکه رانيول سوې وي:

هغه ټوټه محکه چې د سراي جوړولو لپاره رانيول سوې وي زکوة پکښې واجب نه دی البته که يې خرڅه کړه او قيمت يې نصاب ته ورسېدی او کال باندي تېر سو نو زکوة واجب دی^۳.

په خالص حرام مال کې زکوة:

که د يو چا سره يو ازي حرام مال وي نو زکوة پکښې واجب نه دی حکه چې که ئې مالک معلوم وي نو هغه ته ورکول واجب دي او که ئې مالک معلوم نه وي خبيث مال خير اتول واجب دي^۴.

د مختلفو هيوادو پر سکو باندي زکوة:

سکه يا نوټ که افغانی وي او که د بل هيواد وي په هغه کې نصاب د دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو او يا شل مثقالو سرو زرو قيمت دی،

(^۱) والمعتبر وزنها اداء وجوبا (قوله ووجوبا) اي من حيث الوجوب (الدر المختار مع رد المحتار: دوهم ټوک - ۲۹۷ مخ).

(^۲) واما اليواقيت واللآلي والجواهر فلا زکوة فيها وان كانت حليا الا ان تكون للتجارة (هنديه: اول ټوک - ۱۸۰ مخ).

(^۳) وليس في دور السكنى... زکاة لانها مشغولة بالحاجة الاصلية وليست بنامية ايضا (هدايه: دوهم ټوک - ۸ مخ).

(^۴) (قوله كما لو كان الكل خبيثا) في الفنية لو كان الخبيث نصابا لا يلزمه الزکاة لان الكل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق ببعضه (رد المحتار: دوهم ټوک - ۲۹۱ مخ).

نو د دغو سکو قیمت چي کله نصاب ته ورسېږي زکات پکښي واجب دی.^۱

د زکوٰة اندازې د نبي کریم ﷺ خخه ثابتې دي:

د زکوٰة اندازې (مقادير) منصوصي دي او په صحيح حديثو ثابتې دي.^۲

د خيرات پيسې په زکوٰة کي نه شمېرل کېږي:

کومي پيسې چي په خيرات کي ورکول سوي وي په هغه باندي زکوٰة نه ادا کېږي دوهم وار ورکول ضروري دي.^۳

د نغدو پر خای نور اجناس ورکول:

په زکوٰة کي د غريبانو حالت ته کتل کېږي چي هر شي د هغو لپاره مناسب وي هغه ورکول ډېر ښه دي مگر که د نغدو پيسو پر خای بل شي ياد هغه قيمت ورکړي نو هم زکوٰة ادا کېږي.^۴

د چښلو اوبه په زکوٰة کي ورکول:

که په يو سيمه کي عموماً د اوبو خرڅولو رواج وي او داسي تېري او مسافر سپړي چي د زکوٰة مستحق وي پيدا سي نو په زکوٰة کي اوبه

(^۱) او في عرض تجارة قيمة نصاب ... من ذهب او ورق .. مقوما باحدهما .. ولو بلغ باحدهما نصابا و خمسا و بالاخر اقل قومه بالانفع للفقير (درمختار: دوهم ټوک - ۲۹۸ مخ).

(^۲) عن علي ؓ قال: قال رسول الله ﷺ قد عفوت عن صدقة الخيل والرقيق فهاتوا صدقة الرقة من كل اربعين درهما درهم وليس لي في تسعين ومائة شيء فاذا بلغت مائتين ففيها خمسة دراهم (جامع الترمذي: اول ټوک - ۲۵۱ مخ). و مثله في البخاري: اول ټوک - ۱۹۴ مخ.

(^۳) فاذا نوى ان يؤدى الزکوٰة ولم يعزل شيئاً فجعل يتصدق شيئاً فشيئاً الى اخر السنة ولم تحضره النية لم يجز عن الزکوٰة (هنديه: اول ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۴) اما اذا ادى من خلاف جنسه فالقيمة معتبرة اتفاقاً (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۸۶ مخ).

ورکول کېدلای سي^۱.

د زکوة پیسې په قسطو ادا کول:

یو غریب سړی یا طالب العلم ته میاشتانه په قسطو باندي زکوة ورکول که څه هم جائز دي او زکوة په ادا کېږي مگر بیا هم ښه خبره داده چې زکوة یو ځای ورکول سي^۲.

د پور د قسطو د شروع تر مخه کلونو زکوة:

که یو څوک موټر مثلاً د میاشتي په ۱۰۰۰۰ لس زره افغانۍ په کښتو خرڅ کړي خو کښتونه درې کاله وروسته شروع کېږي نو په دې صورت کې به دغه سړی د دغه درو کلونو چې کښت نه وي شروع سوی هم زکوة ورکوي او چې کښت شروع سي هم به زکوة ورکوي ولي چې پر نغدو پیسو زکوة واجب دی همداسي پر دین قوي باندي هم زکوة واجب دی^۳.

پر کوم مال باندي زکوة واجب نه دی:

په هر هغه مال کې چې په حوائجو اصلیه کې داخل وي که هر څومره قیمتي وي زکوة واجب نه دی، لکه د کور سامان، موټر، سرای و غیره

(^۱) و اما الذي يرجع الى المؤدي فمنها ان يكون مالا متقوما على الاطلاق سواء كان منصوصا عليه او لا من جنس المال الذي وجبت فيه الزکوة او من غير جنسه والاصل ان كل مال يجوز التصدق به تطوعا يجوز اداء الزکوة منه ومالا فلا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۴۶ مخ).

(^۲) ثم قيل هي واجبة على الفور لانه مقتضي مطلق الامر وقيل على التراخي لان جميع العمر وقت الاداء لهذا لاتضمن بهلاك النصاب بعد التفريط (هدايه: دوهم ټوک - ۴ مخ).

(^۳) واذا عجل زكاة سنين يجوز عند علمائنا الثلاثة ... وفي شرح الطحاوي و انما يجوز التعجيل بشرائط ثلاثة احدها: ان يكون الحول منعقدا وقت التعجيل والثاني ان يكون النصاب كاملا في التي عجل عنه في آخر الحول والثالث ان لا يفوت اصله فيما بين ذلك (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۱۹۱ مخ).

...^۱.

په تجارتي مال کي د اندازې څخه زکوة ورکول:

د تجارت پر ټوله سامان چي کله کال تېرسي نو قيمت دي ئې معلوم سي زکوة دي ئې ورکول سي بڼه خبره دا ده چي ټوله شيان حساب کړل سي قيمت ئې معلوم سي مگر که د شمېرلو ماسوا زکوة ادا کول مقصود وي نو اندازه دي زياته وټاکل سي تر څو زکوة د تجارت تر مال کم نه وي.^۲

پورورپی که د پور څخه انکار وکړي:

په شريعت مقدسه کي په هر هغه پور کي زکوة واجب دی چي دين قوي يا متوسط وي يعني پور ورکونکی يا خوشاهدان ولري يا تحريري ثبوت ولري او يا خو پورورپی د پور اقرار کوي مگر دائن (پور ورکونکی) به د پور پر وصولي قدرت لري نو زکوة واجب دی او که داسي نه وه لکه ذکر چي سول نو بيا دغه پور د مال ضمار (هغه مال دی چي د وصول امکان او اميد ئې نه وي) په حکم کي دی کوم چي زکوة پکښي واجب نه دی.^۳

صاحب نصاب که زکوة ادا نه کړي او مصرف ئې کړي:

کله چي پر نصاب کال تېرسي نو زکوة واجب دی مگر که يو سپری تر

(^۱) وليس في دورالسكني و ثياب البدن و اثاث المنازل و دواب الركوب و عبيدالخدمة و سلاح الاستعمال زکوة لانها مشغولة بحاجته الاصلية وليست بناميات (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۲ مخ).

(^۲) الزکوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۹ مخ).

(^۳) ولا في دين جده المديون سنين ولايينة له عليه ثم توافرت له بينة بان اقر بعدها عند قوم (فقه اسلامي: دريم ټوک - ۱۷۹۵ مخ).

اوسه زڪوة ادا ڪري نه ووتوله مال ئي په يو ضرورت کي مصرف ڪري بيا هم د ده پر ذمه زڪوة پاته دي، البته كه مال هلاڪ يا تباه سو خو زڪوة وور ڪوونڪي په هلاڪت کي نه وو ملامت نو بيا زڪوة ساقط ٿي.^۱

د پور پر وصول باندي قدرت نه وي:

كه يو سري د بل طاقتور يا بدمعاش سري خخه خپل پور وصولولاي نه سي نو راجح قول دا دي چي پر دغه سري زڪوة واجب نه دي البته د وصولي په صورت کي چي ٿومره وصول ڪري د كال د تپردو وروسته دي زڪوة وور ڪري.^۲

د كال تر تپردلو وروسته د زڪوة په اداء کي شك سو:

كه يو چاته شك پڻس سي چي زڪوة مي ادا ڪري كه مي نه دي ادا ڪري نو دوهم واردي ئي بيا ادا ڪري حڪه چي د زڪوة وخت مقرر نه دي.^۳

ٽيڪس (محصول) د زڪوة متبادل نه سي ڪڊلای:

په اسلامي شريعت کي زڪوة يو عبادت دي كوم چي د هغه لپاره شرعي حدود، اندازي او نور ٿه ٽاڪل سوي دي مگر حكومتي محصول چي نه د مال مقدار پڪڻبي معلوم دي او نه د عبادت په نيت ڪڙبي او نه اسلام، بلوغ او عقل پڪڻبي شرط دي بلڪي دا د هغه فايدې حكومت

⁽¹⁾ زڪوة بر ذمه اوست در خزانه الروايات از عتاييه منقول است اذا هلك النصاب بعد الحول تسقط عنه الزكوة وان استهلكه ضمن الزكوة في ذمته والاستهلاك اخراج النصاب عن ملكه (مجموعه الفتاوى على هامش خلاصة الفتاوى: اول- دوهم ٿوكونه- ۲۳۷ مخ).

⁽²⁾ الجواب: اگر کوئی شخص کمزور کي وجه سے بدمعاش قسم کے شخص سے اپنا قرضه وصول نہیں کرسکتا هو تو راجح په هے كه اس شخص پر قرضه کي زڪوة واجب نهين... (فتاوى حقانيه: دريم ٿوڪ - ۵۳۲ مخ).

⁽³⁾ ولو شك رجل في الزكوة فلم يدر اذكى او لم يترك فانه يعيدها (هنديہ: اول ٿوڪ - ۱۸۰ مخ).

عوض اخلي کوم چي عوامو خلگو ته د دولت له خوا ورکول کېږي او نه د ټيکس هغه مصارف دي کوم چي د زکوة دي ځکه نو د دغه شرائطو د فقدان (نېستوالي) په وجه موجوده ټيکس په زکوة کې نه شمېرل کېږي بلکې مستقل زکوة به ادا کوي^۱.

پر جامو و غيره چي د سرو يا سپينو زرو کار وي:

که د خامک لپاره خالص د سرو يا سپينو زرو تار استعمال سي نو د کال تر تېرېدلو وروسته دي حساب وکړي زکوة دي ورکړي او که چيري تارونه خالص د سپينو يا سرو زرو نه وي بلکې دغه تارونه يوازي د سپينو يا سرو زرو په اوبو باندي رنگ سوي وي نو په خالي رنگ سره زکوة واجب نه دي^۲.

د انسان د بدن پر ځينو اعضاوو د زرو پوښ:

ځيني انسانان د خپل بدن ځيني اندامو ته د سپينو يا سرو زرو پوښ ورکوي او دا رواج د ځينو مصلحتو يا حالاتو پر بناء را شروع سوی دی اوس نو که دغه پوښ د انسان هغو اندامو ته ورکول سوی وي چي د هغه ليري کول بيا ډېر تکليف لري او د انسان د اندام جزء وگرځي نو په دې صورت کې د دغو سپينو يا سرو زرو پر پوښ باندي زکوة نسته، او که چيري د انسان د بدن هغه اندامو ته ورکول سوی وي چي ليري کول ئې آسانه وي بيا نو زکوة پکښي واجب دی ځکه چي په هغو کې حکماً نمو

(^۱) للزكاة شروط وجوب وشروط صحة فتجب بالاتفاق على الحر المسلم البالغ العاقل اذا ملك نصاباً ملكاً تاماً وحال عليه الحال وتصح بالنية المقارنة للاداء اتفاقاً (فقه اسلامي: دريم ټوک - ۱۷۹۶مخ).

(^۲) تجب الزكاة في الذهب والفضة مضروباً أو تبراً أو حلياً مصوغاً أو حلية سيف أو منطقة أو لجام أو سرج أو الكواكب في المصاحف والوانى وغيرها اذا كانت تخلص عن الازابة سواء كان يمسكها للتجارة او للنفقة او للتجمل او لم يمسكها شيئاً (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۹۴مخ).

سته^۱.

که د زکوة مال غلاسي:

که يو چا د زکوة مال جلا کړی وو خو غريبانو ته ئې لانه وو ورکړی چي غلا سو نو د زکوة دوهم وار ادا کول ضروري دي حکه چي د تمليک شرط نه دی پر غای سوی^۲.

د اجاري پر نغدو پيسو باندي زکوة:

که يو شوک في جريب د کال په ۱۰۰۰ افغانۍ په اجاره ورکړي نو دغه د اجاري پيسې د نوري سرمايي تابع گرځي د کال په تېرېدو سره زکوة پکښي واجب دی او که د دغه محکي خنخه شوک پاليزيا کښت حاصل کړي نو عشر باندي واجب دی^۳.

د زکوة فائدي:

اوله فائده: په اوسني وخت کي هر شوک د خپلو حقونو نارې وهي او د اميرانو او غريبانو يو قسم جنگ روان دی نو که هر طبقه هغه حقونه ادا کړي چي د دوی پر ذمه دي د دنيا خنخه به غريبي او فقر ختم سي او خلگ به آرام ژوند وکړي.

دوهمه فائده: په ژوند کي د مال او دولت مثال داسي دی لکه د انسان په بدن کي وينه نو که د بدن وينه نه وي انسان ژوند نه سي کولای او د مرگ سره مخامخ کېږي همداسي که چيري په ژوند کي د مال او

(۱) فتاوی حقانيه: دريم ټوک - ۵۳۴ مخ).

(۲) رجل عزل زکوة ماله و وضعها في ناحية بيته فسرقها سارق لا يقطع يده للشبهة وعليه ان يزيكها (خلاصة الفتاوى: اول ټوک - ۲۳۸ مخ).

(۳) والرابع ان يدفعها مؤاجرة فان عشرها في قول ابي حنيفة على رب الارض من اجرتها في قول الاخرين العشر على المستاجر لان الزرع انما يخرج له دون رب الارض (التنف في الفتاوى: ۱۲۰ مخ).

دولت تقسیم منصفانه او عادلانه نه وي نو د ټولي معاشري ژوند په خطر کي لوېږي ځکه نوالله تعالیٰ د صحیح ژوند کولو لپاره د زکوة او خیراتو نظام جوړ کړی دی.

دریمه فائده: دا خبره هر چا ته معلومه ده چي که وینه تر ضرورت زیاته سي نو په هغه کي حتماً خرابي او بدوالی رآځي همداسي که چيري تر ضرورت زیات مال او دولت د یو چا سره جمع سي کله به یوه گناه په کوي او کله به بله گناه په کوي الله تعالیٰ د دې لپاره چي د هر انسان سره د ضرورت په اندازه مال او دولت پاته سي د زکوة نظام جوړ کړی دی.

څلورمه فائده: د انسانانو سره همدردی او د مسکینانو غربت ختمول د زکوة په ورکولو سره رآځي.

پنځمه فائده: مال که د یوه طرفه په انساني ژوند کي ډېر بڼه حیثیت لري د بل طرفه د انسان اخلاق هم خرابوي نو کله کله د یو انسان سره مال نه وي هغه و غلط حرکت کولو ته آماده کېږي غلا کوي، خمار کوي یا بله گناه ځني کېږي نو د زکوة په ورکولو سره د ټولو غلطو حرکتونو مخنیوی کېږي.

شپږمه فائده: کله کله داسي هم پېښېږي چي هغه کسان چي ډېر مال لري په مختلفو بدو کارونو کي اخته وي او غیر انساني حرکتونه کوي نو الله تعالیٰ د زکوة په ورکولو سره انسانان د خرابو او بد اعمالو څخه هم راگرځوي.

اوومه فائده: په زکوة او خیرات سره الله تعالیٰ راضي کېږي، آفتونه او مصیبتونه په دفع کېږي او د انسان ځان او مال د آفت څخه ساتل

کڀري^۱.

د زکوٰۃ د وجوب لپاره د کال د تېرېدلو حکمت:

ابن القيم رحمۃ اللہ علیہ فرمائي چي: الله تعالى هر کال زکوٰۃ حڪه فرض کړي چي په يوه کال کي مختلف فصلونه کږي او مېوې پيدا کږي او د يوه کال وخت پر نصاب مېني دئ حڪه چي که زکوٰۃ په هره هفته يا مياشت کي واجب سي نو د مالدارانو لپاره به تکليف وي او که په ټوله عمر کي يو وار فرض سي نو د مسکينانو لپاره به تکليف وي^۲.

(^۱) زکوٰۃ کي مسائل کا انسائيکلويپيډيا: ص ۲۲۵.

(^۲) ثم انه اوجبها مرة كل عام... اذ وجوبها كل شهرا و كل جمعة يضربا رباب الاموال و وجوبها في العمر مرة مما يضرب بالمساكين (زاد المعاد: اول ټوك - ۲۱۷ مخ).

دوهم باب د زکوة ادا کول

وکیل که بل مستحق ته زکوة ورکړي:

که خالد د خپل زکوة وکیل نذیر وټاکي او ورته ووايي چې احمد ته دغه زکوة ورکړه خو نذیر دغه زکوة بل نفر محمود ته چې د زکوة مستحق وو ورکړ، اوس نو یو قول دادی چې زکوة ادا کېږي او بل قول دادی چې زکوة نه ادا کېږي او وکیل ضامن دی نو احتیاط په دې کې دی چې بل چا ته زکوة ور نه کړي بلکې هغه چا ته ئې ورکړي کوم چې مؤکل ټاکلی دی.^۱

بې له اجازې زکوة ادا کول:

که یو څوک د بل چا زکوة بې له اجازې خپله ادا کړي نو د دوهم نفر زکوة نه صحیح کېږي که څه هم وروسته اجازه ورکړي او څومره پیسې چې ئې د ځانه ورکړي دي له دوهم نفره ئې نه سي اخیستلای ځکه چې هغه په دې کې مسئول نه دی.^۲

د اخراجاتو په پیسو کې زکوة:

د کال یا میاشتي د اخراجاتو په پیسو کې زکوة نسته ځکه چې دغه پیسې په ضرورت اصلیه کې داخلي دي او که تر اخراجاتو زیاتي پیسې

(^۱) وهنا الوکیل انما یستفید التصرف من المؤکل و قد امره بالدفع الی فلان فلا یملک الدفع الی غیره کما لو اوصی لزید بكذا لیس للوصی الدفع الی غیره (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۹ مخ).

(^۲) ولو تصدق عن غیره بغير امره فان تصدق بمال نفسه جازت الصدقة عن نفسه ولا تجوز عن غیره وان اجازة ورصى به (بدائع: دوهم ټوک - ۱۴۵ مخ).

نصاب ته ورسېدلې نو بيا هر کال زکوة پکښي واجب دی^۱. د زکوة د ادا کولو شرطونه:

- * د زکوة د پیسو یا مال مستحق نفر ته د ورکولو په وخت کې نیت سته یعنی په زړه کې به دانیت او اراده وي چې زکوة ادا کوم^۲.
- * که یو چا و فقیر ته د پیسو ورکولو په وخت کې نه نیت کړی وو او نه ئې د پیسو د جلا کېدو په وخت کې د زکوة نیت کړی وو خو تر ورکولو وروسته ئې نیت وکړ نو زکوة ئې نه صحیح کېږي^۳، او که دغه پیسې د فقیر سره موجودې وې خرڅي کړې ئې نه وې او په زړه کې ئې د زکوة نیت وکړی نو زکوة ئې صحیح سو دوهم وار راگرځول نسته، او که چیرې دغه فقیر پیسې مصرف کړي وي نو د زکوة نیت ئې نه صحیح کېږي دوهم وار به زکوة ورکوي^۴.
- * او که چیرې یو چا د زکوة په نیت پیسې جلا کړې وکیل ته ئې ورکړې نو د وکیل لپاره د زکوة د تقسیمولو په وخت کې نیت ته ضرورت نسته که وکیل نیت وکړي او که ئې نه وکړي زکوة ادا کېږي^۵.

(^۱) وفارغ عن حاجته الاصلية (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۲ مخ). و سببه... ملک نصاب حولی ... تام (درمختار: دوهم ټوک - ۲۵۸ مخ).

(^۲) و اما شرائط ادا ئها فنية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۳) و اما شرائط ادا ئها فنية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۴) و اذا دفع الى الفقير بلانية ثم نواه عن الزكاة فان كان المال قائما في يد الفقير اجزاه والافلا (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۱ مخ).

(^۵) والمعتبر في الدفع نية الامر حتى لو دفع خمسة الى رجل وامره ان يدفعها الى الفقير عن زكاة ماله فدفع ولم تحضره النية عند الدفع جاز لان النية انما تعتبر من المؤدي والمؤدي هو الامر في الحقيقة (بدائع: دوهم ټوک - ۱۴۵ مخ).

* د زکوة پیسی یا مال چي کوم مستحق ته ورکول کېږي هغه باید بې له عوضه د هغه پیسو یا مال مالک جوړسي او د هغه په قبضه کي ورکول ضروري دي^۱.

* که چیري هغه مستحق بې له عوضه د زکوة مالک نه سي نو زکوة نه ادا کېږي مثلاً په تنخواه کي زکوة ورکړي نو په داسي صورت کي زکات نه ادا کېږي^۲.

* که چیري فقیران کور ته راوغواړي او ډوډی په و خوري نو زکوة نه ادا کېږي البته که فقیرانو ته ډوډی په اختیار کي ورکړي چي هغوی هر څه په کوي او د زکوة نیت وکړي نو زکوة ادا کېږي^۳.

* نصاب به تراصلي ضروریاتو زیات وي لکه د اغوستلو جامې، د اوسېدلو کور، موټر او داسي نور، او که نصاب تراصلي ضروریاتو زیات نه وي نو زکوة واجب نه دی^۴.

* مال به په خپله قبضه یا د وکیل په قبضه کي وي^۵.

* په دغه مال کي به بل واجب نه وي لکه عشر یا خراج^۶.

استعمال سوی شی په زکات کي ورکول:

کمزوری شی په زکوة کي ورکول د اخلاص خلاف کار دی مگر بیا

(^۱) و شرعا تمليک جزء مال... لان الشرط فيها التمكين (درمختار: دوهم ټوک - ۲۵۷ مخ).

(^۲) دفع الزكاة الي صبيان... اذا نص على التعويض يصير عقد معاوضة (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۶ مخ).

(^۳) فلو اطعم يتيما ناويا الزكوة لا يجزيه الا اذا دفع اليه المطعوم (درمختار: دوهم ټوک - ۲۵۷ مخ).

(^۴) كالنفقة و دور السكنى وآلات الحرب والثياب المحتاج اليها (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۲ مخ).

(^۵) ومنها الملك التام وهو ما اجتمع فيه الملك واليد (هندي: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۶) فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد سواء كان لله كزكاة وخراج او للعبد (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۰ مخ).

هم د دغه شي قيمت چي په بازار کي څومره وي د هغه په حساب زکات ادا کېږي.^۱

په الماسو کي زکوة:

په الماسو او نورو قيمتي ډبرو کي زکوة واجب نه دی.^۲

اموال يا مالونه پر دوه قسمه دي:

اول قسم- اموال ظاهره: - هغه مالونه دي که ئې خلگ پتول

وغواړي پتولای ئې نه سي لکه حيوانان، د تجارت مال په کارخانو او ميلانو کي تيار سوی مال او داسي نور.

دوهم قسم: اموال باطنه: - هغه مالونه دي که خلگ ئې پتول

وغواړي پتولای ئې سي لکه نغدي پيسې، سره زر، په بينک کي جمع سوي پيسې او داسي نور.^۳

پر صاحب نصاب سړي باندي د اموال ظاهره او اموال باطنه دواړو

زکوة ادا کول فرض دي او حکومت يوازي د اموال ظاهره زکوة

وصولولای سي او د اموال باطنه زکوة د خپل صوابديد مطابق ادا

کولای سي.^۴

که پلار او زوی په گډه پيسې وگټلې نو زکوة.....:

که پلار او زوی په گډه پيسې گټلي وي او پيسې د پلار په قبضه کي

وي او تصرف پکښي کوي او پيسې هم د نصاب برابري وي نو د کال تر

(1) آپ کے مسائل اور ان کا حل: دريم ټوک - ۳۸۲ مخ).

(2) وكذا لايجب الزکوة في... والبلخس والزمرد ونحوها (هنديه: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(3) فان مال الزکاة نوعان: ظاهر و هو المواشي و ما يمر به التاجر على العاشر و باطن و هو الذهب والفضة و اموال التجارة في مواضعها (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۱۰ مخ).

(4) اما الظاهر فلام و نوابه... فوض الاداء الى اربابها (بدائع: دوهم ټوک - ۱۳۶ مخ).

تېرېدو وروسته پر پلار باندي زکوة ادا کول لازم دي پر زوی زکوة ادا کول لازم نه دي حُکمه چي د پيسو مالک پلار دی^۱.

د زکوة په نه ادا کولو سره باران بندېږي:

نبي کریم ﷺ فرمايلي دي: د پنځو شيانو په بدله کي پنځه عذابونه دي، صحابه کرامو پوښتنه وکړه: اې د الله رسوله! د پنځو شيانو په بدله کي پنځه عذابونه کوم دي؟ رسول الله ﷺ وفرمايل:

اول: کوم قوم چي وعده ماتوي او وعده خلاف ورزي کوي الله الله دوی د بنمنان پر دوی باندي مسلط کوي.

دوهم: کوم قوم چي د الله الله نازل سوي فيصلې خلاف حکم کوي په هغوی کي فقيري او لوږه زياتېږي.

درېم: کوم قوم چي په بدکاري او خرابو کارونو (زنا، لواطت ...) اخته سي نو په هغوی کي مرگونه زياتېږي.

څلورم: کوم خلگ چي په تول او ترازو کي کمی کوي هلته خشک سالي وي او هغوی په قحط سالي کي گرفتار کېږي.

پنځم: او کوم خلگ چي زکوة (مستحقو خلگو ته) نه ورکوي دهغه حای خخه باران بندېږي^۲.

د امین لپاره د زکوة پيسې استعمالول:

که يو چا د بل چا سره د زکوة پيسې کښېښودلې نو هغه سړی ئې په

(۱) اب و ابن يكتسبان في صنعة واحدة ولم يكن لهما مال فالكسب كله للاب اذا كان الابن في عيال الاب لكونه معيناً الا ترى لو غرس شجرة تكون للاب (هنديہ: دوهم ٢٢٩-مخ).

(۲) ٣٩٤٥ خمس بن خمس ما نقض قوم العهد... ولا منعوا الزكاة الا حبس عنهم القطر (فيض القدير: دريم ٦٠٢-مخ).

خپلو ضرورياتو کي نه سي استعمالولای او که ئې مصرف کړي نو د مصرف سوو پیسو په اندازه ضمان باندي لازم دی^۱.

د تمباکو زکوة ادا کول:

که یو چا په عشري مټکه کي تمباکو شنه کړل نو عشر پکښي لازم دی^۲.

تر ټولو وړاندي دوېخ ته داخلېدونکي کسان:

نبي کریم ﷺ و فرمایل: تر ټولو وړاندي اول درې کسان جهنم ته داخلېږي:

اول: په زوره باندي اقتدار حاصلوونکی.

دوهم: هغه مالداره چي د خپل مال څخه د الله تعالی حق یعنی زکوة نه ادا کوي.

دریم: فخر کوونکی فقیر^۳.

که مدفون (بنخ کړل سوی) شی پیداسو نو...:

که یو څوک په دارالاسلام کي په یو داسي ځای کي بنخ سوی شی پیدا کړي چي هغه ځای د چا ملکیت نه وي لکه صحرا... که پر دغو بنخ سوو شيانو باندي د اسلامي سلطنت علامه موجوده وي لکه کلمه، الله، رسول، یا بل اسلامي نوم نو دغه شيان د لقطي په حکم کي دي که د یو کال تر اعلان کولو وروسته ئې مالک پیدا سو مالک ته به ئې ورکړي او

(۱) اذا كان عند رجل وديعة دراهم او دنانیر او شيئا من المكيل او الموزون وانفق شيئا منها في حاجته حتى صار ضامنا لما انفق (هنديہ: څلورم ټوک - ۳۴۸ مخ).

(۲) ويجب العشر عند ابي حنيفة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ... والدخن (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۶ مخ).

(۳) قال رسول الله ﷺ: واما اول ثلاثة يدخلون النار فامير مسلط و ذو ثروة من مال لا يؤدى حق الله في ماله و فقير فخور (الزواج عن اقتراف الكبائر: اول ټوک - ۳۲۴ مخ).

که نه سو پیدا خیرات به ئې کړي او که خپله د زکوة مستحق وي هم ئې استعمالولای سي.

او که پر بنځ سوو شيانو باندي د جاهليت د زمانې علامې وي لکه د بت نقشه او داسي نور نو په دې صورت کي به پنځمه حصه زکوة ورکړي او پاته څلور حصې د دغه سړي دي کوم چي خزانه ئې پیدا کړې ده^{۱۰}.

پور پر درې قسمه دئ:

اول قسم: ضعیف: - هغه پور ته ویل کېږي چي نه یو چا په پور نغدي پیسې ورکړي وي نه ئې سره زر او سپین زر په پور ورکړي وي او نه ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي بلکي په بل سبب سره دغه پور د بل چا پر ذمه وي لکه د بنځي مهر چي د خاوند پر ذمه وي او داسي نور... نو حکم ئې دا دئ چي څومره پیسې وصولېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پر فرض دئ.

دوهم قسم: متوسط: - هغه پور ته ویل کېږي چي نه ئې نغدي پیسې په پور ورکړي وي او نه ئې سره او سپین زر ورکړي وي او نه ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي بلکي بل داسي شی ئې خرڅ کړی وي چي د تجارت نه وي مثلاً د اغوستلو جامې او داسي نور... او قیمت ئې پر بل چا پور باندي وي، نو حکم ئې دا دئ چي دغه پور که هر څومره وصول سي او د سپینو زرو د نصاب سره برابروي او څو کاله وروسته وصول سو نو د تېرو کلو زکوة هم فرض دئ.

دریم قسم: قوي: - هغه پور ته ویل کېږي چي یا ئې نغدي پیسې یو

(^{۱۰}) ثم ان كان على ضرب اهل الاسلام كالمكتوب عليه كلمة الشهادة فهو بمنزلة اللقطة... وان كان على ضرب اهل الجاهلية كالمكتوب عليه الصنم ففيه الخمس على كل حال (هداية: دوهم ټوک - ۵۴ مخ).

چاته ورکړي وي يا ئې سره او سپين زر ورکړي وي او يا ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي او قيمت ئې پر بل چا باندي وي او دوه يا درې کاله وروسته وصول سي نو حکم ئې دا دی که دغه پور دومره اندازه وصول کړي چي د سپينو زرو نصاب ته رسېږي نو د ټولو کلونو زکوة ادا کول فرض دي^۱.

ډاکټري فيس په زکوة کي ادا کول:

که چيري ناروغ غريب وي د زکوة مستحق وي نو د ډاکټري فيس په زکوة کي ادا کولو دوي طريقي دي:

اوله طريقه: ډاکټري فيس دي د زکوة مستحق مريض ته په لاس کي ورکول سي تر څو قبض راسي بيا دي ئې ډاکټر ته ورکړي او يا دي ئې د مريض د کور و افرادو ته د زکوة په نيت ورکړي هغوی دي فيس جمع کړي.

دوهمه طريقه: يا دي روغتون والا د مريض زباني يا تحريري وکيلان سي بيا چي د څومرو پيسو د مصرف ضرورت سي روغتون والا دي ئې د زکوة د پيسو څخه د وکيل په حيث استعمالوي، په دغه طريقه په دواړو صورتونو کي زکوة ادا کېږي^۲.

(^۱) واما سائر الدينون المقر بها فهي على ثلاث مراتب... ضعيف و هو كل دين ملكه بغير فعله... ووسط و هو ما يجب بدلا عن مال ليس للتجارة... و قوي و هو ما يجب بدلا عن سلع التجارة اذا قبض اربعين زكي لما مضى كذا في الزاهدي (هنديہ: اول ټوك - ۱۷۵ مخ).

(^۲) يشترط ان يكون الصرف تمليكا لا باحة... (درمختار: دوهم ټوك - ۳۴۴ مخ). و هو ان يوكل المديون خادم الدائن فقبض الزكاة ثم بقضاء دينه فقبض الوكيل صار ملكا للموكل (ردالمحتار: دوهم ټوك - ۲۷۱ مخ).

رضاعي اولاد ته زکوة ورکول:

رضاعي اولادونه که غريبان او محتاج وي زکوة ورکول جائز دي
 حکه چي درضاعي اولادونو قرابت د حقيقي اولادونو د قرابت په ډول نه
 دی او په ميراث کي هم حصه نه وړي البته نکاح ورسره حرامه ده مگر
 پرده نه حني کېږي.¹

رضاعي پلار او مور ته زکوة ورکول:

رضاعي مور او پلار که غريبان وي او د زکوة مستحق وي زکوة
 ورکول جائز دي حکه چي د دوی قرابت د حقيقي مور او پلار د قرابت په
 ډول نه دی.²

د روژې په مياشت کي زکوة ادا کول:

هره مياشت او هره ورځ زکوة ادا کول جائز دي د زکوة د ادا کولو
 لپاره کوم شرط يا ورځ يا مياشت مقرره او ټاکلې نه ده او نه د روژې د
 مياشتي تخصيص دی بلکي څه وخت چي پر نصاب باندي کال تېر سي
 هغه وخت زکوة ادا کول ښه دي، مرگ هيڅ په باور نه دی داسي نه وي چي
 زکوة ادا نه کړي او د قبر څخه تر قيامت پوري په سخت عذاب کي وي او
 دا چي زکوة ادا کول فرض دي او د روژې په مياشت کي د يوه فرض ثواب
 او يا (۷۰) چنده کېږي حکه نو د زکوة په ادا کولو سره او يا چنده ثواب
 ورکول کېږي.³

(1) ولالی من بينهما ولاد او زوجية... (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۶ مخ).

(2) ولالی من بينهما ولاد او زوجية... (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۶ مخ).

(3) ۱۳: عن سلمان قال خطبنا رسول الله ﷺ في آخر يوم من شعبان قال يا ايها الناس قد اظلمكم شهر عظيم مبارك... و من ادى فريضة فيه كان كمن ادى سبعين فريضة فيما سواه الخ (الترغيب والترهيب: دوهم

د زکوة ادا کولو يو صورت:

که د زکوة پيسې يو چا په کور کي ايښي وي او د کور دباندي د زکوة مستحق نفر پيدا سي او د جيب د پيسو څخه يو څه ورکړي بيا کور ته راسي او د زکوة د پيسو څخه هغه اندازه پيسې واخلي نو زکوة ادا کېږي.^۱

د زکوة په ادا کولو کي ځنډ کول:

د هر کال زکوة د راروان کال تر مخه ورکول په کار دي او دغه احتياط دئ مگر بې له عذره د زکوة په ادا کولو کي ځنډ کول مناسب عمل نه دئ بلکي مکروه کار دئ.^۲

که يو څوک بې له زکوة ادا کولو مړ سي:

که چيري پر صاحب نصاب سړي باندي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة واجب سو مگر بې له ادا کولو مړ سو او وارثان ئې ژوندي وي نو څو صورتونه دي:

اول صورت: که هغه د مرگ تر مخه د زکوة ورکولو وصيت کړی وي

نو د ميراث د مال د دريمي حصې څخه زکوة ورکول لازم دي.^۳

دوهم صورت: او که چيري د زکوة ورکولو وصيت ئې نه وي کړی نو

پر وارثانو ئې زکوة ورکول لازم نه دي البته که وارثان بالغان وي او ټوله ئې په خوبه په اجتماعي ډول يا انفرادي ډول زکوة ادا کړي نو پر مړي به

ټوک - ۱۱۵ مخ). و تجب على الفور عند تمام الحول حتي ياثم بتاخيره من غير عذر (هنديه: اول ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۱) ولا يخرج المزكي عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار: دوهم ټوک - ۲۷۰ مخ).

(^۲) زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا: ۱۹۴ مخ.

(^۳) لو اوصى باء الزكاة يجب تنفيذ الوصية من ثلث ماله (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۲۳ مخ).

ئې ډير احسان وي او د عذاب څخه به خلاص سي او که ادا نه سي نو په عذاب کي به وي ځکه نو هر کال به خپله زکوة ادا کوي يا به وصيت ليکي چي زکوة ادا کړي.^۱

دریم صورت: او که چيري يو څه وارثان نابالغ وي نو په دې صورت کي د مشترکه مال څخه زکوة ادا کول جائز نه دي بلکي مال پر شرعي طريقي باندي د تقسيم وروسته بالغان د خپلي حصې څخه زکوة ورکولای سي او د نابالغ کسانو حصې به امانت وروساتل سي يا به د ضرورت مطابق پر دوی باندي مصرف سي.^۲

د زکوة په ورکولو سره احسان اچول يا تکليف ورکول:

عيني کسان مستحقينو ته د زکوة تر ورکولو وروسته احسانونه باندي اچوي چي ما و تاته دومره زکوة درکړي او ته زما فلانکي کار نه کوي نو داسي احسان اچول صحيح نه دي او په دې صورت کي زکوة د الله په دربار کي نه قبلېږي او دغه سپړي به د ثواب څخه محروم وي.^۳

زکوة زيات ادا کول:

څومره زکوة چي واجب وي تر هغه زيات ورکول جائز دي زکوة هم ادا کېږي او ثواب هم زياتېږي.^۴

(۱) اذا مات من عليه زکوة سقطت الزکاة عنه بموته (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۲۳ مخ).

(۲) قوله ولو مات فاداهَا وارثه جاز، في الجوهره: اذا مات من عليه زکاة او فطرة او كفارة او نذر لم تؤخذ من تركته عندنا الا ان يتبرع ورثته بذلك وهم من اهل التبرع ولم يجبروا عليه وان اوصى بتنفيذ من الثلث (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۹ مخ).

(۳) ممنوعات الزکاة ثلاثة: ۱- ان تبطل باليمن والاذى لان اليمن بالصدقة يحبطها اي يمنع ثوابها (فقه اسلامي: دريم ټوک - ۱۹۹۳ مخ).

(۴) فلو عجل شاة من اربعين وحال الحول وعنده تسعة وثلاثون فان كان دفعها للفقير وقعت نفلا (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۹۳ مخ).

د زکوة څخه دخلاصون لپاره مال هبه کول:

که یو سړی د زکوة د ساقطولو لپاره دغه چم وکړي چې کال ختمېدو ته نژدې سي نو مال یو چا ته تحفه کړي او د کال تر ختمېدو وروسته دغه هبه سوی مال بیرته واخلي نو په دې صورت کې خو زکوة ساقطېږي مگر داسې کول مکروه تحریمي دي ځکه چې په دې کار سره د فقیرانو تاوان دی او د زکوة دروازه بندول دي او د الله تعالی د نعمت ناشکري هم ده^۱.

د زکوة عملي ثبوت:

اول: د زکوة ورکول د دې خبرې ثبوت دی چې د انسان سره کوم شیان وجود لري دی ئې خپل نه بولي بلکې د الله تعالی ئې بولي او پر دې باندي یقین لري او د الله تعالی د رضا لپاره او هغه ته د قرب لپاره خپل مال قربانوي.

دوهم: انسان د زکوة په ورکولو سره د الله تعالی د بندگۍ اظهار کوي.

دریم: د زکوة په وجه د پرېشان حالو کسانو کومک او خدمت کېږي.

څلورم: د مال محبت او د دولت شوق چې د ایمان لپاره ډېر انتهایي هلاکونکې روحاني ناجوړي ده زکوة د هغې ناجوړۍ علاج دی او د مال د بدو او نجسو اثراتو څخه انسان پاکوي^۲.

د زکوة مقصد:

د زکوة مقصد دا دی چې مال او دولت باید د یوه چا سره پاته نه سي

(۱) زکوة کے مسائل کا انسائیکلو پیڈیا: ۲۰۱ مخ.

(۲) زکوة کے مسائل کا انسائیکلو پیڈیا: ۲۰۳ مخ.

بلڪي د قوم و ٽولو ڪسانو ته تقسيم سي^۱.
د زڪوة تشهير ڪول:

اول: د زڪوة تشهير په دي نيت ڪول چي د زڪوة وركوونكو لپاره ترغيب وي صحيح دي او فقهاء ڪرامو فرمايلي دي چي د ترغيب لپاره على الاعلان زڪوة ادا ڪول افضل دي او نفلي خيراتونه پت ادا ڪول بهتر دي^۲.

دوهم: د رياء او شهرت په غرض د زڪوة تشهير ڪول جائز نه دي بلڪي ثواب ئي هم ختمبيري^۳.
د زڪوة د وصولولو لپاره د تلو فضيلت:

اول: د حضرت رافع بن خديج رضي الله عنه خه روايت دي چي نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: د صدقاتو عامل (وصولونكي) چي په صحيحه طريقه د الله لپاره ڪارو ڪري هغه چي ترخو و ڪور ته راغلي نه وي د الله لپاره لار ڪي د غازي په مثال دي^۴.

دوهم: د حضرت ابوهريره رضي الله عنه خه روايت دي چي نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: بهترينه گته د عامل گته ده په دي شرط چي په خير خواهي او

(1) زڪوة ڪے مسائل کا انسائيڪلوپيڊيا: ۲۰۳ مخ.

(2) اذا اراد الرجل اداء الزكاة الواجبة قالوا افضل الاعلان والظهار و في التطوعات الفضل هو الاخفاء والاسراء (هنديہ: اول ٽوڪ - ۱۷۱ مخ).

(3) و عن جندب قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من سمع الله به و من يراني يراني الله به متفق عليه (مشڪوة: ۴۵۴ مخ).

(4) عن رافع بن خديج رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول العامل على الصدقة بالحق كالغازي في سبيل الله حتى يرجع الى بيته (ترمذي شريف: ص ۲۵۸، ج ۱).

صحيح طريقه سره کار و کړي^۱.

که یو چا ټول مال خیرات کړی:

که یو نفر د کال تر پوره کېدو وروسته او د زکوٰة تر ادا کولو دمخه بهي له نیته د زکوٰة ټول مال خیرات کړي نو زکوٰة ئې معاف دی^۲.

کلنی چي کومه غله زیاته سي:

که یو چا د کور لپاره مثلاً وریجي، غنم او داسي نور د ټول کال لپاره رانیولي وي او مصرفوي ئې او د کال تر ختمیدو وروسته یو څه پاته سي نو زکوٰة پکښي واجب نه دی ځکه چي دغه مال د تجارت لپاره نه دی^۳.

د سفیرانو څخه چي د زکوٰة مال ضائع سي:

که د مدرسو د سفیرانو څخه د زکوٰة مال غلا سي یا د مهمتم څخه د زکوٰة مال غلا سي یا ضائع سي او په حفاظت کي ئې کومه کوتاهي نه وي سوې نو پر دوی باندي تاوان لازم نه دی او د زکوٰة ورکونکو زکوٰة ادا سو ځکه چي دغه کسان د مستحقینو طالبانو وکیلان دي او د وکیل قبضه د مستحقینو طالبانو قبضه ده او که چيري دغو کسانو د زکوٰة د مال په حفاظت کي کوتاهي کړې وه یا ئې د زکوٰة پیسې بدلې کړي وې او یا ئې د خپلو پیسو سره گډي کړي وې نو په دې صورت کي پر دغو خلگو تاوان لازم دی او د خپل جیب څخه به هغومره اندازه پیسې

(^۱) ۶۲۱۳: و عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال خير الكسب كسب يد العامل اذا نصح (مجمع الزوائد: خلورم ټوک - ۶۷ مخ).

(^۲) و من تصدق بجميع نصابه ولا ينوي الزكاة سقط فرضها و هذا استحسان كذا في الزاهدي (هندي: اول ټوک - ۱۷۱ مخ).

(^۳) و منها فراغ المال عن حاجته الاصلية... و كذا طعام اهله (هندي: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

ورکوي^۱.

د زکوة وصولونکي ته هديه يا تحفه ورکول:

اول: که د زکوة وصولونکي ته د زکوة په وجه تحفه يا هبه ورکول کېږي نو دده لپاره دغه هديه او تحفه اخيستل جائز نه ده^۲.

دوهم: او که چيري د زکوة په خاطر دغه تحفه نه ورکول کېږي بلکي د همپشه څخه ئې دغه عادت وو او د تحفې ورکولو تعلقات ئې وه بيا نو هديه او تحفه وصول کوونکي ته اخيستل روا ده^۳.

(^۱) و به يعلم حکم من يجمع للفقراء و محله ما اذا لم يوكلوه فان كان وكيلا من جانب الفقراء ايضاً فلا ضمان عليه (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۶۹ مخ، و لو خلط زكاة موكلية ضمن و كان متبرعا الا اذا و كله الفقراء (در مختار: دوهم ټوک - ۲۶۹ مخ).

(^۲) قال ابن السرح ابن الانبىة على الصدقة فجاء فقال هذا لكم وهذا اهدى لي ... وقال ما بال العامل ... فينظر ا يهدي له ام لا (ابوداؤد: دوهم ټوک - ۴۰۹ مخ).

(^۳) ان القاضي لا يجيب دعوة رجل الا ان يكون من متعلقيه او كان يدعوه قبل نصبه على منصب القضاء (عرف الشذي على الترمذي: اول ټوک - ۳۸۰ مخ).

دریم باب

په حیواناتو کي زکوٰة

سائمه څه معنی؟

سائمه هغو حیواناتو ته ویل کېږي چي د کال ډېره حصه دباندې د څړ و هلو په ځای کي په داسي و بنو تېروي چي رانیول سوي نوي^۱.
څړ و هونکي حیوانان:

اوبنان، آسان، پسونه، غوایان او داسي نور ... داسي څړ و هونکي حیوانات به وي چي په وچه کي به د نسل د ډېروالي لپاره پېول کېږي او که چيري د څړولو لپاره پېول کېدل نو بیا هغه د تجارت لپاره دي زکوٰة یې په پیسو کي دی^۲.

په اوبنو او اوبنانو کي زکوٰة:

* تر پنځو کمو اوبنانو کي زکوٰة نسته چي کله پنځو ته ورسېدل او کال باندي تېر سو نو یو پسه پکښي سته تر نهو (۹) اوبنانو پوري^۳.

* کله چي لس سي نو دوه پسونه پکښي سته تر څورلسو پوري^۴.

(^۱) و شرعا المكتفية بالرعي المباح ذكره الشمني في اكثر العام لقصد الدر والنسل (درمختار: دوهم ټوک - ۲۷۵ مخ).

(^۲) السائمة هي التي تسام في البراري لقصد الدر والنسل لا لقصد الحمل والركوب والبيع، وفي التي تسام لقصد البيع زکوٰة تجارة (هدايه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(^۳) ليس في اقل من خمس ذود صدقة فاذا بلغت خمسا سائمة وحال عليها الحول ففيها شاة (هدايه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(^۴) فاذا كانت عشرا ففيها شاتان الى اربع عشر (هدايه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

- * کله چي پنځلس سي نو درې پسونه پکښي سته تر نونس پوري^۱.
- * کله چي شل سي نو څلور پسونه پکښي سته تر څلويښتو پوري^۲.
- * کله چي پنځه ويشت سي نو بيا دوه کلنه اوښه پکښي سته تر پنځه دېرشو پوري^۳.
- * کله چي شپږ دېرش سي نو درې کلنه اوښه پکښي سته تر پنځه څلوېښتو پوري^۴.
- * کله چي شپږ څلوېښت سي نو څلور کلنه اوښه پکښي سته تر شپږتو پوري^۵.
- * کله چي يو شپږته سي نو پنځه کلنه اوښه پکښي سته تر پنځه اويا پوري^۶.
- * کله چي شپږ اويا سي نو دوې درې کلني اوښي پکښي سته تر نيوي پوري^۷.
- * کله چي يو نيوي سي نو دوې څلور کلني اوښي پکښي سته تر يو سل شلو پوري^۸.
- * کله چي تر يو سل شلو زياتي سي نو په هرو پنځو اوښانو کي يو

(1) فاذا كانت خمس عشرة ففيها ثلاث... (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(2) فاذا كانت عشرين ففيها اربع (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(3) فاذا بلغت خمسا وعشرين ففيها بنت مخاض (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(4) فاذا كانت ستا وثلاثين ففيها بنت لبون (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(5) فاذا كانت ستا واربعين ففيها حقة (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(6) فاذا كانت احدى وستين ففيها جذعة (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(7) فاذا كانت ستا وسبعين ففيها بنتا لبون الى تسعين (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

(8) فاذا كانت احدى وتسعين ففيها حقتان (هداياه: دوهم ټوک - ۱۳ مخ).

پسه دی د دوو څلور کلنو او بنو سره (یعني په یو سل پنځه ویشو
کي)^۱.

* په یو سل دېرشو کي دوه پسونه دي د دوو څلور کلنو او بنو سره^۲.
* په یو سل پنځه دېرشو کي درې پسونه دي د دوو څلور کلنو او بنو
سره^۳.

* په یو سل څلوېښتو کي څلور پسونه دي د دوو څلور کلنو او بنو
سره^۴.

* په یو سل پنځه څلوېښتو کي یوه دوه کلنه او بنه ده د دوو څلور
کلنو او بنو سره^۵.

* په یو سل پنځوسو کي درې څلور کلني او بنی دي^۶.
* اوس نو بیا هغه فریضه راتکرار پرې نو چي کله یو سل پنځوس
سي یو پسه دی او درې څلور کلني او بنی دي^۷.
* په یو سل شپیتو کي دوه پسونه او درې څلور کلني او بنی دي^۸.
* په یو سل پنځه شپیتو کي درې پسونه او درې څلور کلني او بنی

(۱) اذا زادت الابل على مائة وعشرين فلا شبيء في الزيادة حتى تبلغ خمسا فيكون فيها شاة و حقتان (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۲) وفي العشر شاتان و حقتان (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۳) وفي خمسة عشر ثلاث شياه و حقتان (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۴) وفي عشرين اربع شياه و حقتان (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۵) وفي خمس وعشرين بنت مخاض و حقتان (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۶) الى مائة و خمسين ففيها ثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۷) ثم يستأنف الفريضة ... حتى تبلغ خمسا فيكون فيها شاة و ثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۸) وفي العشر شاتان و ثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

دي^۱.

- * په يوسل اويا کي څلور پسونه او درې څلور کلني اوښي دي^۲.
- * په يوسل پنځه اويا کي يوه دوه کلنه اوښه او درې څلور کلني

اوښي دي^۳.

- * په يوسل اتيا کي يوه درې کلني او درې څلور کلني اوښي دي^۴.
- * په يوسل شپږ نيوي کي څلور څلور کلني اوښي دي تر دوو سوو پوري^۵.

- * د يوسل پنځوسو څخه تر دوو سوو پوري چي کوم نصاب دى د همپشه لپاره همدغه تکرار پري^۶.

- * د اوښانو په زکوة کي يوازي ماده اوښي اخيستل کېږي نه نر^۷.
- * په جونگيانو کي زکوة نسته^۸.

په غوا او غويانو کي زکوة:

- * تر دېرشو کمو غوا او غويانو کي چي څر و هونکي وي زکوة نسته چي کله دېرش څر و هونکي سوې او کال باندي تېر سو نو يوه دوه

(۱) و في خمس عشرة ثلاث شياه وثلاث حقا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۲) و في عشرين اربع شياه وثلاث حقا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۳) فاذا بلغت مائة وخمس وسبعين ففيها بنت مخاض وثلاث حقا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۴) فاذا بلغت مائة وستة وثمانين ففيها بنت لبون وثلاث حقا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۵) الي مائة وستة وتسعين ففيها اربع حقا الي مائتين (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۶) ثم يستأنف الفريضة ابدأ في كل خمسين كما استؤنفت من مائة وخمسين الي مائتين (بدائع: دوهم ټوک - ۱۲۰ مخ).

(۷) بخلاف زكاة الابل فانه لا يؤخذ فيها الا الاناث (المبسوط: دوهم ټوک - ۲۵۱ مخ).

(۸) وليس في الحملان والفصالن والعجا جيل زكاة (المبسوط: دوهم ټوک - ۲۱۲ مخ).

کلنی گیلگی یا گستره ده^۱.

* تر نهه د پرشو پوري بيا هيخ شی نسته چي کله خلو پښت سي نو يو

درې کلنی گیلگی یا گستره ده^۲.

* کله چي تر خلو پښتو زيات سي نو تر شپېتو پوري د هر حيوان د

زياتوب په اندازه زکوة ورکول کېږي^۳.

* کله چي حساب تر شپېتو زيات سي نو بيا د حساب مدار پر

د پرشو او خلو پښتو راگرځي يعني په هرو د پرشو غواوو يا

غويانو کي دوه کلنی گیلگی یا گستره ده او په هرو خلو پښتو

غواوو او يا غويانو کي درې کلنی گیلگی یا گستره ده، د

د پرشو او خلو پښتو تر منع نهه معاف دي^۴.

* که اويا غواوي يا غويان سي نو يوه د درو کلو گستره او يوه د

دوو کلو گیلگی ده^۵.

* کله چي اتيا سي نو دوې درې کلنی گسترې دي^۶.

* کله چي نيوي سي نو درې دوې کلنی گسترې دي^۷.

(1) ليس في اقل من ثلاثين من البقر السائمة صدقة فاذا كانت ثلاثين سائمة وحال عليها الحول ففيها تبيع او تبيعة وهي التي طعنت في الثانية (هدايه: دوهم ١٧-مخ).

(2) ولا شيء في الزيادة الى تسع وثلاثين فاذا بلغت اربعين الخ (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

(3) وهذا يدل على انه لانصاب عنده في الزيادة على الاربعين وانه تجب فيه الزكاة قل او كثر بحساب ذلك (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

(4) فاذا زاد على الستين يدار الحساب على الثلاثينات والاربعينات ... ويجعل تسعة بينهما عفاو بلاخلاف فيجب في كل ثلاثين تبيع او تبيعة و في كل اربعين سنة (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

(5) فاذا كانت سبعين ففيها مسنة وتبيع (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

(6) و في ثمانين مستتان (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

(7) و في تسعين ثلاثة اتبعة (بدائع: دوهم ١٢٢-مخ).

* ڪله چي سل سي نو يوه دري ڪلني گستره او دوه دوه ڪلني
گلگيان دي^۱.

* ڪله چي يوسل لس سي نو دوِي دري ڪلني گستري او يوه دوه
ڪلني گيلگي دي^۲.

* ڪله چي يوسل او شل سي نو دري دري ڪلني گستري دي يا خلور
دوِي ڪلني گستري دي^۳.

* پرپورتنِي ليڪل سوي حساب باندي د غواوو او غويانو د زڪوة
دار او مدار دي^۴.

* دا خبره ضروري ده چي د گامپنبو او غواوو يا غوايانو په نصاب
او زڪوة كي فرق نسته حڪه چي گامپنبه د غواوو يو قسم دي^۵.

* د غواوو او غوايانو د زڪوة په اخیستلو كي نر او بنځه ماده فرق
نه لري^۶.

* په گلگيانو كي زڪوة نسته^۷.

په پسو، مبرو او بزو كي زڪوة:

* تر څلو پښتو (۴۰) په ڪمو پسو كي زڪوة نه سته چي ڪله څلو پښت

(۱) وفي مائة مسنة و تبيعان (بدائع: دوهم ٽوڪ - ۱۲۲ مخ).

(۲) وفي مائة و عشرة مستنان و تبيع (بدائع: دوهم ٽوڪ - ۱۲۲ مخ).

(۳) وفي مائة و عشرين ثلاث مستنان او اربعة اتبعة (بدائع: دوهم ٽوڪ - ۱۲۲ مخ).

(۴) و على هذا الاعتبار يدار الحساب (بدائع: دوهم ٽوڪ - ۱۲۲ مخ).

(۵) والجواميس والبقر سواء... اذ هو نوع منه (هدايه: دوهم ٽوڪ - ۱۹ مخ).

(۶) لافرق بين الذكور والاناث في زكاة البقر (المبسوط: ۱ - ۲ ٽوكونه - ۲۵۱ مخ).

(۷) وليس في الفصان والحملان والعجاجيل زكاة (المبسوط: ۱ - ۲ ٽوكونه - ۲۱۲ مخ).

خر و هونكي سي نو يو پسه دئ تريو سل شلو (۱۲۰) پوري^۱.
 * كله چي يوسل او يوويشت (۱۲۱) سي نو بيا دوه پسونه دي تر دوو
 سوو پوري^۲.

* كله چي تر دوو سوو يو دانه زيات سي نو بيا دري پسونه دي تر
 خلور سوو پوري^۳.

* كله چي خلور سوه سي نو خلور پسونه دي^۴.

* او بيا په هرو سلو كي يو يو پسه زيات پري^۵.

* مپري او بزې په زكوة وركولو كي سره برابري دي فرق نه لري^۶.

* د پسو په زكوة كي نراو ماده دواړه ډوله اخيستل كېدلای سي^۷.

* په وريانو كي زكوة نسته^۸.

په آسانو كي زكوة:

* كه چيري آسان د سپرتيا يا بار وړلو لپاره او د جهاد في سبيل الله
 لپاره وي نو بيا زكوة پكښي نسته^۹.

(1) فليس في اقل من اربعين من الغنم زكاة فاذا كانت اربعين ففيها شاة الى مائة وعشرين (بدائع: دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

(2) فاذا كانت مائة واحدى وعشرين ففيها شاتان الى مائتين (بدائع: دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

(3) فاذا زادت واحدة ففيها ثلاث شياه الى اربع مائة (بدائع: دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

(4) فاذا كانت اربع مائة ففيها اربع شياه (بدائع: دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

(5) ثم في كل مائة شاة وهذا قول عامة العلماء (بدائع: دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

(6) والضان والمعز سواء لان لفظه الغنم شاملة لكل (هدايه: دوهم ټوك - ۲۰ مخ).

(7) ويؤخذ في زكاة الغنم الذكور والاناث (هدايه: دوهم ټوك - ۲۱ مخ).

(8) وليس في الفصلان والحملان والعجائيل زكاة (المبسوط: ص ۲۱۲، ج ۱ - ۲).

(9) بان كانت تعلف للركوب او للحمل او للجهاد في سبيل الله فلا زكاة فيها لانها مشغولة بالحاجة (بدائع:

دوهم ټوك - ۱۲۳ مخ).

- * او که چيري آسان د تجارت لپاره وي نو بيا زکوة سته^۱.
- * که خر و هونکي آسان نر او ماده سره گله وه نو خاوند ئې اختيار لري که د هر آس پر خای يو دينار ورکوي^۲.
- * او که يې د خاوند خوښه سي نو قيمت دي ئې کړي او په هرو دوو سوو درهمو کي دي پنځه درهمه ورکړي^۳.
- * يوازي په نرو آسانو کي زکوة نسته^۴.
- * يوازي په ماده آسانو کي هم زکوة نسته^۵.
- * په غاترو او خرو کي زکوة نسته، حکه نبي کریم ﷺ فرمايي: د خرو او غاترو په باره کي پر ما باندي هيڅ شی نه دی نازل سوی^۶.
- * او که چيري خره او غاتري د تجارت لپاره وي نو بيا د دوی په ماليت کي زکوة سته لکه د تجارت نور مالونه^۷.

متفرق مسائل:

که چاد حيوان شيدې خرخي کړي:

که يو څوک د حيوانانو شيدې خرخوي نو د کال تر تېرېدو وروسته

(1) وان كانت تعلق للتجارة ففيها الزكاة بالاجماع (بدائع: دوهم ټوک - ۱۳۳ مخ).
 (2) اذا كانت الخيل سائمة ذكورا و اناثا فصاحبها بالخيار ان شاء اعطى عن كل فرس دينارا (هدايه: دوهم ټوک - ۲۱ مخ).
 (3) وان شاء قومها واعطى عن كل مائتى درهم خمسة دراهم (بدائع: دوهم ټوک - ۱۳۳ مخ).
 (4) و اما في الذكور المنفردين لاشي فيها في ظاهر الرواية (المبسوط: دوهم ټوک - ۲۵۳ مخ).
 (5) وان كان كلها اناثا ... والصحيح انه لا زكاة فيها (بدائع: دوهم ټوک - ۱۳۵ مخ).
 (6) قال عليه السلام: لم ينزل علي فيهما شيء. يعني في البغال والحمير. (نصب الرايه: دوهم ټوک - ۳۶۶ مخ).
 (7) الا ان تكون للتجارة لان الزكاة حينئذ تتعلق بالمالية كسائر اموال التجارة (هدايه: دوهم ټوک - ۲۳ مخ).

چي دغه پيسې نصاب ته رسېدلي وي زکوة پروا جب دی^۱.
که د خر وهلو حای یو نه وي:

که یو شوک خلوبښت حیوانان لري خو یو مزدور شل حیوانان یو حای پيايي او بل مزدور شل حیوانان بل حای پيايي نو پروا نه لري حکه چي د احنافو په مذهب د خر وهلو د حای یووالی ضروري نه دی نو که دغه خلوبښت حیوانان د یوه سړي ملکیت وي او کال باندي تېر سي زکوة پکښي واجب دی^۲.

په کور کي د پالل سوو حیواناتو زکوة:

کوم حیوانان چي د تجارت په غرض په کور کي ساتل کېږي خو د خوراک انتظام ئي یا په کور کي سوی وي او یا دباندی نو داسي حیوانان د تجارت د سامان په منزله دي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښي واجب دی په دې شرط چي قیمت به ئي د سپینو یا سرو زرو نصاب ته رسېدلی وي^۳.

په تجارتي حیواناتو کي زکوة:

کوم حیوانان چي د تجارت په نیت پالل کېږي په هغوی کي د حیوانانو د زکوة نصاب ضروري نه دی بلکي د هغوی قیمت چي

(^۱) و منها کون المال نصابا فلا تجب في اقل منه (هنديه: دوهم ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۲) الخلیطان في المواشي کغیر الخلیطین ... و سواء كانت في مرعى واحد او في مراعي مختلفة فان کان نصیب احدهما یبلغ نصابا و نصیب الاخر لا یبلغ نصابا و جبت الزکوة علی الذی یبلغ نصیبه نصابا دون الاخر (هنديه: اول ټوک - ۱۸۱ مخ).

(^۳) الزکاة واجبة في عروض التجارة ... اذا بلغت قيمتها نصابا من الفضة او الذهب (هدايه: ص ۴۰، ج ۲).
 والمراد بنفي الزکوة عن العلوقة زکاة السائمة لانها لو كانت للتجارة و جبت فيها زکاة التجارة (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۸۲ مخ).

دو پنځوس نيمو ټولو سپينو زرو يا شل مثقاله سرو زرو ته ورسېږي زکوة واجب دی که دهغو تعداد د زکوة نصاب ته رسېږي او که نه رسېږي.^۱

د حيواناتو پر ځای قيمت ورکول:

په زکوة کې بعينه دهغه شي ورکول ضروري نه دي بلکې قيمت ئې هم ورکول کېږي او ډېر وخت قيمت ورکول بهتروي.^۲

کورني حيوانات:

کوم حيوانان چې په کور کې پالل کېږي او د هغوی لپاره خوراکه په قيمت رانيول کېږي خو د کال کمه حصه د باندي پپول کېږي او يا د خپل ضرورت لپاره په کور کې ساتل کېږي نو پر هغو باندي زکوة نسته.^۳

د حيواناتو متعدد نصابونه:

که د يو چا سره د مختلفو حيواناتو متعدد نصابونه وه او د هغوی څخه د يوه نصاب زکوة تر منځه ورکړي خو اتفاقاً هغه حيوانان چې زکوة ئې تر منځه ورکړی وو هلاک سوه نو دغه ورکول سوی زکوة د پاته سوو حيوانانو له طرفه نه سي شمېرل کېدلای.^۴

(۱) الزکوة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت اذا بلغت قيمتها نصاباً من الورق والذهب (هداياه: دوهم ټوک - ۴۰ مخ).

(۲) ويجوز دفع القيم في الزكاة عندنا وكذا في الكفارات وصدقة الفطر والعشر والنذر. (هداياه: دوهم ټوک - ۲۷ مخ).

(۳) وليس في العوامل والحوامل والعلوفة صدقة... ثم السائمة هي التي تكتفي بالرعي في اكثر الحول حتي لو اعلفها نصف الحول او اكثر كانت علوفة لان القليل تابع للاكثر (هداياه: دوهم ټوک - ۲۸ مخ).

(۴) ولو ملك نصاباً من حيوانات مختلفة فجعل زكاة البعض فهلک المودي عنه لا يقع عن الباقي (هندييه: اول ټوک - ۱۷۶ مخ).

د کښت (زراعت) لپاره په ساتل سوو حیواناتو کې زکوٰة:
کوم حیوانان چې د کښت لپاره پالل کېږي که څه هم د باندې څړ
وهونکي وي زکوٰة پکښې واجب نه دی^۰.

!!!

^(۱) لکن فی البدائع لو اسامها للحم فلا زکاة فیها کمالو اسامها للحمل والركوب (درمختار: دوهم ټوک - ۲۷۵ مخ).

څلورم باب

د سپينو، سرو زرو او نغدو زکوة

د زبور اتو زکوة:

کله چې زبور ات د يو چا په ملکيت کې وي او استعمالوي ئې نو زکوة پر هغه نفر باندې دى او که چيرې زکوة ادا نه کړې نو گناهکار دى.^۱

که په زرو کې قيمتي ډبرې وي:

که چيرې په زرو کې قيمتي ډبرې مثلاً فېروژه، ياقوت او داسې نور کار سوي وي نو په ډبرو کې زکوة نسته که د تجارت له پاره نه وي البته په زرو کې زکوة واجب دى.^۲

که سپين زر خالص نه وي:

که سپين زر خالص نه وي بلکې يو څه نور شيان ورسره گډ وي نو د غالب جزء اعتبار دى که سپين زر غالب وي نو سپين زر شميرل کېږي او که نصاب ته رسېدلي وي يا زيات وي بيا زکوة پر فرض دى او که گډ سوي شيان زيات وي نو بيا زکوة نسته البته که دغه گډ سوي شيان د تجارت لپاره وه بيا د تجارت د حساب په زکوة ورکول کېږي.^۳

د سپينو زرو نصاب:

(۱) قال رسول الله ﷺ ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدى منها حقها الا اذا كان يوم القيمة صفحت له صفائح من نار فاحمي عليها في نار جهنم فيكوى بها جنبه وجبينه وظهره (صحيح المسلم: اول ټوک - ۳۱۸ مخ).

(۲) واما اليواقيت واللالى والجواهر فلا زكاة فيها وان كانت حليا الا ان تكون للتجارة (هندييه: اول ټوک - ۱۸۰ مخ).

(۳) و غالب الفضة والذهب فضة وذهب و ما غلب غشه منهما يقوم كالعروض ويشترط فيه النية الا اذا كان يخلص منه ما يبلغ نصابا او اقل وعنده ما يتم به او كانت اثمانا راجحة وبلغت نصابا من ادنى فقد تجب زكاته فتجب والا فلا (درمختار: دوهم ټوک - ۳۰۰ مخ).

د سپينو زرو نصاب دوپنځوس نيمي ټولې سپين زر دي چي په موجوده وزن دومره (۳۶ ملي او ۶۱۲) گرامه کپري، که د سپينو زرو پر نصاب يو کال تېر سي نو په هرو څلويښتو حصو کي څلوېښتمه حصه زکوة ادا کول لازم دي^۱.

که د چا سره سپين زر تر نصاب کم وه:

او که د چا سره يوازي سپين زر وه او تر دوپنځوس نيمو ټولو کم وه نه دهغه سره سره زر وه نه نغدي پيسې وي او نه د تجارت مال او نه نور د زکوة قابل شيان وه نو تر دوپنځوس نيمو ټولو کمو سپينو زرو کي زکوة فرض نه دی^۲.

که تر نصاب کم سپين زر وه او نور قابل زکوة مال وو:

که د چا سره تر نصاب کم سپين زر وه مگر د هغه سره يا نور سره زر وه يا نغدي پيسې وې يا نور څه وه نو د ټولو شيانو د خرڅولو قيمت دي جمع کړي که د دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو د قيمت سره برابر سو نصاب پوره دی د کال تر تېرېدو وروسته دي د ټوله قيمت څخه په هرو څلويښتو حصو کي څلوېښتمه حصه زکوة ورکړي^۳.

که د نصاب برابر يا زيات سپين زر وه نو په هر صورت کي زکوة سته:

(۱) والفضة مائتا درهم... ففي كل اربعين درهما درهم (درمختار: دوهم ټوک - ۲۹۹ مخ).

(۲) فان كان له فضة مفردة فلا زكاة فيها حتى تبلغ مائتي درهم وزنا وزن سبعة الخ (بدائع: دوهم ټوک - ۱۰۰ مخ).

(۳) وقيمة العرض للتجارة تضم الي الثمنين.... ويضم الذهب الي الفضة قيمة (درمختار: دوهم ټوک - ۳۰۳ مخ).

که د چا سره د نصاب برابر یا زیات سپین زر وه د کال تر تېرېدو وروسته زکوة ادا کول لازم دي که هغه سپین زر په کاروبار کې ولگوي زیات سي او که زیات نه سي په دواړو صورتو کې زکوة واجب دی حکه چي الله تعالی سپین زرد (ثمن) یعنی د سکه په ډول پیدا کړي دي ترڅو د هغه په تجارت سره د مال زیاتوالي امکان ولري اوس نو که یو سړی په دې باندي تجارت نه کوي او یا ئې زر همداسي ایښي وي او مال نه په زیاتېږي نو شریعت ذمه دار نه دی بلکي هغه سړی خپله ذمه دار دی^۰.

د سپینو زرو نصاب معیار دی:

که د یو چا سره نه د سرو زرو نصاب پوره وي او نه د سپینو زرو نصاب پوره وي بلکي یو څه سره زر وي یو څه سپین زر وي یا یو څه نغدي روپی یا د تجارت مال وي نو په دې صورت کې د سپینو زرو د قیمت په حساب باندي حساب لگول کېږي که د سپینو زرو په حساب باندي نصاب پوره سو نو زکوة واجب دی او که نه سو پوره نو واجب نه دی، د دوو وجهو په خاطر:

اول: زکوة د فقیرانو د گټې لپاره دی او د سپینو زرو د نصاب د حساب په صورت کې فقیرانو ته زیات زکوة ورکول کېږي او گټه ئې ډیره ده او د سرو زرو د نصاب د حساب په صورت کې کمه گټه ده او پر لږو کسانو زکوة واجب کېږي او په زکوة کې د فقیرانو زیات خیال ساتل سوی دی ترڅو د ټولني څخه غربت او مسکنت ختم سي.

دوهم: په دې کې احتیاط هم زیات دی چي کله په نغدو او نورو

(^۱) لانهما خلقا لیتوصل بهما... و هذا معنى الاستنماء فقد خلقا للاستنماء... فالنماء التقديرى حاصل وهو المعتبر للاجماع (فتح القدير: دوهم ٢٢٢-مخ).

شيانو د سپينو زرو نصاب پوره كېږي او د سرو زرو نصاب نه پوره كېږي نو احتياط په دې كې دى چې په كوم نصاب سره نصاب پوره كېږي هغه معتبر سي.^۱

د سپينو زرو په تار كې زكوة:

كله كله د بنځو په قيمتي جامو كې د سپينو زرو تارونه استعمال سوي وي د داسې جامو د زكوة د ايستلو طريقه داده چې د سپينو زرو د تارو اندازه دي معلومه سي كه نصاب ته رسېدل زكوة لازم دى او كه تارونه تر نصاب كم وه زكوة لازم نه دى.

د تارو د اندازې د معلومولو طريقه داده: چې بې له تارو والا جامې دي وتلل سي او تارونه دي جلا وتلل سي نو وزن ئې معلومېږي.^۲

د سرو زرو نصاب:

د سرو زرو نصاب شل (۲۰) مثقاله يا اووه نيمې تولې چې (۳۶ ملي او ۹۱) گرامه كېږي، كه سره زر نصاب ته رسېدلي وي نو د كال تر تېرېدلو وروسته ئې زكوة ادا كول ضروري دي.^۳

كه سره زر تر نصاب كم وه:

كه د نارينه او يا بنځي سره يوازي سره زرو وي او تر نصاب كم وي د هغه سره نه سپين زرو وي، نه نغدي پيسې وي او نه د تجارت مال او يا بل

(۱) وكذا يضم بعض اموال التجارة الى البعض... انه يقوم باوفي القيمتين من الدراهم والدنانير.... وكذا روي عن ابي حنيفة في الاموال انه يقومها بانفع النقيدين للفقراء... والتقويم بهما سواء لكانا رجحنا احدهما بمرجح وهو النظر للفقراء والاختذ بالاحتياط (بدائع: دوهم ٣٥٠-١١٠ مخ).

(۲) وفي تبر الذهب والفضة وجليهما واوايهما الزكاة... سواء كان مباحا اولاً (فتح القدير: دوهم ٣٥٠-٢٢٢ مخ).

(۳) نصاب الذهب عشرون مثقالاً (درمختار: دوهم ٣٥٠-٢٩٥ مخ).

د زکوة قابل شی وی نو تر اوو تولو یا شلو مثقالو کمو سرو زرو کي زکوة واجب نه دی^(۱).

که تر نصاب کم سره زر وه او نور قابل زکاة مال وو:

که د چا سره تر نصاب کم سره زر، سپین زر، نغدي پیسې یا بل د زکوة قابل شی ورسره وی او قیمت ئې د سپینو زرو نصاب ته رسېږي نو په دې صورت کي پر مجموعي قیمت زکوة واجب دی په هرو څلویښتو حصو کي څلویښتمه حصه زکوة ادا کول لازمي دي او که د ټولو شیانو مجموعي قیمت د دوینځوس نیمو ټولو سپینو زرو د قیمت سره برابر نه وي نو زکوة واجب نه دی^(۲).

که د نصاب برابر یا زیات سره زر وه نو په هر صورت کي سته:

سره زر چي نصاب ته رسېدلي وي یا زیات وي زکوة ورکول ئې لازمي دي که تجارت په وکړي زیات سي او که زیات نه سي ځکه چي الله تعالی سره زرد (ثمن) يعني سکې په ډول پیدا کړي دي او د کاروبار لپاره ئې پیدا کړي دي نو که د یو چا سره زرو وي او هغه کاروبار نه په کوي یا ئې داغسي ایښي وي نو د دغه سپري خپله غلطي ده شریعت ئې ذمه دار نه دی^(۳).

(۱) يجب في مائتي درهم وعشرين مثقالا ربع العشر... قيد بالنصاب لان مادونه لازكاة فيه (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۹۳ مخ).

(۲) وقيمة العرض تضم الى الثمنين والذهب الى الفضة قيمة.... فلو ضم حتى يؤدي كله من الذهب او الفضة فلا باس به عندنا ولكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء... (درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۰۳ مخ).

(۳) واللازم في مضروب كل منهما ومعموله ولو تبرأ او حليا مطلقا مباح الاستعمال اولو ولو للتجمل والنفقة لانهما خلقا اثمانا فيزيههما كيف كانا.... ربع عشر... (درمختار: دوهم ټوک - ۲۹۷ مخ).

که د سرو زرو نصاب دوهم کال بيا پوره وو:

که د چا سره او وه نيمې تولې سره زرو او د کال تر پوره کېدو وروسته په نغدو پيسو کې زکوة ادا کړي او سره زړ پاته سوه دوهم کال هم باندي تېر سو نو بيا زکوة واجب دى حکه چي د سرو زور نصاب دوهم کال هم پوره دى^۱.

که د سرو زرو خخه يوه ټوټه په زکات کې ورکړي:

يو چا د سرو زرو يوه ټوټه په زکوة کې ورکړه او پاته زر تر نصاب کم سول او د دغه سړي سره بل داسي شى هم نه وو چي په هغه کې دي زکوة فرض وي نو په دې صورت کې سره زر تر نصاب کم دي زکوة پکښي واجب نه دى^۲.

که د سرو زرو سره نور شيان گډ وه:

که خالص سره زړ نه وي بلکې يو څه نور شيان ورسره گډ وي نو جزء غالب ته اعتبار دى که سره زر غالب وه نو سره زر دي او زکوة پکښي فرض دى او که نور شيان زيات وه نو زکوة پکښي فرض نه دى البته که د تجارت لپاره ئې ايښي وه نو بيا د تجارت د سامان حکم لري چي زکوة پکښي واجب دى^۳.

د سرو او سپينو زرو اهميت:

(^۱) تجب... في كل عشرين مثقال ذهب مثقال مضروبا كان او لم يكن مصوغاً او غير مصوغ حليا كان للرجال او للنساء (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۸ مخ)، فمنها حولان الحول على المال (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۵ مخ).

(^۲) ومنها كون المال نصابا فلا تجب في اقل منه (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۳) وغالب الفضة والذهب فضة وذهب وما غلب غشه منهما يقوم كالعروض ويشترط فيه النية قوله ويشترط فيه النية اي تعتبر قيمته ان نوى فيه التجارة (در مختار مع رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۰۰ مخ).

سره زر او سپين زر دواړه قيمتي او نفيس شيان دي الله تعالى دغه دواړه شيان د انسانانو لپاره دومره مفيد گړخولي دي چي د انسانيت د شروع څخه دغه دوه شيان په انساني معاشره كې د نغدو پيسو او د شيانو د قيمت په ډول استعمالېږي ځكه نو شريعت دغه دواړه معدني شيان فطرتاً زيات دولت بللي دي او زكوة پكښي فرض دی او دا فرق نه لري كه دغه سره او سپين زر د نغدو په شكل كې وي او كه په بل شكل كې وي خو په هر صورت كې كه نصاب ته ورسېدل نو كلنی زكوة پكښي فرض دی^۱.

اسلام دغه معيار برقراره ساتلی دی:

انسان چي هر چيري اوسېږي سره او سپين زر ئې د معاملاتو او كاروبار لپاره معيار گړخولي وي او د دنيا د ټولو شيانو اندازه او قيمت په سرو او سپينو زرو معلومېږي او د شيانو په تبادله كې دواړو ته بنيادي حيثيت حاصل دی ځكه نو اسلام دغه معيار برقرار ساتلی دی^۲.

د سرو او سپينو زرو په نصاب كې تفاوت ولي؟

د سپينو او سرو زرو په قيمت كې نن سبا ډېر فرق دی نو په دې صورت كې د دواړو په نصاب كې څه نسبت دی؟

جواب: د نبي كريم ﷺ په زمانه كې او تر هغه وروسته تر يو څه زمانې پوري د سپينو او سرو زرو په قيمت كې تقريباً دومره فرق وو څومره چي د دوی په نصاب كې فرق دی په هغه زمانه كې د يوه دينار

(^۱) زكوة كے مسائل كا انسائيكلوبيډيا: ۲۷۷ مخ).

(^۲) و في الهداية: كل دينار عشرة دراهم في الشرع قال في الفتح اي يقوم في الشرع بعشرة كذا كان في الابتداء (ردالمحتار: دوهم ټوك - ۲۹۹ مخ).

قيمت د لسو درهمو سپينو زرو د قيمت سره برابر وو مگر تر هغې زمانې وروسته د نرخو په زياتوب او کمبود سره د سروزرو قيمت ډېر لوړ سو او د سپينو زرو قيمت پر خپل حای پاته سو حکه نو دومره زيات فرق د سپينو او سروزرو تر منځ ليدل کېږي که نه نو په شريعت کې دومره فرق نه لري د اوو ټولو سروزرو او د دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو قيمت سره برابر وو مگر هو دا خبره هم ضروري ده چې د اسلام حکم تر قيامت پوري داسي پاته دئ لکه څنگه چې د نبي کریم ﷺ په زمانه کې پاته وو او په انسانيت کې هيڅوک په دې حکم کې تر قيامته پوري تبديلي نه سي راوستلای^۱.

که نصابونه متعدد وي نو...:

که د چا په ملکيت کې د سروزرو نصاب وو، د سپينو زرو نصاب وو، د نغدو پيسو يا د تجارت د مال زکوة وو نو د هر نصاب به جلا جلا حساب وکړي او زکوة به ئې ادا کړي^۲.

نغدي پيسې:

که چيري نغدي پيسې د دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو د قيمت سره برابري يا زياتي وي نو د کال تر تېرېدلو وروسته په هرو څلوېښتو حصو کې څلوېښتمه حصه زکوة ځني ورکول لازم دي^۳.

په مرهونه (گرو سوو) زرو کې زکوة:

(۱) زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا: ۲۶۸ مخ.

(۲) فلو کان کل منهما نصابا تاما بدون زيادة لايجب الضم بل ينبغي ان يؤدي من كل واحد زكاته (ردالمحتار: دوهم ټوك - ۳۰۳ مخ).

(۳) فتاوى رحيميه: ۷-۸- ټوكونه - مخ ۱۵۲.

که دیو چا سره د گروزر موجود وي تريو کال هم زیات وخت تېر سو نو زکوة ئې نه پر راھن دئ او نه پر مرتهن او که زر بیرته و مالک ته ورکړي نو بیا هم د گرو د تېرو سوو ورځو زکوة پر مالک لازم نه دئ.^۱

که پر سپینو زرو د سرو زرو اوبه تېري سوي وي يا ډبري پکښي کار سوي وي:

سپین زرد سرو زرو د اوبو په تېریدلو سره سره زر نه گرځي او هغه اوبه د سپینو زرو څخه جلا کېدلای نه سي ځکه نو کالعدم دي زکوة ئې د سپینو زرو دئ او که د سرو زرو ډبري په سپینو زرو کي کار سوي وي نو زکوة ئې د سرو زرو په حساب دئ خو وزن ئې په زرگر باندي معلومول ضروري دي.^۲

په کرنسي (کاغذي نوټ) سره زکوة ادا کول:

نوټ په خپل اصل کي حواله او سند دئ مال نه دئ مگر په اوسني دور کي روپۍ نېستي ده او ټول کاروبار په نوټ سره کېږي او د روپۍ قائم مقام دئ بلکي نوټ تر روپۍ ډېر قدر لري ځکه نو د نوټ په ذریعه باندي زکوة ادا کېږي.^۳

د روپۍ او سکې فرق یوازي دا دئ چي په روپۍ کي به سپین زر

(^۱) ولایي لایجب الزکوة فی مرهون بعد قبضه ای لا علی المرتهن لعدم ملک الرقبة ولا علی الراهن لعدم الید و اذا استرده الراهن لایزکی عن السنین الماضية (در مختار مع رد المحتار: دوهم ټوک - ۲۶۳ مخ).

(^۲) وان لم ینوها فان كانت بحیث یتخلص منها فضة تبلغ نصابا وحدها او لا تبلغ لکن عنده ما یضمه الیه... وان لم یخلص فلا شیء علیه لان الفضة هلکت فیہ... (فتح القدر: ص ۲۲۰، ج ۲). و الا یعتبر قدر ما فیها من الذهب و الفضة وزناً به لان کل واحد منهما یخلص بالاذابة (رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۰۲ مخ).

(^۳) ان الزکاة تجب فی العطارفة اذا كانت مائتین لانها الیوم من دراهم الناس وان لم تکن دراهم الناس فی الزمن الاول و انما یعتبر فی کل زمان عادة اهل ذلک الزمان الا ترى ان مقدار المائتین لوجوب الزکاة من الفضة انما تعتبر بوزن سبعة (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۹۷ مخ).

استعمالبدل او غالب به هم وه او زکوة ئې په وزن سره ادا کېدی خو د سځې زکوة په تلو نه ادا کېږي بلکې په قیمت سره ادا کېږي.^۱

د زکوة پیسې په حواله یا بله ذریعه لېږل:

د زکوة پیسې په حواله یا بله ذریعه استول کېدلای سي حکه چي مجبوري ده او د زکوة په ادا کولو کي هېڅ اثر هم نه راولي البته د حوالې د فیس په ورکولو کي د زکوة او سرسایې پیسې استعمالبدلای نه سي.^۲

د خو کلونو د زرو د زکوة ادا کولو طریقہ:

که د یو چا سره نصاب ته رسېدلي سپین زریا سره زر موجود وه مگر د خو کلونو زکوة ئې ادا کړی نه وو نو پر دغه سړي د تېرو کلونو زکوة واجب دی د هر کال د زرو قیمت به معلوم کړي او زکوة به ورکړي.^۳

پر نذر سوو پیسو باندي زکوة:

که یو چا د خپل مال دریمه حصه د الله لپاره نذر کړې وي او مسکینانو ته ئې ورکوي که دغه سړی په ژبه د نذر الفاظ ویلي وي نو دغه نذر واجب سو حکم ئې دا دی چي زکوة پکښي فرض دی مگر د جلا پیسو خخه زکوة ادا کول ضروري نه دي بلکې د دغو پیسو خلو پښتمه حصه به په نیت د زکوة ورکړي او نذر ئې د زکوة په اندازه ساقط سو پاته پیسې به د نذر په نیت خیرات کړي.^۴

که یوازي سره زر تر نصاب کم وي مگر قیمت ...:

(۱) فرق صرف اتنا به که پهلے روپيه مین چاندي غالب هونے کی وجه سے وجوباً واداء وزن کا اعتبار هوگا اور نئے روپيه مین قیمت کا اعتبار هوگا (فتاوی محمودیه: نهم ټوک - ۳۹۵ مخ).

(۲) فتاوی رحیمیه: ۷-۸ ټوکونه - ۱۴۶ مخ.

(۳) فتاوی رحیمیه: ۷-۸ ټوکونه - ۱۴۷ مخ.

(۴) احسن الفتاوی: خلورم ټوک - ۲۷۶ مخ.

که د یو چا سره یوازې او یوازې سره زړوي بل څه ورسره نه وي که څه هم قیمت ئې د سپینو زرو د نصاب سره برابر وي بیا هم زکوة پکښې واجب نه دی^۱.

د خپل مال هره میاشت زکوة ورکول:

که یو څوک د خپلو پیسو یا مال هره میاشت زکوة ورکوي نو زکوة ورکول ئې صحیح دی او که یو څوک د یوه کال یا ډېرو کلونو زکوة تر منځه ورکوي هم صحیح دی^۲.

د ډاگځانې یا بینک د جمع سوو پیسو زکوة:

که یو چا په ډاگځانه یا بینک کې پیسې جمع کړي وي او څو کلونه باندې تېر سوي وه چې کله پیسې راوباسي د تېرو سوو کلونو زکوة به هم ورکوي^۳.

د قسطو په پیسو کې زکوة:

که یو څوک یو سرای مثلاً په قسطو د میاشتي په لس زره خرڅ کړي نو د دغه پیسو چې څومره حصه وصول کړې کال ئې هم شروع کړې د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښې واجب دی او په ځینو روایاتو کې داسې دي چې څومره د پیسو وصولي کړې هغومره اندازه زکوة لازمېږي

(^۱) فاما اذا كان له ذهب مفرد فلا شيء فيه حتى يبلغ عشرين مثقالا فاذا بلغ عشرين مثقالا ففيه نصف مثقال (بدائع: دوهم ټوک - ۱۰۵ مخ).

(^۲) و ان قدم الزكاة على الحول وهو مالک للنصاب جاز.... ويجوز التعجيل لاکثر من سنة (هدايه: دوهم ټوک - ۳۴ مخ).

(^۳) ولو كان الدين على مقر ملى..... فوصل الى ملكه لزم زكاة ما مضى (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۶ مخ).

او ظاہر روایت او مفتی بہ قول ہمدغہ دی البتہ اول قول ہم صحیح دی^۱۔
پہ مشترک کاروبار کی زکوٰۃ:

کہ پہ مشترک کاروبار کی دھر شریک سرمایہ او گتہ نصاب تہ رسپدل نو زکوٰۃ پھر شریک جلا جلا واجب دی او کہ یو شریک زکوٰۃ نہ ورکوی نو ہغہ خپلہ گناہکار دی عذاب او ثواب دہغہ پر غارہ دی خودا بل شریک چي زکوٰۃ باسی غارہ ئی خلاصی دی او کاروبار ئی حلال دی^۲۔

د زکوٰۃ پیسی پہ کاروبار کی لگول:

کہ مدرسہ د پیسو فنڈ ولری او اراکین وغواری چي د زکوٰۃ دغہ فنڈ پہ کاروبار کی ولگوي کہ چیری گتہ تقریباً یقینی وی نو د زکوٰۃ د فنڈ بالابود پیسی پہ کاروبار کی لگولای سی مگر دوپ خبری ضروری دی:
اول: کہ تاوان وسو نو پہ کاروبار کی لگولونکی کس بہ تاوان د خپلہ جیبہ پورہ کوی۔

دوہم: د زکوٰۃ دغہ پیسی تر ډیری زمانی پوری پہ کاروبار کی لگول صحیح نہ دی او ژر تر ژرہ خپلو مستحقینو تہ رسول ضروری دی^۳۔

(۱) فتجب زکاتها اذا تم نصابا وحال الحول لكن لا فوراً بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوي كقرض و بدل مال تجارة... والحاصل ان مبني الاختلاف في الدين المتوسط على انه هل يكون مال زكاة بعد القبض او قبله فعلى الاول لابد من مضي حول بعد قبض النصاب وعلى الثاني ابتداء الحول من وقت البيع (درمختار مع رد المحتار: دوہم ٣٠٦ - مخ).

(۲) فان كان نصيب كل واحد منهما يبلغ نصابا وجبت الزكاة والا فلا سواء كانت شركتهما عانا او مفاوضة او شركة ملك بالارث او غيره من اسباب الملك (هنديہ: اول ١٨١ - مخ). لیکن اگر وہ ادا نہ کریں تو اس کا عذاب و ثواب ان پر ہے آپ اپنی زکوٰۃ نکالنے کے بعد بری الذمہ ہیں اور آپ کا کاروبار حلال ہے (فتاویٰ عثمانی: دوہم ٥٥ - مخ).

(۳) فتاویٰ عثمانی: دوہم ٦٩ - مخ.

د زڪوة پيسې په قرض ورڪول:

که يو څوک د زڪوة پيسې په قرض باندي بل چاته ورکړي نو جائز نه دي او صحيح طريقه نه ده پرېښودل ئې ضروري دي ځکه چې د زڪوة د ادا کولو لپاره شرط دا دى چې د زڪوة پيسې مستحق ته بې له عوضه په ملکيت کي ورکول سي خو د قرض په صورت کي تملیک نه راځي^۰.

که يو چا د زڪوة پيسې په پور ورکړي خو هغه بيرته راوړي:

که يو فقير سرې پيسې په پور وغوښتلې نو پور ورکونکي د زڪوة په نيت پور ورکړى يو څه وخت وروسته بيرته هغه پور راوړى خو ورکونکي ورته وويل چې دغه هديه ده خو پور وړي د اخيستلو څخه انکار وکړ نو اوس به دغه پيسې پور ورکونکي د پور وړي په اجازه و بل د زڪوة مستحق نفر ته ورکړي^۱.

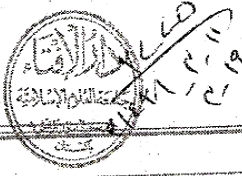
په اوس کي د سرو زرو نصاب معتبر دى که د سپينو:

موږ چې خپل تحقيق مکمل کړى نو و دې نتيجې ته رسېدلي يو چې په اوسنيو حالاتو او شرائطو کي بيا هم د سپينو زرو نصاب معتبر دى او په دې باره کي زموږ د قدرمنو استاذانو فتواوي مطالعه کړئ:

(^۱) هي تملیک خرج الا باحة فلو اطعم يتيما ناويا الزکوة لايجزيه الا اذا دفع اليه المطعوم كما لو كساه (درمختار: ص ۲۵۶، ج ۲).

(^۲) فتاوى رحيميه: ۷-۸ ټوکونه - ۱۸۹ مخ. الجواب: اگر وه شخص رقم نه لے اور واپس کر دے تو اس کي اجازت سے کسی اور مستحق زکوة کو وه رقم دے دي جائے.

۸۵

Date:

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

تبع کے شرائط اور حالات میں تو ایسا نصاب معتبر ہے جو سورۃ کا یا جزو نزی کا

نہ ہو جزوی کا نصاب معتبر ہے تو بیعت ساری مشکلات سے نجات دہانہ ہے

مثلاً اگر ایک بندہ کہے یا اس تو بیعت اس جزو سے ہو جو پہلے اور حاجت

تخلیہ سے پہلے ہو تو کیا اس شخص پر زکوٰۃ دینا فرض ہے حالانکہ

بیعت کم ایسے افراد سے ہو جس کے پاس (۱۰۰) دراز روپیہ موجود نہ ہو

اور اگر سورۃ کا نصاب معتبر ہے تو بیعت سے مشکلات سے نجات دہانہ ہے

پاس (۱۰۰) یا (۱۰۰۰) دراز روپیہ ہیں جو سورۃ کے نصاب سے کم

اور جزوی کے نصاب سے زیادہ ہے تو کیا اس شخص پر زکوٰۃ دینا فرض ہے

اور کیا اس شخص کا زکوٰۃ لینا صحیح ہے خلاصہ یہ کہ آج کل کے حالات

اور شرائط اور مشکلات کے لحاظ سے کہتے ہیں کہ ایسا نصاب معتبر ہے

سورۃ کا یا جزوی کا؟

الستیع خانہ کربلا

الجواب جامعاً ومصلياً

موجودہ حالات میں سونے اور چاندی کی قیمتوں کے درمیان بہت زیادہ فرق کی وجہ سے وجوبِ زکوٰۃ اور وجوبِ قربانی کے لیے چاندی کے نصاب کے معیار ہونے کا مسئلہ کچھ عرصہ سے علماء کرام کے ہاں زیرِ غور ہے، اور اس بارے میں کچھ مضامین بھی لکھے جا چکے ہیں، تاہم ہماری تحقیق کے مطابق اب تک وجوبِ زکوٰۃ کے لیے چاندی کا نصاب ہی معیار ہے، مزید تفصیل کے لیے منسلک فتویٰ ملاحظہ فرمائیں۔ واللہ سبحانہ و تعالیٰ اعلم بالصواب۔

محمد احمد رضا

دارالافتاء دارالعلوم کراچی ۱۷۱

۲۱، ۲۰، ۱۷۲۸ھ

اجاب صحیح

محمد عبدالقادر نوری

۲۱، ۲۰، ۱۷۲۸ھ

اجاب صحیح

محمد احمد رضا

۲۱، ۲۰، ۱۷۲۸ھ

محمد احمد رضا

صفحہ نمبر 99		رحیم نعل نقل قتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی	
عنوان	تویب	مضمون سوال و جواب	نام و پتہ مستغفر
			تاریخ نقل قتاوی
			فتویٰ نمبر مع رحیم نعل

افاضی شیٹ

۱۱/۲۶/۷۲

بورڈ آف انٹرنیٹ اینڈ سائنسز ایجوکیشن N.W.F.P.

مضمون _____ پرچہ _____

مولانا _____

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مذکورہ موضوع پر عرض عثمانی دیاجا

میں نے علم و آس کا اعتراف کرتے ہوئے یہ عرض کیا کہ مکمل طور پر ایک چار سو سوالات ذہنی ہیں

اور اس سے قبل اور وہاں جو یہ کہتے ہیں۔ ان میں سے آج کے مالوم نہیں کہیں گے اور جو یہ

کہتے ہیں ان کے لئے اس کا جواب ہے۔

سوال نمبر _____

اسلام سوال و آس کے نام ایک عنوان ہے جس کے ساتھ وقت اور زمانے سے مطابقت رکھتا ہے۔ لیکن اس کا

مکمل جواب ہے۔

۲۶۹

۳۹۶

۷۸

۹۹

رجسٹر نقل و قتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

نام و پتہ مستفیض	تاریخ نقل و قتاوی	مضمون سوال و جواب	تویب	عنوان
------------------	-------------------	-------------------	------	-------

مضمون سوال و جواب

البیان جامعہ دارالعلوم

جاننا چاہیے کہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں صرف $\frac{1}{2}$ تولہ یا اس سے زائد سونا ہو یا $\frac{1}{2}$ تولہ یا اس سے زائد چاندی ہو، تو ان دونوں صورتوں میں زکوٰۃ واجب ہوئے کہ سلسلہ میں اس سونے یا چاندی کی قیمت کا لحاظ نہیں ہوگا، یعنی انکی قیمت قوارہ کتنی ہی کم ہو یا زیادہ ہو، مگر وہ شخص پر زکوٰۃ واجب ہوگی۔ سونے اور چاندی کا یہ نصاب احادیث مبارکہ سے ہر جرحہ ثابت ہے، اسلئے ان دونوں صورتوں میں حالات یا زمانہ کے اختلافات و تغیرات سے نصاب میں کوئی تبدیلی واقع نہیں ہوگی، قیامت تک سونے کا نصاب $\frac{1}{2}$ تولہ ہوگا، اور چاندی کا $\frac{1}{2}$ تولہ ہوگا، قوارہ انکی قیمتوں میں کتنی ہی کمی بیشی ہوتی رہے۔ البتہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم ہے، یا ماہانہ کات ہے، تو ان دونوں صورتوں میں نصاب یوں ہونے اور زکوٰۃ واجب ہونے کے لئے ان اشیاء کی قیمت کا اعتبار ہوگا کہ اگر وہ نقد رقم یا ماہانہ کات ہونے کے نصاب کی قیمت کے برابر ہے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں، نیز اگر کسی کی ملکیت میں نصاب سے کم سونا اور کسی کے نصاب سے کم چاندی ہو، تو دیکھا جائے گا کہ اگر ان دونوں کی مجموعی قیمت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہوگی تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں۔ رسی یہ بات کہ انکی قیمت سونے کے نصاب کی قیمت ہوگی یا چاندی کے نصاب کی، تو کسی حنفیہ حکمت چھوڑتے ہوئے، ان اہل بدعت کہ یہ دیکھا جائے گا کہ فقہ اہل کافرہ کس میں زیادہ ہے؟ اگر سونے کی قیمت کے اعتبار سے میں ہے تو کسی قیمت معتبر ہوگی اور اگر چاندی کی قیمت کے اعتبار سے میں فقہ اہل کافرہ زیادہ ہے تو کسی قیمت معتبر ہوگی، ہمارے زمانہ میں چاندی کی قیمت چونکہ سونے سے کم ہے، لہذا فقہاء کافرہ کہیں ہے کہ چاندی کے نصاب لا اعتبار کیا جائے، لہذا اگر ان مذکورہ کتبہ کی مجموعی قیمت $\frac{1}{2}$ تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہو تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں۔ اور قیمت لگانے کے کسی طریقہ کو فقہی اصطلاح میں "تقویم" کہتے ہیں، اور یہ طریقہ قرآن و حدیث سے علمائے اہل سنت اور فقہاء، بلکہ مجتہدین نے شریعت کے چھوٹی دہائیوں سے رکوکے اعتبار سے ثابت کیا ہے، لیکن سونے اور چاندی کی قیمتوں میں بہت زیادہ فرق واقع ہونے کی وجہ سے کچھ عرصے سے سوال اگڑا رہا ہے میرا ہے کہ کیا یہ حالات موجودہ چاندی کے جیسے سونے کو صحیحاً یہ نصاب متور کیا جا سکتا ہے؟ چنانچہ بعض علماء عرب نے یہ موقف اختیار کیا کہ یہ حالت موجودہ صحیحاً نصاب سونا ہونا چاہئے نہ کہ چاندی، جبکہ مشہور علماء کا موقف اب بھی ہے کہ صحیحاً یہ نصاب چاندی ہی ہے نہ کہ سونا۔ تفصیل مسئلہ یہ ہے کہ نصاب کی قیمتیں ہیں:

گانے پینل نصاب ۳۰۰ عدد، بکریوں ۱۰۰ عدد، اونٹوں ۵۰ عدد، زمین پودا اور اسی وسعت سونے ۱۰ مثقال اور چاندی ۲۰۰ درہم۔ زما نہ قدیم میں ان نصابوں کی قیمتوں میں کوئی اضافہ نہ ان نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے ایک خاص تو وزن تھا، چنانچہ اس زمانہ میں "دو سو درہم" کو چاندی کا نصاب ہے قیمت کے اعتبار سے "پینس" دینار کہے جو سونے کا نصاب ہے ہر ایک، کیونکہ اسوقت دینار و درہم میں ۱: ۱۰ کی نسبت تھی، یعنی قیمت کے اعتبار سے ایک دینار دس درہم کے برابر تھا، لہذا اس حساب سے:

لکھنؤ
میں
چاندی
سونا
نصاب
کو صحیحاً
دینا
چاہئے
ہے

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

تاریخ	موضوع	مضمون سوال و جواب	تاریخ نقل فتاویٰ	موضوع	فتویٰ نمبر
		<p>۱۰ : ۱ = ۱۰ × ۲۰ = ۲۰۰ درم ہو گئے۔ عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده قال : كانت قيمة الدية على عهد رسول الله <u>صلوات الله عليه وسلم</u> ثمانمائة دينار او ثمانمائة الاف درهم الحديث (البداءون باب الدية كم هي ؟) وفي نزال المشهور : اى قيمة اهل الدية التى هى الاصل فى الدية اه (۱۸ : ۶۴) ترجمہ : حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے زمانہ میں دیت کی قیمت آٹھ سو دینار یا آٹھ ہزار درم تھی۔۔۔۔۔ بڑک الجہود (سفر البداؤن) میں ہے ، یعنی دیت کو ان اونٹوں کی قیمت (اتنی تھی) جو دیت میں اصل ہیں ۔ اس روایت میں آٹھ سو دینار آٹھ ہزار درم کے قائم مقام قرار دئے ۔ یعنی : $۱۰ : ۱ = ۸۰۰ : ۸۰۰۰$ وأما القول الثالث فان يجعل قيمة الدنانير عشرة عشرة اه (كتاب الأموال لابي عبيد بن القاسم رحمه الله تعالى (۳۳۲) اسکا حاصل یہی ہے کہ ہم ایک دینار قیمت کے لحاظ سے اس درام کے برابر تھا ، جیسا کہ ہمیشہ لکھا ہے کہ : ولست ادري لهذا التوى وجها الا ان اصحابه قاسوا احد النصابين على الآخر حتى وجدوا ان كل دينار من نصاب الذهب يقابله عشرة دراهم من الفضة اه (۳۳۲) وقع المبروط للامام السنين خمس مئتين : وفضل المني فيه انه العبرة للقيمة فى المقادير ، فان الشاة تقوم بحمسة دراهم فى ذلك الوقت من المواضع من الابل باربعين درهما فاصحاب النكفة فى كل خصى من الابل كاصحاب النكفة فى سائر دراهم اه (۱۵۰) مبروط کی اس عبارت کا حاصل یہی ہے کہ اس زمانہ میں نکتہ قسم کے اموال کے نصابوں اور ان میں واجب زر کے مقدار زر کا نہیں کوئی خاص فرق نہیں تھا ، چنانچہ پانچ اونٹوں میں ایک بکری واجب ہے ، اور دو سو درم میں پانچ درم ، اور ایک بکری کی قیمت اس زمانہ میں پانچ درم تھی یعنی $۵ : ۱ = ۲۰۰ : ۲۰$ درم</p>			

جہیز نقل و قتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

تاریخ	نام و پتہ	مضمون سوال و جواب	تاریخ	نام و پتہ
-------	-----------	-------------------	-------	-----------

وفي فكة النكوة الخمسة المذكورة
والمتضمنة لما كتبه القديسون وصاروا في حقه
بمجرد ان خصى اوراق من الفضة كانت
تبادل مائتي درهم، وان مائتي درهم كانت
تسوي عشرين ديناراً (مك)

مذکورہ میں عبارت کا یہ ہے کہ متقدمین کی کتابوں اور عبارات پر پندرہ
گنت سے معلوم ہوتا ہے کہ پانچ اوقیہ چاندی کو وقت دو سو درہم کے برابر
پر تھی اور دو سو درہم بیلن دینار کے برابر۔ اس کا حاصل بھی یہی
نکسبات ہے کہ اوقت دینار و درہم میں ۱:۱۰ کی نسبت تھی۔
وفي التطبيق للمعالم للذکاتون مشوق سماعیل
شجاعة

ومما بین لنا ان نصاب النکوة الاربع
نصاب موهبت قیمتہ عشرين ديناراً او مائتاً
درهم ام (مک)

اس عبارت کا حاصل یہ ہے کہ چاروں نیکوئیوں کا نصاب قیمت کے اعتبار
سے ایک ہے۔ یعنی بیلن دینار یا دو سو درہم، اور چاروں نصابوں سے مراد
چھ ماہ سونا، چاندی، مولیٰ تھی اور زمینی پیداوار ہے۔

مذکورہ بالا عبارات سے معلوم ہوتا ہے کہ کبھی زمانہ میں نیکوئی کے
تین نصاب نصابوں اور ان میں واجب بلکہ مقدار نیکوئی کی قیمت میں کوئی خاص
فرق نہیں تھا، اس لیے اس وقت کسی بھی نصاب کو مذکورہ صورتوں میں حالت
الجماعہ کے لئے معیار بنایا جا سکتا تھا، کیونکہ ہر صورت توازن برقرار رہتا

تھا۔ لیکن عہد رسالت اور خلافت راشدہ کے بعد کہ صدیوں میں نصابوں اور
خاص طور پر سونے اور چاندی کے نصابوں میں مذکورہ نسبت باقی نہیں رہی
اور بڑا عہد کے دور سے دونوں نصابوں میں فرق آنا شروع ہو گیا، اور
مختلف مراحل سے گزرتے ہوئے آج دونوں نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے جو

تفاوت ہے وہ بالکل ظاہر ہے، جس سے دونوں نصابوں میں توازن باقی
نہیں رہا، اور مذکورہ سوانہ گزشتہ میں آگیا کہ کیا اب بھی معیار نصاب چاندی
ہے؟ اگر ہے تو پھر جس تفاوت سے ہے اور عجم کو ازیت جو مزاج اسلم
کے خلاف ہے اسے کیا حل یا جواب ہے؟ جیسا کہ سوال میں مذکور ہے۔

اسکو حل کرنے کے لئے بعض علماء عرب جن میں عالم عرب کے مشہور
عالم محقق علامہ ڈاکٹر یوسف القرضاوی اور مشہور محقق ڈاکٹر وہب العزلی
بھی شامل ہیں، نے مذکورہ صورتوں میں یہاں تک کہ سونے کا نصاب ملے
ہر اور چاندی کا، یہ موقف اختیار کیا کہ اب بجائے چاندی کے سونا ہی
معیار ہے۔ چنانچہ علامہ قرظاوی صاحب فرماتے ہیں۔

وینصب علماء آخریوں الزان نقد من

النصاب بحسب ان لیکن بالذہب ... وھذا ما

اختارہ الاسان لغزہ الازھة بخلاف ...

وہاں لکھا ہے کہ
نصابوں اور
تفاوت میں

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

تاریخ: ۱۱/۱۱/۱۳۹۰
نمبر: ۱۱۱۱
محلہ: کراچی

مضمون سوال و جواب

توبہ
اعوان

فی جہنم من الزکاۃ

ویرد ولی ان هذا القول سلید الرجوعۃ
قوی الحجۃ اھ (فتح الزکاۃ : ۱ : ۷۲۴)

اور عیدہ زحلی صاحب فرماتے ہیں

والاھم فقد بر النصاب الورقی بالذهب
لأنه المعدل لنصاب الإنفاہ ولا فرقاً مستوی
المصنوع وطلاء الحاجیات ، وإن كان یزید
من علماء العصر فقد بر النصاب بالنفضۃ لأنه انفتح
للفقر ، وللاحتیاط بالذین ولأن نصاب النفضۃ
مجمع علیہ وثابت بالسنة المصححة اھ
(العقۃ الاسلامیۃ : ۲ : ۷۷۳)

جبکہ حضور علیہ السلام کا وقت اب بھی ہے کہ مذکورہ ہر دون میں سے جسکے
ترجمت کے ساتھ معیار چاندی ہے ہے کہ سونا کیونکہ
(۱) چاندی کا نصاب احادیث صحیحہ میں مذکور ہے اور
ثابت ہے ، جبکہ سونے کا نصاب اگرچہ احادیث میں مذکور ہے لیکن یہ احادیث
اسی درجہ قوت و شہرت کے نہ پہنچ سکی تھیں ، اسکی وجہ یہ ہے کہ حضور رسالت
میں سونے کا رواج چاندی کے مقابلہ میں بہت کم تھا ، جیسا کہ مشہور تابعی
حوت عطا درہم اور زعماء ہیں ؛

انما کان اذ ذلک الورق ولم یکن الذهب
(مصنف بن ابی شیبہ کتاب النکاح)

(۲) چاندی کا نصاب اجماعی ہے ، بخلاف سونے کے نصاب کے
کہ بعض مختلف اقوال میں پائے جاتے ہیں ، جیسا کہ حوت حسن لہری القراءۃ
سے سونے کا نصاب جالیس دینار بھی منقول ہے ۔

رہتا چاندی کا نصاب ہر ات نوہ ہوتے ہیں ، یعنی ایک نصاب میں سات
اور قیمت کے لحاظ سے اسکی کمی اعتبار نہیں ، جبکہ سونے کے نصاب میں
بڑھنے والے کے ہر ات نوہ کے ساتھ حالت کے ساتھ کا اعتبار بھی کیا ہے اور وہ بھی

المستقر عن طادوی و عطاء وزہری وسلیمان بن حرب
ابوت وغیرہم زعموا انہ قال (فتح الزکاۃ : ۱ : ۷۲۷) جوال المعنی ابن قویۃ لہی

یعنی نصاب
کروا لہی
نصاب
نصاب

و قال قویۃ الزکاۃ : وأما المستور الذہبیۃ

(المعنی) نام صحیح فی نصابہا احادیث فی قوۃ احادیث
الفضۃ و شہرتہا ولکن المرئی نصاب الذہب بالإجماع
کالفضۃ علیہ من ہر ات و ہر ات من الفقہاء ذہبوا
الذہب لہا بہت و ان ذہباً اور و عن الحسن النہدی
ان نصابہ الریحون دیناراً و زعمی عنہ مثل قول الاثرنی
اھ (۱ : ۷۲۷) جوالہ بل الاطوار : ۱۳۹)

رجسٹر نقل فتاویٰ جماعہ دارالعلوم کراچی

فتویٰ نمبر	تاریخ	نام و پتہ	مضمون سوال و جواب	تویب	عنوان
------------	-------	-----------	-------------------	------	-------

سوئے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے مسئلہ میں صاحب سال اور فقیر کی مصلحت اب بھی برقرار ہے ، اور زکوٰۃ کے باب میں کسی کوئی اثر نہیں پڑا ہے ، لہذا اس کو ”بے اعتباری“ غیر توازنیت وغیرہ

کہنا درست نہیں۔ نیز یہ بھی یاد رکھنا چاہئے کہ سوئے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کوئی نوعی بات نہیں ، بلکہ یہ تفاوت اختلاف راستہ کے بعد سے شروع ہوا ہے ، چنانچہ بنو امیہ کے نصف آٹھویں دینار کی قیمت بارہ درہم ہوئی ، بنو عباس کے دور میں یہ قیمت بڑھ کر پندرہ درہم سے بھی تجاوز کر گئی ، اور فاطمیین کے زمانہ تک حکام کے دور حکومت میں تو یہ قیمت ۴۳ درہم تک جا پہنچی ، اور بعض اوقات ۳۵ درہم تک آئی دینار کی قیمت ہو گئی تھی (المستدق: جمادی الاخریٰ ۱۲۰۳ھ بموافقہ ۱۲۰۳ھ) سوئے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت سے جس طرح ہم کو واسطہ پیش آ رہا ہے ، ہمارے اسلاف کو بھی اپنے دور عروج میں پیش آچکا ہے ، مگر انہوں نے جو بھی ایک نصاب کو دوسرے کی قیمت کے تابع نہیں کیا ، چاندی کا نصاب الگ لگا اور سوئے کا الگ کیونکہ یہ نصاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی موجودہ سے اور کثیر الجماع سے ، جیسا کہ حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب دامت برکاتہم نے المدللہ کے مذکورہ شمارہ میں تزییل سے اس کا جواب ارشاد فرمایا ہے۔ کسی طرح ہمارے نزدیک مسئلہ میں یہی چیز کہ کسی شے کی ملکیت میں قدرتی یا حاصل کردہ یا نصاب سے کم کچھ سونا اور لکڑی کا کچھ چاندی وغیرہ ہو ، ان صورتوں میں ہمارے اسلاف نے قیمت و مالیت لگنے میں چاندی کی جگہ سوئے کو صحیحاً نصاب نہیں بنایا ، کیونکہ اس تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے باب میں جانہین کی مصلحت برقرار ہے۔

خداوند یہ کہ مذکورہ مسئلہ میں جمہور کا مذہب مذکورہ بالا وجوہات کی بناء پر قوی و راجح ہے ، لہذا زکوٰۃ کے مسئلہ میں کسی پر عمل کرنا چاہئے۔

في المبسوط للامام السرخسي رحمه الله تعالى
 ملايح من اعتبار منفعة الفقراء تمت التوقيف
 لدموا الزكوة ، فيقومها بفتح الفقير
 الاثر وان لو كان بتوقيفه باحوال الفقير
 يتم النصاب وبالآخر لا يتم فانه يقوم
 بما يتعد به النصاب لمنفعة الفقراء اه
 (۲ : ۱۹۱)

مکتبہ اویچیم کتب الفیہ المتبحرہ -
 و فی الفقہ الاسلامی وادلتہ
 وطریقہ تفسیر الصروض علی عمدت
 المنجوبہ ما غیر الشافعیۃ ان تقریر المسئل
 اذا حال الخوف بالاحتظ للمساكين من

الحوادیج
حامداً و محمداً

صورت ستول میں چاندی اور سونے کا انفرادی نصاب وہ مخصوص ہے
اس میں کوئی انسان تبدیل نہیں کر سکتا، چاندی دو سو درہم جس کا وزن صد
ہاں ساڑھے باون تولہ اور موجودہ وزن کے اعتبار سے چھ سو بارہ ۱۱۳ گرام

پینیس ۳۵ ملی گرام بقیہ ہے، اور خالص سونا بیس شمال جس کا موجودہ
وزن کے اعتبار سے ستائیس ملی گرام چار سو ان سی ۴۹۹ ملی گرام ہے
جیسا کہ بلائع میں ہے:

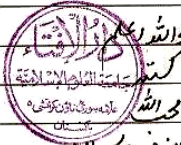
اما الاثمان المطلقة وهي الذهب والفضة
فان كان له فضة فلا زكوة فيها حتى يبلغ مائتي
درهم وزناً ووزن سباً، وان كان له ذهب
مفرد فلا شيء فيه حتى يبلغ عشرين مثقالاً
(بلائع الطائع ص ۱۶ ط. سعید)

رہا موجودہ نقدیت اور امان تجارت کا نصاب، تو اس نصاب کا ارتزاق
اس چیز کے نصاب سے کرینگے جو فزاد کئے انفع ہو، اور جو کم چاندی کا
نصاب موجودہ نقدیت کے لحاظ سے فزاد کے حق میں زیادہ انفع،
اس لئے اسی کا اعتبار کیا جائے گا،
بلائع میں ہے:

وكذا روى عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى
في الاطالی انه يقول بانفع التدين
للفقراء... وجه قول ابى حنيفة رحمه الله
ان الدرار لهم والدان سن وان كانا في الثمن
والتدين بهما سواء لکن ارجحنا اصد هما

بدرج وهو نظر الفقراء والخذ بالاعتاد

(بلائع الطائع ص ۲۱ ط. سعید) فقط واللہ اعلم

الحق في الغنصان لالی

ہانقہ العلام اربہ لاری

علانہ بنوری مآقذ کرشی ذہ

۲۹/۲/۱۳۸۶ھ ۱۴/۵/۲۰۰۴م

الحق في الغنصان لالی

الحق في الغنصان لالی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الجواب جامعاً ومصلياً

آج کل عمروں اور نقدی وغیرہ کی زکوٰۃ ادا کرنے کے لیے چاندی کا نصاب معتبر ہے کیونکہ یہ الفخ الفقراء ہے۔
پھر جس آدمی سے یاں چالیس پیچاس ہزار روپیے ہوں اس پر زکوٰۃ مقرر ہے اور اس آدمی کا زکوٰۃ لینا درست نہیں ہے۔
تعالیٰ ابن عابدین؟ و ان یجب ان یكون الفقیر بما هو نفع الفقراء

(ناشیقہ ابن عابدین کتاب الخیرات باب زکوٰۃ المال: ۲۹/۲ ط: حقاہین)

و عن ابي حنیفۃ "من الامالی ان یقومها یا نفع الفقیرین للفقراء۔
وہ قول ابي حنیفۃ ان المال کان فی ربا المال۔ و هو المنفع بہ عن زبان طویل نلاحظ اعتبار منصفۃ الفقراء عندا تقسیم لآراء الزکاۃ فینقومها یا نفع الفقیرین بالآخر لا ینتم نایانہ یقوم بما ینتم بالذات لمنصفۃ الفقراء۔ وهذا مثله۔"

(المبسوط کتاب الزکاۃ باب زکوٰۃ المال: ۱/۲۵۸ ط: المغازیہ)

"لو ضم أحد النصابین إلى الآخر..... لکن یجب ان یكون التقریر بهما دفع الفقراء قدرًا ورجحًا"

(الطہریۃ کتاب الزکاۃ الباب الثالث: ۱/۲۹ ط: رشیدیہ)

(ولدی بدائع الصنائع کتاب الزکاۃ: ۳/۱۰۸ ط: رشیدیہ)

(ولدی منصفۃ الخلاق علی ما مشی الخرافق: کتاب الزکاۃ: ۳/۲۰۱ ط: رشیدیہ)

(ومقتدوی النابتا وظنی: کتاب الزکاۃ: ۳/۲۹ ط: قدیمی کتب خانہ)

قال الأماستانی "الغنا أنواع ثلاثۃ: غنی تجب به الزکاۃ، وغنی یجزم به أخذ الصدقة وقبولها، ولا تجب به الزکاۃ..... أما الغنا الذي تجب به الزکاۃ: فهو بأن یملا، فضا یا من المال التام النامیل عن الحاجة الأصلیة۔

وأما الغنا الذي یجزم به أخذ الصدقة وقبولها: فهو الذي تجب به صدقة الفطر والأضیة، وهو أن یملا من الأموال التي لا تجب فيها الزکاۃ ما یفصل عن حاجته و تبلغ قيمة القامیل ما یتبرک من الثیاب والفرش..... زیادة علی ما یحتاج الیه کل ذلك لا یتبدل ولا استعمال للتجارة والإسامة، فإذا فضل من ذلك ما یتبع قیمتہ ما یتبرک وجب علیه صدقة الفطر والأضیة وحرم علیه أخذ الصدقة"

(بدائع الصنائع کتاب الزکاۃ تصانیف الزکاۃ: ۳/۱۵۸ ط: بیروت) فہ ط

واللہ اعلم بالصواب
کتبہ: سجاد خان

المتخصص فی الفقہ الاسلامی
بجامعة الفاروقیہ کراچی
الجمادی الثانی ۱۴۲۸ھ
۱۳/۲/۲۸

دعوات صحیحہ
بیت الفکر

پنجم باب

د تجارت په سامان کي زکوٰة

که سره زر تر نصاب کم وه مگر قیمت يې د سپينو زرو نصاب ته رسېدی:

که د يو چا سره تر نصاب کم سره زر موجود وه مگر چي کله ئې قیمت معلوم سو د سپينو زرو نصاب ته رسېدل نو زکوٰة نسته او که چيري سره او سپين زر تر نصاب کم وه نو بيا سره زر د سپينو زرو سره گډيږي بيا د سپينو زرو د قیمت له قراره و فقيرانو ته زکوٰة ورکول کيږي^۱.

د خاوند او بنځي په گډو زرو کي زکوٰة:

که خاوند بنځي ته زر په ملکيت ورکړي وه او نصاب ته رسېدل نو زکوٰة ئې پر بنځي دئ او که خاوند عاريتۀ محض د استعمال لپاره ورکړي وه نو بيا زکوٰة پر خاوند دئ او که د دوی دواړو گډو زرو نصاب ته نه رسېدل پريوه لاهم زکوٰة واجب نه دئ^۲.

په زرو کي په هر حالت کي زکوٰة:

سره زريا سپين زر که ساده وي او که يو شی ځني جوړ سوی وي، که استعمال سوي وي او که نه وي استعمال سوي په هر حالت کي که نصاب ته رسېدل زکوٰة ئې واجب دئ^۳.

(^۱) و لو ضم احد النصابين الى الاخر حتى يؤدي كلة من الذهب او من الفضة لابس به لكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء قدرا و رواجاً و الا فيؤدي من كل واحد ربع عشرة (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۹ مخ).

(^۲) و منها كون المال نصابا فلا زکوٰة في اقل منه (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

(^۳) تجب..... مضروبا كان او لم يكن مصوغاً او غير مصوغ حليا كان للرجال او للنساء تبراً كان او سبيكة (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۸ مخ).

د زکوة په مال د يو چا پور ليري کول:

که پر يو چا باندي دولت جرمانه ايښې وي او هغه غريب وي نو د زکوة په پيسو د هغه غريب جرمانه ليري کېدلای سي خو په دې شرط چي غريب يې قبض کړي او بيا خپله جرمانه په ليري کړي^۱.

د تجارت مال:

د تجارت مال هغه مال دى چي د خرڅولو په نيت رانيول سوى وي د هغه نصاب هم د نغدو نصاب دى يعنې د ټول مال قيمت که د دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو سره برابر وي يا زيات وي نو د کال تر تېرېدو وروسته څلوېښتمه حصه زکوة ادا کول واجب دى^۲.

د تجارت د مال د زکوة طريقه:

په کومه ورځ چي د تجارت د مال کال پوره سي نو په هغه ورځ دي د تجارت د ټولو مالونو قيمت د فروخت (خرڅولو) په قيمت معلوم کړي او د کال په جريان کي يا اوس چي کومه گټه ده هغه هم د دغه مال په قيمت کي شامله ده او که د تجارت څخه ماسوا په بله طريقه مال حاصل سوى وي لکه په ميراث، هبه نو داغه دي هم ورسره يو ځای کړي بيا دي د ټول مال د مجموعې څخه دي څلوېښتمه حصه زکوة وپاسي^۳.

(^۱) و لو قضي دين الفقير بزکوة ماله ان کان بامرہ يجوز وان کان بغير امرہ لايجوز و سقط الدين (هنديه: اول ټوک - ۱۹۰ مخ).

(^۲) و اما اموال التجارة فتقدير النصاب فيها بقيمتها من الدنانير والدرهم فلا شئ فيها مالم تبلغ قيمتها ماتتي درهم... فتجب فيها الزکوة (بدائع: دوهم ټوک - ۱۰۹ مخ).

(^۳) يقوم التاجر العروض او البضائع التجارية في آخر كل عام بحسب سعرها في وقت اخراج الزکوة لبحسب سعرها ويخرج الزکوة المطلوبة و تضم السلع التجارية بعضها الى بعض عند التقويم ولو اختلف اجناسها... (فقه اسلامي: دريم ټوک - ۱۸۷۱ مخ).

په زکوة ورکولو کي پور بايد د سرمايي څخه وباسي:

د نغدو، سرو زرو، سپينو زرو، او د تجارتي سامان د قيمت فروخت (خرڅولو) وروسته دي واجب الاداء پو رځني وباسي د پاته پيسو څلو پښتته حصه دي زکوة ورکړي^۱.

جلا جلا هيڅ شی نصاب ته نه رسېدی:

که د يو چا سره يو څه سره زر وه يو څه سپين زر وه او يو څه نغدي پيسې وې او يو څه د تجارت مال وو مگر جلا جلا يو شی لا نصاب ته نه رسېدی نو په دې صورت کي به ټوله سره يو ځای کوي که ئې قيمت دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو ته ورسېدی نو زکوة سته او که نه رسېدی بيا زکوة نسته^۲.

مال چي چيري وي دهغه ځای قيمت اعتبار لري:

د زکوة په ادا کولو کي دهغه ځای قيمت اعتبار لري په کوم ځای کي چي مال موجود وي مثلاً يو سړی په هرات کي دی او مال ئې په کندهار کي دی نو د کندهار په قيمت به د خپل مال زکوة باسي^۳.

د مضاربت په مال کي زکوة:

په مضاربت کي تر څو چي گټه نه وي د مضارب سره پيسې امانت وي

۱ وای وجه استفاد ضمه سواکان بميراث او هبة او غير ذالک ولو کان من غير جنسه. (هنديه: اول ټوک-

۱۷۵ مخ)

(۲) و لو کان له مال زکاة فقد صرح قبله بان الدين يصرف الى مال الزکاة. (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۴۶ مخ).

(۳) و قيمة العرض للتجارة تضم الى الثمنين لان الكل للتجارة و ضعا و جعلاً و يضم الذهب الى الفضة قيمة (درمختار: دوهم ټوک - ۳۰۳ مخ).

(۳) و يقومها المالك في البلد الذي فيه المال (هنديه: اول ټوک - ۱۸۰ مخ).

او مال د اصلي مالک دى زکوة ئې هم پرده باندي دى او که چيري گټه وه او د هريوه مضارب او اصلي مالک حصه و نصاب ته رسېدل بيا زکوة پر هريوه واجب دى.^۱

کوم شيان چي د تجارت لپاره نه وي:

د شيانو د رانيولو په وخت کي د تجارت نيت ضروري دى او که څوک د تجارت نيت نه و کړي شيان رانيسي بيا زکوة پکښي واجب نه دى.^۲

په کتابو کي زکوة:

په کتابو کي هغه وخت زکوة واجبېږي چي د تجارت لپاره وي، د ذاتي ضرورت لپاره چي کوم کتابونه دي په هغو کي زکوة نسته.^۳

په موټرانو کي زکوة:

د موټر يا نور د خوارۍ د شيانو په قيمت کي زکوة نسته بلکي د هغوى څخه چي کوم آمدني حاصلېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښي واجب دى.^۴

په پيسو او گټه دواړو کي زکوة:

که يو چا د کال په اول تاريخ کاروبار شروع کړى او د کال په آخر کي ئې گټه کړې وه نو په سرمايه او گټه دواړو کي زکوة واجب دى، او که د

(1) وان تعدد النصاب تجب اجماعا و يتراجعان بالحصص و بيانه في الحاوي فان بلغ نصيب احدهما نصابا زكاه دون الاخر الخ (درمختار: دوهم ټوك - ٣٠٤ مخ).

(2) ولو نوى التجارة بعد العقد و اشترى شيئا للقبية ناويا انه ان وجد ربحا باعه لآزكوة عليه (درمختار: دوهم ټوك - ٢٧٤ مخ).

(3) و منها فراغ المال عن حاجته الاصلية... وكذا كتب العلم ان كان من اهله وآلات المحترفين (هنديه: اول ټوك - ١٧٢ مخ).

(4) و اما آلات الصناع الذين يعملون بها وظروف الامتعة للتجارة لاتجب فيه الزكوة لانها ليست بمعدة للتجارة (الكفاية مع فتح القدير: دوهم ټوك - ٦٥ مخ).

کال په شروع او آخر کي سرمایه پوره وه مگر د کال په جریان کي سرمایه کمه سوه نو پر زکوٰة باندي کوم اثر نه کوي د کال په آخر کي به د ټول مال زکوٰة ورکوي^۱.

د ضرورت په محکه کي د تجارت نیت وسي:

که يو چا محکه د تعمیر د جوړولو لپاره رانيولې وه او بيا ئې د تعمیر د جوړولو په جریان کي د زکوٰة نیت وکړی نو د نیت تر مخه چي کومي پیسې ئې خرڅي کړي دي زکوٰة پکښي نسته او تر نیت وروسته چي کومي پیسې خرڅېږي د نورو پیسو سره به ئې يو ځای کړي او زکوٰة به ئې ورکړي^۲.

د ذاتي استعمال شی په گټه خرڅول:

که يو چا د خپل ذاتي استعمال لپاره مثلا فريج وغيره رانيوی او بيا ئې په گټه خرڅ کړی که دغه سړي د دغه تر مخه صاحب نصاب وو نو د فريج پیسې او گټه دواړه به د نورو گټو سره يو ځای کړي د کال تر تېرېدو وروسته دي زکوٰة ورکړي^۳.

د کراکړي په سامان کي زکوٰة:

لوبښي، دېگونه، خېمې او داسي نور شيان چي په کرایه ورکول کېږي

(^۱) و من كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه (هنديہ: اول ټوك - ۱۷۵ مخ).

(^۲) لايبقى للتجارة ما اي عبد مثلاً اشتراه لها فنوى بعد ذلك خدمته ثم مانواه للخدمة لا يصير للتجارة وان نواه لها مالم يبعه بجنس مافيه الزكوٰة والفرق ان للتجارة عمل فلا تتم بمجرد النية (درمختار: دوهم ټوك - ۲۷۲ مخ).

(^۳) و من كان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه. (هنديہ: اول ټوك - ۱۷۵ مخ)

د هغوی په قیمت کې زکوة واجب نه دی البته د دغو شیانو څخه چې کومه گټه حاصله سي او نصاب ته ورسېږي نو د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښې واجب دی.^{۹۰}

د تجارت په جائیداد کې زکوة:

کوم جائیداد، محکمه، باغ و غیره چې باقاعده د تجارت لپاره وي نو د هغوی په قیمت کې د کال تر تېرېدو وروسته زکوة واجب دی.^{۹۱}

د کارخانې په محکمه او ماشینانو کې زکوة:

د کارخانې محکمه او ماشینان که د تجارت لپاره وي زکوة پکښې سته او که د کسب لپاره وي بیا زکوة پکښې نسته که څه هم قیمت یې تر نصاب زیات وي البته د دې پر آمدني باندې زکوة واجب دی.^{۹۲}

په ژرنده کې زکوة:

ژرنده چونکه د اوږه کیدو لپاره ده نو په قیمت کې یې زکوة نسته البته د کال تر تېرېدو وروسته پر آمدني یې زکوة واجب دی که چیرې نصاب ته رسېدل.^{۹۳}

په قدرتي خزانو کې زکوة:

کله چې یو حای قدرتي خزانه پیدا سي نو پنځمه حصه و بیت المال

(^۱) و لو اشتری قدورا من صفر یمسکها ویواجرها فلا تجب فیها الزکوة کما لتجب فی بیوت الغلة (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۰ مخ).

(^۲) و سواء کان مال التجارة عروضاً او عقاراً او شیئاً... لان الوجوب فی اموال التجارة تعلق بالمعنی وهو المالية والقيمة (بدائع: دوهم ټوک - ۱۰۹ مخ).

(^۳) و كذلك آلات المحترفين.... ای سواء كانت ممالا تستهلك عينه فی الانتفاع كالقدوم والمبرد او تستهلك (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۵ مخ).

(^۴) فليس في دور السكنى..... وآلات المحترفين (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

ته ورکول کېږي او خلور حصې د دغه سړي سره پاته کېږي، د کال تر تېرېدو وروسته په دغه خزانه کې زکوة واجب دی البته د پیدا کیدو په وخت کې زکوة نسته.^۱

يوخه د تجارت مال خرڅ سوی وي يوخه پاته وي:

که په يو دوکان کې د شلو زرو سامان پروت وي د لسو زرو سامان خرڅ سوی وي او د لسو زرو سامان پروت وي نو د موجود سامان خلوېنښتمه حصه دي ورکړي او يا دي ئې قيمت ورکړي او د پيسو دي خلوېنښتمه حصه ورکړي.^۲

د چاپ پر کاغذ باندي زکوة:

کوم کاغذ چې چاپخانې والا د چاپ لپاره ايرېدي پر دغه کاغذ باندي چې نصاب ته رسېدلی وي زکوة واجب دی ځکه چې دغه کاغذ د کتابو په حکم کې دی د ماشينانو په حکم کې نه دی.^۳

د طبابت په سامان کې زکوة:

کوم سامان چې طبيب د دوکان د بنياست لپاره کار کړی وي مثلاً پردې، گروپان، وغيره او يائې د دوا ايسودلو لپاره الماری جوړي کړي وي نو په دې سامان کې زکوة نسته او کوم سامان چې ئې د خرڅولو لپاره ايسی وي لکه دواوي او بنېښې او نور... نو په دې سامان کې چې

(^۱) ما يخرج من المعادن ثلاثة منطع و مائع وما ليس بمنطع ولا مائع اما المنطع كالذهب والفضة والحديد والرصاص والنحاس والصفير ففيه الخمس (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۴ مخ).

(^۲) وفي عروض تجارة بلغت قيمتها نصابا (مجمع الانهر: اول ټوک - ۳۰۵ مخ).

(^۳) و اما اذا كان يتي اثارها في المعمول كما لو اشترى الصباغ عصفرا او زعفرانا ليصبغ الناس باجر وحال عليه الحول كان عليه الزکوة اذا بلغ نصابا (هنديہ: اول ټوک - ۱۷۲ مخ).

نصاب ته ورسېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پرسته^۱.
د چاپ پر ماشینانو زکوة:

د چاپ د ماشینانو په ذات کې زکوة نسته البته د دوی څخه چې کومه گټه حاصلېږي او نصاب ته رسېدلې وي کال باندي تېر سي نو زکوة پکښي واجب دی^۲.

د زکوة لپاره پر جمع سوو پیسو یا سامان زکوة:

کومي پیسې یا سامان چې د یو چا سره جمع وي نو پر هغه پیسو یا سامان باندي زکوة واجب نه دی ځکه چې دا د فقیرانو حق دی او هغوی ئې تر اوسه پوري مالکان سوي نه دي^۳.

څو کلونه د تجارت د مال زکوة ادا نه کړي او هلاک سي:

که یو چا مثلاً بوره د دې لپاره د بل چا سره ایښي وه چې گرانه به سي او څو کاله په دغه انتظار کې وو خو هغه امین سړی مړ سو او وارثانو ئې د بورې ورکولو څخه انکار وکړ نو د تېرو سوو کلو زکوة پر دغه سړي واجب نه دی^۴.

پر جنیتر، برقي ترانسفارمري یا ویلډنگ ماشین زکوة:

که دغه ماشینان د تجارت لپاره وي زکوة پکښي واجب دی او که د

(^۱) اصل هذا انه ليس على التاجر زكاة مسكنه وخدمه و مركبه و كسوة اهله و طعامهم العطار اذا اشترى قوارير فهو هكذا (تاتارخانيه: دريم ټوك - ۱۸۱ مخ).

(^۲) و آلات المحترفين هذا في الآلات التي ينتفع بنفسها ولا يبقى اثرها في المعمول (هنديه: اول ټوك - ۱۷۲ مخ).

(^۳) كفايت المفتي: ۳ - ۴ ټوكونه - ۲۵۸ مخ.

(^۴) و ان هلك المال بعد وجوب الزكوة سقطت الزكوة وفي هلاك البعض يسقط بقدره (هنديه: اول ټوك - ۱۸۰ مخ).

کار او مزدوری یا د خپل استعمال لپاره وي بیا زکوة پکښي واجب نه دی.^۱

د حج لپاره پر جمع سوو پیسو زکوة:

د حج لپاره د جمع سوو پیسو څخه چي د تگ او راتگ، معلم، ټکټ وغیره پیسې ورکړي نو زکوة په دغه پیسو کي نسته، البته کومي پیسې چي په حج کي بیرته ورکول کېږي او کال باندي تېر سوی وي نصاب ته رسېدلي وي بیا زکوة پکښي واجب دی.^۲

د زکوة مال متفرق (جلا جلا) ورکول:

که څوک د خپل مال زکوة روزانه لږ لږ مسکینانو ته ورکوي نو دا طریقه صحیح ده او زکوة ئې ادا سو مگر بڼه دا دی چي یوه مسکین ته ئې ورکړي.^۳

د رهنمایي په کار کي زکوة:

د رهنمایي په کار کي چي کله انسان محکي، سرايونه، باغونه او نور څه د تجارت له پاره رانیسي نو د کال تر تېرېدو وروسته ئې په قیمت کي زکوة واجب دی.^۴

(۱) امداد الفتاوی: دوهم ټوک - ۴۲ مخ.

(۲) ادا مسکه لینفق منه کل ما يحتاجه فحال الحول و قد بقى معه منه نصاب فانه یزکي وذلك الباقي الخ (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۲ مخ).

(۳) و شرط صحة اداؤها نية مقارنة له اي للاداء... او مقارنة بعزل ماوجب كله او بعضه (درمختار: دوهم ټوک - ۲۶۸ مخ).

(۴) او فی عرض تجارة قيمته نصاب الجملة صفة عرض و هو هنا ما ليس بنقد (درمختار: دوهم ټوک - ۲۹۸ مخ، و فتاوی حقانیه: دریم ټوک - ۵۴۶ مخ).

شپڻم باب

عشر (يعني د پيداوار او يا حصول زکوٰة)

د عشر تعريف:

عشر د مځکي د حصول زکوٰة دى.^۰

د عشر معنى او مفهوم:

د عشر معنى لسمه برخه ده، نبي کریم ﷺ د عشري مځکي دوه قسمونه بنودلي دي:

اول: په يوه مځکه کي د حصول لسمه حصه ادا کول فرض دي.

دوهم: په بله مځکه کي شلمه حصه ادا کول فرض دي مگر د فقهاء کرامو په اصطلاح کي دواړه ډولو ته عشر ويل کېږي او عشريو عبادت دى ټيکس نه دى.^۱

په آيتو سره د عشر اثبات:

وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ (الانعام - ۱۴۱) په تفسير کي علامه جصاص د امت اتفاق پردي خبره رانقل کړى دى چي په دې آيت کي عشر مراد دى.^۲

په حديث سره د عشر او نصف عشر اثبات:

کومه مځکه چي د باران اوبو اوبه کړې وي په هغه کي عشر دى او

(۱) اپ کے مسائل اور ان کا حل: دريم ټوک - ۴۰۸ مخ.

(۲) يجب العشر هو واحد الاجزاء العشرة والمراد به هنا ينسب اليه لتشتمل الترجمة نصف العشر... فيشمل العشر ونصفه الماخوذ من ارض المسلم (درمختار: دوهم ټوک - ۳۳۹ مخ).

(۳) اتفاق الامة على وجوب الحق في كثير من الحبوب والثمار وهو العشر ونصف العشر... وان ما اتفقوا عليه هو الحكم المراد بالاية (احكام القرآن للجصاص: دريم ټوک - ۱۶ مخ).

کومه مټکه چې په سلواغه یا بل شي سره اوبه سوې وي په هغه کي
نصف عشر دی.^۱

په اجماع سره د عشر اثبات:

د ټول امت د عشر پر فرضیت اجماع راغلي ده.^۲

په قیاس یا عقل سره د عشر اثبات:

عشر فقیر ته ورکول د نعمت شکر دی او عاجز سړی د فرائضو پر
کولو باندي آماده کوي.^۳

د عشر د ادا کولو تر مخه د حصول استعمال:

که چا د عشر (لسمي حصې) تر مخه حصول استعمال کړی یا ئې یو
څه یو چاته ورکړل نو د خپل عشر ضامن دی چې پوره کوي به ئې.^۴

د عشر تر ادا کولو وروسته زکوة:

د یو وار حصول د عشر تر ادا کولو وروسته زکوة یا عشر دوهم وار
تر هغه وخته پوري نه دی واجب تر څو چې ئې خرڅ کړی نه وي او که ئې
حصول د عشر تر ادا کولو وروسته خرڅ کړ نو بیا زکوة په دغو پیسو کي
د کال تر تېرېدو وروسته واجب دی او که چیري دغه سړی تر مخه د
نصاب خاوند وو او کال تېر سو نو بیا به د حصول د پیسو زکوة هم

(^۱) فیما سقت السماء والعیون او کان عشیریا العشر و ماسقی بالنضح نصف العشر (صحيح البخاري: اول ټوک - ۲۰۱ مخ).

(^۲) واما الاجماع فلان الامة اجمعت على فرضية العشر (بدائع: دوهم ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۳) واما المعقول: لان اخراج العشر الى الفقير من باب شكر النعمة واقدار العاجز وتقويته على القيام بالفرائض (بدائع: دوهم ټوک - ۱۷۰ مخ).

(^۴) ولا ياكل من طعام العشر حتى يؤدي العشر وان اكل ضمن عشره (درمختار: دوهم ټوک - ۳۳۲ مخ).

ورکوي^۱.

عشر په لاندي شيانو کي واجب دي:

په عشري محکه کي چي کوم شی د گټي لپاره کرل سوی وي که لږ وي او که ډېر پر ټولو باندي عشر واجب دي لکه غنم، وريجي، اوربشي، جواري، ترکاري، مېوه، خټکي، هندوانه، اوږه، پياز، توري، کډو، بانجن، بېنډی، مولي، خورما، چمبرخيال، بادرنگ، خاشخاش، تمباکو، زعفران، پمبه، آم او داسي نور شيان^۲.

د عشر خخه خرڅ نه ايستل کېږي:

عشر د ټول حصول خخه ايستل کېږي داسي نه ده چي اول مزدوري، د ټکټر مصرف، او داسي نور مصرفونه مستثنی سي بيا عشر ادا کړل سي او د عشر د ورکولو تر مخه دولتي محصول هم نه ځني وضع کېږي البته تر کومه ځايه چي دغه حصول لږېدول کېږي د هغه خرڅ وضع کېږي^۳.

عشر ساقطېږي:

که حصول هلاک سو او مالک هيڅ ډول کوتاهي نه وه کړې نو عشر ساقط دي او که يوه حصه حصول هلاک سي نو د هغې حصې عشر ساقط دي او د پاته حصول عشر ورکول لازمي دي^۴.

(۱) واما زكاة الزروع والثمار وهو العشر (بدائع: دوهم ټوک - ۱۶۹ مخ).

(۲) و يجب العشر عند ابي حنيفة في كل ما تخرجه الارض من الحنطة والشعير والدخن والارز واصناف الحبوب والبقول..... مما له ثمرة باقية او غير باقية قل او كثر (هندي: اول ټوک - ۱۸۶ مخ).

(۳) ولا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجه الارض عشرا او نصفها (هندي: اول ټوک - ۱۸۷ مخ).

(۴) وما هلك بعد الوجوب بلا فعله سقط عنه عشره وبفعله يجب (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۵۲ مخ).

د طاقت لرلو سره زراعت نه کول:

که یو څوک د طاقت سره بیا هم زراعت (کښت) ونه کړي نو عشر باندي لازم نه دی^۱.

که حصول غلا سو:

که د عشري مځکي حصول تر پرې کولو مځکي یا مېوه تر شکولو مځکي یا وروسته ضائع سوه یا غلا سوه نو عشر هم ساقطېږي^۲.
په کومو شيانو کي عشر نسته:

پر داسي شيانو چي په زراعت کي کار نه ځني اخیستل کېږي زکوة یا عشر نسته لکه لرگي، وانبه، نلان او داسي نور...^۳.
که مسکين خپله د عشر مصرف وي:

داسي مسکين چي خپله د عشر مستحق وي پر هغه باندي د عشر ورکول واجب نه دي^۴.

د عشر حساب د کوم وخت څخه دی:

کله چي مېوه یا کښت د دې قابل سي چي اطمینان په راځي نو د هغه وخت د حساب څخه عشر واجب دی^۵.

(1) تمکن ولم یزرع ووجب الخراج دون العشر (درمختار: دوهم ټوک - ۳۳۳ مخ).

(2) و ما هلك بعد الوجوب بلا فعله سقط عنه عشره وبفعله تجب (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۵۲ مخ).

(3) و ان يكون الخارج منها مما يقصد بزراعتة نماء الارض فلا عشر في الحطب والحشيش والقصب لان الاراضي لاتستمنى بهذه الاشياء (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۶ مخ).

(4) زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا: ص ۳۰۶.

(5) و اما وقت الوجوب فوقته وقت خروج الزرع وظهور الثمر عند ابي حنيفة الخ (بدائع: دوهم ټوک - ۱۸۶ مخ).

که حصول هلاک سو نو ضامن شوک دی؟

که مالک حصول هلاک کړي نو د هلاک سوي حصول ضامن مالک دی او عشر پر ده باندي قرض دی او که د مالک څخه ماسوا بل چا دغه حصول هلاک کړي نو مالک به د هغه څخه تاوان اخلي او عشر به ورکوي.^۱

د عشر مصرف (مستحق):

د عشر مصارف ټول هغه مصارف دي کوم چي د زکوٰة دي لکه څنگه چي د زکوٰة د ادا کولو لپاره دا ضروري ده چي يو مسلمان، فقير د زکوٰة مستحق ته بې له کومي معاوضې په مالکانه ډول باندي قبضه ورکول دي نو د عشر د ادا کولو لپاره هم دغه طريقه ده.^۲

مخکه چي په کومو اوبو اوبه کېږي نو...:

که مخکه د باران په اوبو اوبه کېدل نو د حصول لسمه برخه ئې فقيرانو ته ورکول واجب دي او که مخکه د باورې، برمې يا ئې په خپله اوبه کول نو د حصول ئې شلمه حصه و فقيرانو ته ورکول واجب دي.^۳

د عشر نصاب:

د امام ابوحنيفه رحمۃ اللہ علیہ رايه دا ده چي د عشر نصاب مقرر نه دی

(۱) فان استهلكه المالک ضمن عشره ويكون دينا في ذمته.... وان استهلكه غير المالک اخذ الضمان منه وادی عشره... (بدائع: دوهم ټوک - ۱۸۸ مخ).

(۲) اي مصرف الزکاة والعشر... فقير.... ومسكين لاشئ له... يشير الى وجه مناسبتة هنا (در مختار: دوهم ټوک - ۳۳۹-۳۴۴ مخونه). ويشترط ان يكون الصرف تمليکاً لا اباحة: دوهم ټوک - ۳۴۴ مخ.

(۳) يجب العشر... اي يفترض... فان عامة المفسرين على انه العشر او نصفه وهو مجمل بينه قوله ﷺ ماسقت السماء ففیه العشر و ما سقى بغراب او دالية ففیه نصف العشر (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۲۵ مخ).

بلڪي حصول ڪه لڙوي او ڪه ڊڙپه هر حالت کي ٽي عشر ورڪول واجب دي حڪه چي د قرآن مجيد او حديثو الفاظ د عشر په باره کي عام دي^۱.
عشر نه معاف ڪڀري:

ڪه د وخت حاڪم يا دهغه نائب عشر ويو چاته معاف ڪڀري نو عشر نه معاف ڪڀري بلڪي د محڪي پر مالڪ ضروري ده چي خپله عشر وباسي او مستحق ته ٽي ورڪڙي^۲.
پر قرض دار عشر سته:

پوروڙي به هم د عشري محڪي د حصول څخه عشر باسي د عشر د وجوب لپاره پور مانع نه دي^۳.
عشر په مرگ سره نه ساقطڀري:

پر کوم چا چي عشر پاته وي دهغه په مرگ سره عشر نه ساقطڀري بلڪي دهغه د پاته سوي مال څخه عشر ورڪول لازم دي^۴.
په عشر کي قيمت ورڪول:

په عشر کي د حصول پر حاي قيمت ورڪول جائز دي يعني د حصول د لسمي حصي پر حاي د لسمي حصي قيمت ادا ڪول جائز دي^۵.
عشر نه ورڪوونڪي گناهڪار دي:

عشر نه ورڪوونڪي گناهڪار او فاسق دي البته د کومي غلطي څخه

(1) وكذا النصاب ليس بشرط لوجوب العشر فيجب العشر في كثير الخارج وقليله ولا يشترط فيه النصاب عند ابي حنيفة... ولا يبي حنيفة عموم قوله تعالى... (بدائع: دوهم ٽوڪ - ۱۸۰ مخ).

(2) زکوٰة ڪه مسائل كا انسائيڪلوپيڊيا: ۳۰۹ مخ.

(3) ويجب مع الدين (درمختار: دوهم ٽوڪ - ۳۲۶ مخ).

(4) ويؤخذ من التركة (درمختار: دوهم ٽوڪ - ۳۲۶ مخ).

(5) حتى يجوز اداء قيمته عندنا (بدائع الصنائع: دوهم ٽوڪ - ۱۸۶ مخ).

چي عشر نه وي ورکول سوی هغه غله حرامه نه ده بلکي حلاله ده^۱.
د عشر د واجب کېدو شرطونه:

اول: اسلام، ځکه چي عشر عبادت دی او کافر د عبادت اهل نه دی.
دوهم: مځکه به عشري وي، د مځکي حصول به حاصل وي او که حصول موجود نه سي نو عشر ساقط دی.
درېم: پر داسي ونبو يا درختو چي خپله شنې کېږي عشر واجب نه دی.

څلورم: د عشر د واجب کېدو لپاره د مځکي د مالک عقل او بلوغ ضروري نه دی، که د مځکي مالک کوچنی يا لېونی وي او مځکه حصول وکړي نو عشر پکښي واجب دی د کوچني يا لېوني پر سرپرستانو لازمه ده چي د حصول څخه ئې عشر ادا کړي.

پنځم: د عشر د واجب کېدو لپاره د مځکي ملکیت شرط نه دی بلکي د مځکي عشري کېدل شرط دي لکه څنگه چي د وقف مځکي په حصول کي عشر واجب دی همداسي که چا په عاريت، اجاره يا په کرایه باندي عشري مځکه اخیستې وه او په هغه کي ئې کښت کړی وي نو د هغه مځکي د حصول عشر د همدې سړی پر ذمه دی د مځکي پر مالک نه دی.

شپږم: د عشر د واجب کېدو لپاره کال تېرېدل ضروري نه دي په کال کي چي څو واره حصول وي هغومره واره عشر ادا کول هم ضروري دي.

(^۱) و اتوا حقه يوم حصاده (الانعام: ۱۴۱). ان موجه الوجوب لاستحقاق الوعيد لتارك الامر بالنص (نورالانوار: ۲۸مخ)، البته جس غله سے عشر نہیں نکالا وہ حرام نہیں بلکہ حلال ہے (زکوٰۃ کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ۳۱۰مخ).

اووم: که یو سپری پورورپی وی بیا هم عشر ادا کول لازمی دی د پور پیسی د حصول څخه نه کمپړی بلکه د ټول حصول څخه عشر ادا کېږي.
اتم: د عشر د واجب کېدو لپاره ضروري ده چې پر محکمه باندي واقعه کښت سوی وی که نه نو عشر نه واجبېږي ځکه چې عشر د حصول د یوې حصې نوم دی.^۱

نهم: هر هغه حصول چې د هغه څخه آمدني مقصود وی که غله وی او که مېوه عشر باندي واجب دی ځکه نو په پالېز او باغ دواړو کې عشر واجب دی.^۲

عشر د کوم حساب څخه ور کول کېږي:

که یو څوک په خپل ښار کې عشر د غلې د جنس څخه ادا کوي خو ډېر ښه او که څوک دغه غله په بل ښار کې خرڅوي نو د هغه ځای قیمت اعتبار لري او عشر دي ورکړي.^۳

د راروان کال عشر تر مخه ور کول:

عشر یا نصف عشر پر حصول واجبېږي د راروان کال عشر د واجب کېدو تر مخه ور کول نه صحیح کېږي او بیا ور کول یې ضروري دي.^۴

(^۱) و شرط وجوبه نوعان الاول شرط الاهلیة والاسلام (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۵ - ۱۸۶ مخونه. و في بدائع الصنائع: دوهم ټوک - ۱۷۱ - ۱۷۵ مخونه، و ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۲۴ - ۳۲۴ مخونه. و تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۴۴ مخ).

(^۲) و يقوم في البلد الذي المال فيه ولو في مفاضة ففي اقرب الامصار اليه (درمختار: دوهم ټوک - ۲۸۶ مخ).

(^۳) و وقتہ وقت خروج الزرع و ظهور الثمر عند ابي حنيفة فلو عجل عشر ارضه قبل الزرع لا يجوز (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۶ مخ).

په زوره عشر اخیستل:

که د یو چا څخه عشر په ظلم او زور سره واخیستل سو نو پر مالک باندي دوهم وار عشر ورکول لازم نه دي^۱.

دولتي محصول پر عشر اثر نه کوي:

دولت محصول او نور څه ... نه د عشر په نیت اخلي او نه ئې په صحیح مصرف کي مصرفوي او نه د عشر د جمع کولو صحیح طریقه موجوده ده ځکه نو د محصول په ادا کولو سره عشر نه ساقطېږي او پر مالک باندي عشر ورکول لازم دی^۲.

پر غصب باندي عشر:

د عشر د وجوب لپاره د محکمي ملکیت ضروري نه دی بلکه د محکمي آمدني ملکیت ضروري دی لهذا که د مغصوبه محکمي پیسې د غاصب سره جمع سي نو په ټولو پیسو کي عشر پر غاصب لازم دی خو د عشر په ادا کولو پیسې نه حلالېږي البته که غاصب ټولي پیسې مالک ته بیرته ورکړي نو بیا پر مالک باندي عشر واجب دی^۳.

د کال وروسته پر پاته سوې غله باندي عشر:

کله چي غله د تجارت لپاره نه وي نو زکوٰة پکښي فرض نه دی او په غله کي چي یو وار عشر ادا سوی وي بیا دوهم وار د کال په تېرېدو سره

(۱) اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زكاة الاموال الظاهرة كالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها (درمختار: دوهم ټوک - ۲۸۸ مخ).

(۲) اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زكاة الاموال الظاهرة كالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها (درمختار: دوهم ټوک - ۲۸۸ مخ).

(۳) وان غصب عشرية فزرعها ان لم تنقصها الزراعة فلا عشر على المالك وان نقصتها فالعشر على المالك كانه اجرها بالنقصان (رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۳۳ مخ).

عشر نه لازمېږي.^۱

عشر پر خرڅوونکي واجب دئ که پر رانيوونکي:

که پالېز يا کبنت تر پخېدلو وروسته خرڅ سي نو عشر ئې پر خرڅوونکي دئ او که تر پخېدو دمخه خرڅ سي نو عشر ئې پر رانيوونکي دئ.^۲

د غرونو په درختو کي عشر:

کومي درختي چي په غرونو کي راشنې سوي وي او مېوه ئې کرې وي نو هر څوک چي دغه مېوه تر لاسه کوي عشر هم پر هغه واجب دئ.^۳

په کبنت کي عشر:

که يو چا بل چا ته مځکه په کبنت کاري ورکړې وي او تخم د مځکي د مالک له طرفه وو نو عشر پر مالک دی او که تخم د کبنت گر له طرفه وو پر دواړو باندي د خپلي حصې عشر واجب دئ او يا دي ئې په مشترک ډول عشر ادا کړي.^۴

په نهال خانه کي عشر:

نهال خانه کي چونکه د مځکي اشتغال راځي ځکه عشر يا نصف

(^۱) ما اذا دخل من ارضه حنطة تبلغ قيمتها نصابا ونوى ان يمسكها وبييعها فامسكها حولا لاتجب فيها الزكوة كما في الميراث (ردالمحتار: دوهم ټوك - ٢٦٨ مخ).

(^۲) لو باع الزرع ان قبل ادراكه فالعشر على المشتري ولو بعده فعلى البائع (درمختار: دوهم ټوك - ٣٣٣ مخ).

(^۳) وما يجمع من اثمار الاشجار التي ليست بمملوكة كاشجار الجبال يجب فيها العشر (هندي: اول ټوك - ١٨٦ مخ).

(^۴) وفي الحاوي وبقولهما ناخذ وفي المزارعة ان كان البذر من رب الارض فعليه ولو من العامل فعليهما بالحصه (درمختار: دوهم ټوك - ٣٣٤ مخ).

عشر واجبېږي.^۱

په گني کي عشر:

گني د مځکي مستقلة آمدني ده ځکه نو عشر يا نصف عشر پکښي
واجب دی.^۲

په تمباکو کي عشر:

په تمباکو کي عشر سته خو که يو څوک د تمباکو بلگونه په عشر کي
ورکوي ورکولای ئې سي او که څوک ئې قيمت په عشر کي ورکوي نو
اول دي د تمباکو څخه د عشر په اندازه بلگونه جلا کړي بيا دي ئې په
هغه علاقه کي چي کوم ځای او سپېږي قيمت کړي او مسکينانو ته دي ئې
ورکړي.^۳

د کور په مېوه دارو درختو کي عشر:

د کور دننه چي مېوه داره درختي يا سبزي وي په هغو کي عشر
واجب نه دی ځکه چي دا ټول د کور تابع دي.^۴

د کښت د مځکي چي شاوخوا مېوه داره درختي وي:

که په يوه مځکه کي باقاعده کښت کېږي او شاوخوا ئې مېوه داره

(۱) اما اذا اتخذ ارضة مقصبة او مشجرة او منبتا للحشيش وساق اليه الماء ومنع الناس منه يجب فيه العشر
(الجوهرة النيرة: اول ټوک - ۱۵۱ مخ).

(۲) و اما قصب فهو ثلاثة انواع قصب السكر و قصب الذريرة و القصب الفارسي قصب السكر وقصب
الذريرة فيهما العشر (الجوهرة النيرة: اول ټوک - ۱۵۱ مخ).

(۳) في كل ما تخرجه الارض من الحنطة والشعير والدخن... (تاتارخانيه: اول ټوک - ۲۷۶ مخ).

(۴) رجل في داره شجرة مثمرة لا عشر فيها وان كانت البلدة عشرية (خلاصة الفتاوى: اول ټوک - ۲۴۷ مخ).

درختي وي نو د داسي درختو په آمدني کي عشر نسته^۱.
د درختو په بلگو کي عشر:

که په يو علاقه کي د درختو بلگونه خرڅېدل او رانيول کېدل بيا هم عشر پکښي نسته ځکه چي د عشر د وجوب لپاره د يو شي د غټېدلو قصد او نيت کول شرط دي او بل دا چي د درختي بلگونه په کښت کي مقصود هم نه وي^۲.

په پرور و کي عشر:

په پراره کي عشر نسته ځکه پرور په کرلو کي مقصود نه دی بلکي ضمني حاصلېږي که څه هم قيمت ئې زيات وي البته که په کرلو کي يوازي او يوازي پرور مقصود وي بيا عشر نسته^۳.

په ترکاري (سبزيجاتو) کي عشر:

په سبزيجاتو کي عشر نسته ځکه په اوسني وخت کي په لويو لويو گودامو کي ئې حفاظت کېږي او ترډېر وخت پوري وي^۴.

په عام المنفعة کارونو کي د عشر پيسې مصرفول:

عشر د صدقات و اجبه څخه دی او د بل چا تمليک (د هغه په اختيار کي ورکول) پکښي شرط دي او په عام المنفعة کارونو کي (لکه سپک،

(^۱) والبستان ما يحوطه حائط فيه نخيل متفرقة يمكن الزراعة وسط الاشجار و ان كانت الاشجار ملتفة لا يمكن الزراعة في وسطها فهي كرم وليس في الاشجار التي على المسناة شئ (بزازيه: څلورم ټوک - ۹۱ مخ).

(^۲) وان يكون الخارج منها مما يقصد بزراعتة نماء الارض (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۴۱۳ مخ).

(^۳) الا فيما لا يقصد به استغلال الارض نحو حطب وقصب فارسي وحشيش و تبين و سعف الخ حتى لو اشتغل ارضه بها يجب العشر (درمختار: دوهم ټوک - ۳۲۷ مخ).

(^۴) وفي الخضراوات التي لاتبقى وهذا قول الامام وهو الصحيح (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۲۶ مخ).

کلینک، پل وغیره) تملیک نه ر اُحي حُکّه نو د عشر پیسې پکبني
مصرف کېدلای نه سي^۱.

په عسلو کي عشر:

په عسلو کي عشر سته حُکّه چي فقهاء کرامو مطلق په عسلو کي د
عشر قول را نقل کړی دی که مچمچي د حُنگل وي او که د بل حای وي^۲.

په ماهيانو کي عشر:

د عشر لپاره د محکي حصول شرط دی او ماهيان د محکي حصول نه
دي حُکّه نو زکوٰة پکبني نسته البته که د تجارت لپاره وي او نصاب ته
رسېدلي وه نو زکوٰة پکبني واجب دی^۳.

کافر حکمران چي د مسلمان خخه عشر واخلې نو:

کافر دولت د مسلمانانو د عشر اخیستلو هیخ حق نه لري حُکّه نو که د یو
مسلمان خخه کافر حکومت عشر واخلې عشر نه ادا کېږي پر مسلمان
باندي دوهم وار عشر ورکول لازم دی^۴.

د درختو په تنو کي عشر:

د درختو په تنو کي عشر نسته مگر که درختي مقصود بالذات وي

(۱) وشرعا تمليک خرج الاباحة فلو اطعم يتيما ناويا الزکوٰة الا اذا دفع اليه المطعم.... (درمختار: دوهم
ټوک-۲۵۶مخ).

(۲) ويوجب العشر في العسل اذا كان في ارض العشر (هنديه: اول ټوک-۱۸۶مخ).

وما يوجد في الجبال من العسل والثمار ففيه العشر. (هدايه: دوهم ټوک-۶۲مخ)

(۳) ان لا ياخذ من السمك شيئاً حتى يبلغ مائتي درهم فاذا بلغ مائتي درهم فخذ منه الزکوٰة (کتاب الاموال
لابي عبيد: ص ۳۴۸ بحواله فتاوى حقانيه: دريم ټوک-۵۸۶مخ).

(۴) احسن الفتاوى: خلورم ټوک-۳۴۸مخ.

يعني رېبل کېږي او خرڅېږي بيا عشر پکښې واجب دی^۱.
د ځان لپاره په کرل سوي تر کاري کي عشر:

عشر په هر هغه حصول کي سته چي د محکي څخه راوړي که د ذاتي استعمال لپاره وي او که د تجارت لپاره ځکه نو د ځان لپاره په کرل سوي تر کاري کي عشر سته^۲.

په خپله راشنه سوو وښو کي عشر:

په خپله راشنه سوو وښو کي که څه هم عشر نسته مگر که ئې عليحده حفاظت وسي او د پيسو ذريعه سي نو بيا عشر پکښې واجب دی^۳.

په ځنگلو کي عشر:

د ځنگل په درختو کي عشر نسته البته د خرڅولو په صورت کي يې که پر قيمت کال تېر سي او نصاب ته رسېدلي وي نو زکوة سته^۴.
په عشر کي کال تېرېدل شرط نه دي:

په يوه فصل کي يوازې يو وار عشر واجب دی د کال په تېرېدو سره عشر نه واجبېږي او که فصل يا پالېز هر وار راشين کېدی نو پر هر وار

(^۱) فلو استنمی ارضه بقوائم الخلف وما شبهه او بالقصب او الحشيش وکان يقطع ذلك ويبيعه كان فيه العشر (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۲۷ مخ). هکذا في فتاوى فريديه: دريم ټوک - ۴۷۸ مخ)

(^۲) ويؤخذ العشر عند الامام عند ظهور الثمرة وبدو صلاحها (درمختار: دوهم ټوک - ۳۳۱ مخ).

(^۳) فلا عشر في الحطب والحشيش... ولو كان يقطعه ويبيعه يجب فيه العشر كذا في محيط السرخسي (هنديه: اول ټوک - ۱۸۶ مخ).

(^۴) وكذا لا عشر فيما هو تابع للارض كالنحل والاشجار لانه بمنزلة جزء الارض لانه يتبعها في البيع (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۴۱۵ مخ).

باندي عشر واجب دی^۱.

عشر دستي ور کول واجب دي:

په اسلام کي د عشر ادا کول علی الفور واجب دي په ادا کولو کي یې خنډ کول گناه ده^۲.

اسلامي امارت په زوره عشر اخیستلای سي:

عشر د مخکي پر حصول واجب دی او د مخکي حصول د ظاهري اموالو په ډول دي که څوک په خپل اختیار سره عشر ادا کړي د ثواب مستحق دی او که څوک په خپل اختیار عشر ادا نه کړي نو اسلامي امارت یې په زوره اخیستلای سي خو ثواب یې نسته^۳.

د نابالغ په مخکه کي عشر:

په زکوة کي خو د زکوة د ورکونکي بلوغ ضروري وو مگر عشر د مخکي په حصول کي ضروري دی مالک هېڅ ډول دخل نه پکښي لري^۴.

که مخکه د فصل سره خرڅه کړي:

اول: که د عشري مخکي مالک مخکه د تيار فصل سره خرڅه کړي یا یې یوازې فصل خرڅ کړي مخکه یې خرڅه نه کړه نو عشر پر خرڅوونکي لازم دی پررانیوونکي لازم نه دی.

(^۱) بلا شرط بقاء وحوالان حول حتی لو اخرجت الارض مرارا و جب في كل مرة لاطلاق النصوص عن قيد الحول ولان العشر في الخارج حقيقة في تکرر بتکرره (رد المحتار: دوهم ټوک - ۳۲۶ مخ).

(^۲) فتاوی حقانيه: دریم ټوک - ۵۹۸ مخ.

(^۳) ولهذا جاز للامام ان ياخذه جبرا ويسقط عن صاحب الارض الا انه لا ثواب له الا اذا ادى اختياراً (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۴۱۳ مخ).

(^۴) واما العقل والبلوغ فليس من شرائط الوجوب حتى يجب العشر في ارض الصبي والمجنون لان فيه معنى المؤنة (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۴۱۳ مخ).

دوهم: او که یوازې مځکه خرڅه کړي او فصل پوخ سوی نه وي او رانیوونکي دستي د مځکي څخه فصل جلا کړي نو عشر پر خرڅوونکي دی.

دریم: که رانیوونکي دستي فصل جلا نه کړي بلکي فصل لا پاته وو او مځکه یې د حصول سره واخیستل نو عشر پر رانیوونکي لازم دی.^۱

عشر پر مالک دی که پر اجاره دار:

یو څوک چي خپل شخصي ملک چا ته په اجاره ورکړي دا دوه ډوله لري:

اول: اجرة مثل کامل حني واخلي يعني که دغه اصلي مالک د دغه اخیستل سوي اجرة څخه عشر یا خراج ورکړي او بیا هم ده ته کافي گټه پاته سي چي په دومره گټه باندي نور خلگ هم په اجاره ورکولو راضي وي نو په دې صورت کي عشر پر مالک دی.

دوهم: اجرة مثل کامل نه حني واخلي يعني که مالک د دغه اجرت څخه عشر ورکړي نو ده ته به منفعت یا پاته نه سي یا به لږ پاته سي نو په دې صورت کي عشر پر مستاجر دی.^۲

که د اوسېدلو په کور کي څوک باغ کښېږدي نو...:

که د یو چا د اوسېدلو کور وي او په صحن کي یې باغ کښېږدي نو په هغه

(^۱) و اذا باع الارض العشرية وفيها زرع قد ادرك مع زرعها او باع الزرع خاصة فعشره على البائع دون المشتري ولوباها والزرع يقل ان فصله المشتري في الحال يجب على البائع ولو تركه حتى ادرك فعشره على المشتري (هندي: اول ټوک - ۱۸۷ مخ).

(^۲) والعشر على المؤجر.... وقال على المستاجر . فان امکن اخذ الاجرة كاملة يفتي بقول الامام والا فبقولهما لما يلزم عليه ... (الدرالمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۳۴ مخ). (هكذا في امداد الفتاوى: دوهم ټوک - ۵۸ مخ) (واحسن الفتاوى: څلورم ټوک - ۳۴۷ مخ).

باغ کي عشر واجب نہ دی^۱.

کہ تخم د بزگر او سرخپل دواړو له طرفه وي:

کہ تخم په گلہ وو يعني د بزگر او سرخپل دواړو له طرفه وو نو داسي معاملہ فاسدہ دہ البتہ عشر پر ہر يوه باندي د خپلي حصي لازم دی^۲.

(۱): اگر مکان رہایشی ہی ہے مگر اس کے صحن میں باغ لگا لیا تو اس پر عشر یا خراج واجب نہیں ہے.

(مسائل رفعت قاسمی: ج ۳- ص ۱۶۳)

(۲): پس مزارعہ کے حصہ میں جتنی پیدار آئے اس کا عشر اس کے ذمہ ہے اور مالک کے حصہ میں جتنی

جائے اس کا عشر اس پر لازم ہے۔ آپ کے مسائل اور ان کا حل: (دریم ٹوک-۴۱۱مخ)

اووم باب

د زکوة مصارف

د زکوة تر ټولو بڼه مصرف (مستحق):

د زکوة تر ټولو بڼه حقداره خپل دینداره قریبان دي چي د زکوة مستحق وي او که دوی په دین کي مشغول وي نو هم د قرابت او هم د دین رعایت پکښي وسو.^۱

جايداد والا ته زکوة ور کول:

که يو سړی دومره جايداد غير منقوله (مخکه، دوکان، وغيره) ولري چي قيمت ئې نصاب ته رسېږي خو د هغه حصول د دغه سړي ټوله ضروري اخراجات نه سي پوره کولای نو په دې صورت کي دغه سړی زکوة اخيستلای سي ځکه چي د مخکي قيمت د غنا سبب نه دی.^۲

د غوا يا غوايي مالک ته زکوة ور کول:

که يو سړی د ضرورياتو څخه زياتي غواوي يا غوايان يا نور حيوانات درلودل او قيمت ئې دوپنځوس نيمو ټولو سپينو زرو ته رسېدی نو دغه سړی غني دی او زکوة اخيستل ورته جائز نه دي.^۳

غني سړي زکوة قبض کړي او فقيرانو ته يې ور کړي:

که يو سړی غني وي نو زکوة اخيستل ورته روا نه دي چي دی ئې

^(۱) قيد بالولد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاقوال الفقراء بل هو اولى لانه صلة وصدقة وفي الظهيرية ويبيد في الصدقات بالارقاب ثم الموالى ثم الجيران (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۶ مخ).

^(۲) ولو كان له ضبعة قيمتها آلاف ولا يحصل منه ما يكفي له ولعياله اختلف فيه قال محمد ابن مقاتل يجوز صرف الزكوة اليه (بزازيه: ثلورم ټوک - ۸۵ مخ).

^(۳) و ببقرة واحدة غني و بثلاثة ثيران اذا ساوى احدها مائتي درهم صاحب نصاب (هندييه: پنځم ټوک - ۲۹۳ مخ).

قبض ڪري فقيرانو ته ٺٺي بيا ورڪري البته ڪه ڊيو ڇا زڪوة وڪالة قبض
ڪري فقيرانو ته ٺٺي ورڪري بيا صحيح ڊي^۱.
اصولو او فروعو ته زڪوة ورڪول:

و خپلو اصولو (پلار، نيڪه او نورو، ... مور، انا او نورو ...) ته
زڪوة ورڪول جائز نه ڊي او خپلو فروعو (زوي، لمسي او داسي نورو ...
لور، لمسي او داسي نورو ...) ته زڪوة ورڪول هم جائز نه ڊي ڪه شه هم
په ڪاروبار ڪي سره جلا وي او يا په وپش سره جلا وي او يا غريبان وي^۲.
د خاوند او بنهي يوبل ته زڪوة ورڪول:

خاوند بنهي ته او نه بنهه خاوند ته زڪوة ورڪولاي سي حڪه چي د
دوي گهتي سره گهلي ڊي^۳.
خور او ورور ته زڪوة ورڪول:

د اصولو او فروعو، ڪورولا او خاوند شخه ماسوا نورو ٽولو
قريبانو لڪه ورور، خور، ... ته زڪوة ورڪول روا ڊي او مستحب ڪار هم
ڊي خوپه ڊي شرط چي صاحب نصاب به نه وي^۴.
غريب ته دهبي يا پور په نامه زڪوة ورڪول:

د زڪوة ڊي پيسو د جلا ڪڍو په وخت ڪي يا د زڪوة د ورڪولو په وخت

(¹) وڪڏا لو ڪان عنده من المصاحف وهو يحتاج اليه وان ڪان لا يحتاج اليه وهو يساوي مائتي درهم لايجوز
صرف الزڪوة اليه ولايجوز له اخذها (هنديه: اول ٽوڪ - ۱۸۹ مخ).

(²) ولايدفع المزڪي زڪاته الى ابيه وجده وان علا ولا الى ولده وولد ولده وان سفل (هدايه: دوهم ٽوڪ - ۷۳
مخ)، هڪڏا في فتاوى حقانيه: ڇلورم ٽوڪ - ۴۹ مخ.

(³) ولا الى امراته للاشترڪ في المنافع عادة ولا تدفع المرأة الى زوجها عند ابي حنيفة رحمته الله عليه (هدايه:
دوهم ٽوڪ - ۷۳ مخ).

(⁴) وقيد بالولاد لجواز لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاقوال الفقراء بل هم اولي لانه صلة وصدقة
(ردالمحتار: دوهم ٽوڪ - ۳۴۶ مخ).

کي د زکوة نيت کول ضروري دي وروسته که څه هم د پور، هېې او يا بل شي نوم ورو واخيستل سي زکوة ئې صحيح کېږي.^۱

د صاحب نصاب سړي اولادو ته زکوة ورکول:

د صاحب نصاب سړي غټانو غريبانو اولادو ته زکوة ورکول جائز دي البته کوچنيانو اولادو ته چي بلوغ ته لانه وي رسېدلي زکوة ورکول جائز نه دي ځکه چي دوی د پلار په غنا سره غنيان بلل کېږي.^۲

کافر ته زکوة ورکول:

د زکوة د اداء لپاره اسلام شرط دى ځکه نو زکوة او نور صدقات واجبه غير مسلم ته ورکول جائز نه دي.^۳

نابالغ ته زکوة ورکول:

د زکوة په مصرف کي بلوغ ضروري نه دى بلکي قبض کونکى به دومره عقل او فهم لري چي په اخيستلو او خرڅولو پوهېږي اوس که نابالغ په اخيستلو او خرڅولو پوهېږي زکوة ورکول پروا نه لري مگر دا چي نابالغ په غريبې او مالدارى کي د پلار تابع وي نو که ئې پلار صاحب نصاب وو زکوة ورکول روانه دي او که صاحب نصاب نه وي بيا زکوة ورکول روا دي البته که کوچنى په راکړه ورکړه نه پوهېدى بيا يې د

(^۱) ومن اعطى مسكينا دراهم سمها هبة او قرضا ونوى الزكوة فانها تجزيه وهو الاصح (هندييه: اول ټوك - ۱۷۱ مخ).

(^۲) ولا الى ولد غني اذا كان صغيرا لانه يعد غنيا بيسار اييه بخلاف ما اذا كان كبيرا فقيرا لانه لا يعد غنيا بيسار اييه وان كان نقته عليه (هدايه: دوهم ټوك - ۷۵ مخ).

(^۳) ولا يجوز ان يدفع الزكوة الى ذمي لقوله عليه السلام لمعاذ خذها من اغنيائهم و ردها في فقرائهم و يدفع اليه ما سوى ذلك من الصدقة (هدايه: دوهم ټوك - ۷۲ مخ).

کوچنی سرپرست ته ورکولای سی^۱.

د دینی مدرسې غني استاذ ته زکوة ورکول:

د زکوة په تمليک کې د قبض کوونکي فقر شرط دی او که د مدرسې استاذ فقير نه وو نو زکوة ورکول صحيح نه دي^۲.

دومره زکوة مستحق ته ورکول چې د نصاب خاوند سي:

که یو سړی پوروی وي نو د پور د ادا کولو لپاره د زکوة ټولې پیسې ورکول چې پورې په ادا سي جائز دي او یا سړی دومره عیالداره وي چې که د زکوة پیسې باندي تقسیم سي بیا هم کفایت ئې نه په کېږي نو زکوة ورکول جائز دي البته بې له کوم عذره دومره زکوة ورکول چې هغه صاحب نصاب سي مکروه دی مگر زکوة ئې ادا کېږي^۳.

غني طالب العلم ته زکوة ورکول:

که چیري داسي طالب العلم د سفر په حالت کې د نصاب په اندازه مال ونه لري نو زکوة ورکول جائز دي ځکه چې ملکیت یې د اعتبار لري او که ئې په سفر کې د نصاب په اندازه مال درلودی بیا زکوة ورکول جائز نه دي^۴.

(۱) ودفع الزکوة الى صبيان آقاربه برسم عيد او الى مبشر او مهدى الباکورة جاز قوله الى صبيان آقاربه اي العقلاء والا فلا يصح الا بدفع الى ولي الصغير (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۶ مخ).

(۲) هذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة في الغنى ولم يعتمد احد قلت و هو كذلك والاوجه تقييده بالفقير ... قال للاتفاق على ان الاصناف كلهم سوى العامل يعطون بشرط الفقر (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۰ مخ).

(۳) وكره اعطاء فقير نصابا او اكثر الا اذا كان المدفوع اليه مديون او كان صاحب عيال بحيث لو فرقه عليهم لا يخص كلا او لا يفضل بعد دينه نصابا فلا يكره (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۳ مخ).

(۴) ولا يجوز دفع الزكاة الى من يملك نصاباً من اى مال كان لان الغني الشرعي مقدر به ، وابن السبيل من كان له مال في وطنه وهو في مكان آخر لا شئ له فيه (هداياه: دوهم ټوک - ۱۷ - ۷۸ مخونه).

د زکوة پیسې د یو ښار څخه بل ښار ته وړل:

د خپل ښار څخه بل ښار ته زکوة وړل په شریعت کې مکروه تنزیهی عمل دی البته که قریبان په بل ښار کې اوسېدل یا تر خپل ښار هغه بل ښار والا ډېر حاجتمند وه نو په دې صورت کې بیا کراهت نسته.^۱

سیاسي تنظیم یا انجمن ته زکوة ورکول:

د زکوة او عشر په ادا کولو کې مسلمان فقیر مالک جوړول ضروري دي او په انجمن او تنظیم کې که څه هم مذهبي وي دغه شرائط نسته ځکه نو زکوة ورکول صحیح نه دي.^۲

د زکوة په نیت په مسکین ډوډۍ خوړل:

که یو څوک د زکوة په نیت په یو غریب ډوډۍ و خوري او دغه ډوډۍ د دغه غریب په ملکیت کې ورکړي نو زکوة ئې صحیح دی.^۳

وکیل که خپله زکوة استعمال کړي:

که زکوة ورکوونکی وکیل یو خاص سړي یا خاصي مدرسې ته د زکوة رسولو لپاره ټاکلی وي او بیا ئې خپله استعمال کړي نو زکوة ئې نه ادا کېږي او وکیل ضامن دی او که ئې وکیل ته مطلق اختیار ورکړی وي چې هر څای ئې مصرفوي که دغه وکیل خپله مستحق وي او استعمال

(۱) و کره نقلها الا الى قرابة بل في الظهيرية لاتقبل صدقة الرجل و قرابته محايوج حتى ييدا بهم فيسد حاجتهم او اوج او اصلح او اورع وانفع للمسلمين (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۵۳ مخ).

(۲) هي تمليك المال من فقير مسلم غير هاشمي ولا مولاہ بشرط قطع المنفعة عن الملك من كل وجه لله تعالى (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۵۲ مخ. فتاوى حقانيه: څلورم ټوک - ۵۹ مخ).

(۳) فلو اطعم يتيما ناويا الزكوة لايجزيه الا اذا دفع اليه المطعم لانه بالدفع اليه بنية الزكوة يملكه فيصير اكلًا من ملكه بخلاف ما اذا اطعمه معه (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۵۷ مخ).

دي يو زکوة ورکول او بل صله رحمي کول^۱.
د مسجد امام ته عشر او زکوة ورکول:

امام ته په مزدوری، کي زکوة ورکول که په زوره وي که په رضا جائز نه دي او که ئې قوم ورکړي زکوة ئې نه صحيح کېږي او که امام غريب وي او د نصاب مالک نه وي بيا د پېروزيڼي په خاطر پروا نه لري خود امامت په عوض کي به نه وي^۲.

د عياشۍ په وجه که يو شوک پوروی سي نو ...:

که يو شوک داسي عياش وي چي د گناه يا فسق کولو په خاطر پوروی سوی وي که څه هم ده ته زکوة ورکول روا دي مگر ده سره په بې ديني کولو کي مرسته ده ځکه نو بڼه خبره دا ده چي ښک او صالح نفر ته زکوة ورکول سي^۳.

د زکوة ورکولو په وخت کي پر ظاهري حالت اکتفاء کول:

د زکوة ورکولو په وخت کي که د سپري غالب گمان دا وو چي دغه سپري د زکوة مستحق دی او زکوة ئې ورکړ نو زکوة ئې صحيح دی که څه هم وروسته معلومه سي چي دغه سپري غني دی^۴.

(^۱) وقيد باصله.... (البحر الرائق: دوهم ټوک - ۴۲۵ مخ).

(^۲) و في الملتقط من الاجارة المعلم اذا اعطي خليفته شيئاً ناويا الزکوة فان كان بحيث يعمل له لولم يعطه يصح عنها والا فلا (الاشباه والنظائر: ۱۶۹ مخ).

(^۳) التصدق على الفقير العالم افضل من التصدق على الجاهل (هندي: اول ټوک - ۱۸۷ مخ).

(^۴) اذا شك وتحري فوق في اكبر رايه انه محل الصدقة فدفع اليه او سأل منه فدفع او راه في صف الفقراء فدفع فان ظهر انه محل الصدقة جاز بالاجماع وكذا ان لم يظهر حاله عنده واما اذا ظهر انه غني او هاشمي ... فانه يجوز و تسقط عنه الزکوة في قول ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى (هندي: اول ټوک - ۱۹۰ مخ).

د زکوة په پیسو باندي دیني کتابونه چاپول:

که یو غریب سړی د بل چا څخه پیسې واخلي او کتابونه په چاپ کړي نو د زکوة ورکونکو په اجازه د زکوة په پیسو کتابونه چاپولای سي او هم ئې تقسیمولای سي^۱.

مدرسو یا خانقاه ته زکوة ورکول:

د زکوة د صحت لپاره ضروري دي چي د پیسو مالک یو فقیر او مسکین وگرځوي که په مدرسو او خانقاه کي د زکوة پیسې یا ډوډۍ مستحقینو ته په ملکیت کي ورکول کېږي زکوة ادا کېږي^۲.

د زکوة په پیسو د مشترکي گټي لپاره سامان رانیول:

په زکوة او واجبو صدقاتو کي تملیک بلا عوض شرط دی او د مشترکي گټي لپاره سامان رانیول د چا شخصي ملکیت نه وي نو په داسي شیانو کي زکوة مصرفول روانه دي^۳.

ایا سني و شيعه ته زکوة ورکولای سي؟

د زکوة د مصرف لپاره اسلام شرط دی هغه شيعه گان چي عقائد ئې باطل وي د اسلام څخه خارج دي او زکوة ورکول صحيح نه دي^۴.

د زکوة د حیلې حکم:

په مدرسو او مسجدو کي عموماً داسي حيله (چم) کېږي چي د زکوة ټولي پیسې په یوه مستحق قبض کړي بیا ئې پر تعمیر او نورو ځایو

(^۱) ویشت شرطان یكون الصرف تملیكا لا ابا حه فلا یصرف الی بناء نحو المسجد ولا الی كفن میت وقضاء دینه (درمختار: دریم ټوك - ۳۴۴ مخ).

(^۲) منها الفقیر وهو من له ادنی شیء وهو مادون النصاب او قدر نصاب (هنديه: اول ټوك - ۱۸۷ مخ).

(^۳) ویشت شرطان یكون الصرف تملیكا... (ردالمحتار: دوهم ټوك - ۳۴۴ مخ).

(^۴) وهي تملیك جزء مال عینه الشارع من مسلم فقیر (درمختار: دوهم ټوك - ۲۵۶ مخ).

باندي مصرفوي اوس نو دا خبره ضروري ده چي په زکوة کي تمليک شرط دئ او په تمليک کي دا ضروري ده چي د زکوة قبض کوونکی نفر به صاحب نصاب نه وي، که د مدرسې مهتم يا ناظم يا د مسجد متولي صاحب نصاب نه وي، قبض ئې جائز او صحيح دئ او د مدرسې يا مسجد په هر کار کي ئې استعمالولای سي مگر بڼه صورت ئې دا دئ چي د دغي حيلې پر خای د زکوة پیسې پر طالبانو تقسیم کړي ترڅو په بڼه طریقه سره زکوة ادا سي.^۱

پور په زکوة کي معافول:

که د احمد پر خالد پور باندي وي او احمد ئې په زکوة کي ورمعاف کړي زکوة نه ادا کړي او که احمد نوري پیسې خالد ته په زکوة کي ورکړي او خالد ئې بیرته په پور کي و احمد ته ورکړي پروانه لري.^۲

د ديني مدرسو مهتمانو ته زکوة ورکول:

په اوسني وخت کي د مدرسو د مهتمانو حيثيت د عاملينو دئ چي کله يو څوک دوی ته زکوة ورکړي زکوة ئې فوراً ادا سو خو پر مهتم لازمه ده چي زکوة په خپل ذاتي مصارفو کي خرڅ نه کړي بلکي پر طالبانو ئې مصرف کړي او د غير ضروري مصارفو څخه به احتياط

(۱) والحيلة في الجواز في هذه الاربعة ان يتصدق بمقدار زكوته على فقير ثم يامر به بعد ذلك بالصرف الى هذه الوجه فيكون لصاحب المال ثواب الزكوة وللفقير ثواب هذه القرب (البحر الرائق: دوهم ٢٠٤ - ٢٢٤ مخ - فتاوى حقاينه: ٧٢ مخ).

(۲) ولو وهب دينه من فقير و نوى زكوة دين اخر له على رجل اخر او نوى زكوة عين له لم يجز كذا في الكافي (هنديہ: اول ٢٠٤ - ١٧١ مخ).

کوي^۱.

غني عالم ته زکوة ورکول :

زکوة يوازي د فقيرانو او مسکينانو حق دئ کوم چي الله تعالیٰ پر غنيانو مقرر کړی دئ مگر دا چي په عینو سيمو کي غنيان مولوي صاحبان يا نور عامه خلک زکوة اخلي نو دا زکوة نه دوی ته اخيستل روا دي او نه د خلکو زکات ادا کپري^۲.

نشیانو ته زکوة ورکول :

زکوة هر فقير او مسکين ته په ورکولو سره ادا کپري مگر زکوة ورکونکی دي د دې خبري خيال وساتي چي د گناهکار سپري سره چي د گناه عادت وي د گناه په کارو کي مرسته ونه کړي حکه نو و چرسيانو، هيروئینيانو، خماربازانو، تارياکيانو او داسي نورو ته زکوة ورکول مناسب نه دي^۳.

په ديني مدرسو کي د زکوة تصريح ضروري ده :

ديني مدرسو ته د زکوة ورکولو په وخت کي د زکوة تصريح ضروري ده ترڅو مدرسي والا زکوة په خپل مصرف کي استعمال کړي صرف نيت

(^۱) عن علي و ابن عباس رضي الله عنهما قالا : اذا اعطى الرجل الصدقة صنفا واحدا من الاصناف الثمانية اجزاء (احكام القرآن للجصاص : دريم ټوک - ٢٠٣ مخ).

(^۲) علماء اغنياء را زکوة گرفتن بالاتفاق حرام است (مجموعه الفتاوى : ١-٢ ټوکونه - ٢٣٧ مخ).

(^۳) هي تملیک خرج الاباحة ... من مسلم فقير غير هاشمي ولا مولاة (درمختار : دوهم ټوک - ٢٥٦ مخ). وَلَا

تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ (سورة المائدة: آيت ٢)

کافي نه دی^۰.

د کور یا دوکان مزدور ته زکوة ورکول:

فقير مزدور ته زکوة او خيرات دواړه ورکول صحيح دي او د هغه لپاره هم اخیستل روا دي مگر د مزدوری په عوض کي که زکوة ورکول سي نه ادا کېږي^۱.

دیني مدرسو ته د حکومت له طرفه زکوة ورکول:

کله کله حکومت د بینکو د پیسو څخه مدرسو ته زکوة ورکوي دغه د زکوة پیسې که طالبان مصرف کړي استعمالول ئې ورته روا دي که څه هم په دغه پیسو کي د سود د پیسو یو څه وهم وي^۲.

کونډي ته زکوة ورکول:

که چیري کونډه نصاب ته رسېدلې پیسې یا نور څه نه لري نو زکوة ورکول صحيح دي^۳.

فقيران چي په بازار کي گرځي زکوة ورکول:

په بناړو او کلیو کي چي کوم فقيران گرځي نه لمونځ کوي نه روژه نیسي او داسي نور نو هغوی ته زکوة ورکول صحيح دي او که چیري ئې

(^۱) ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء ... فلو ضاعت لاتسقط عنه الزکوة (درمختار مع ردالمختار: دوهم ټوک - ۲۷۰ مخ).

(^۲) ويجوز دفعها الى من يملك اقل من النصاب وان كان صحيحا مكتسبا كذا في الزاهدي (هنديه: اول ټوک - ۱۸۹ مخ).

(^۳) ولو اخرج زکوة المال الحلال من مال حرام ذکر في الوهبانية انه يجزي عند البعض ... ولو نوى في المال الخبيث الذي وجبت صدقته ان يقع عن الزکوة وقع عنها (ردالمختار: دوهم ټوک - ۲۹۲ مخ - و في فتاوى حقانيه: څلورم ټوک - ۸۱ مخ).

(^۴) ويجوز دفعها الى من يملك اقل من النصاب ... (هنديه: اول ټوک - ۱۸۹ مخ).

نصاب درلودی بیا زکوة ورکول جائز نه دي^۱.

که یو شوک زکوة واخلي بیا ئې خپل پلار یا زوی ته ورکړي:

که یو شوک په خپله د زکوة مستحق وي او زکوة واخلي نو خپله ئې هم استعمالولای سي او خپل پلار، زوی و غیره ته ئې هم ورکولای سي^۲.

په قریبانو کي اول چاته زکوة ورکول:

په زکوة، سرسایه او داسي نورو کي اول حق د ورور او خور دئ بیا د هغوی د اولادو دئ، بیا د اکاگانو او عمه گانه دئ، بیا د هغوی د اولادو حق دئ، بیا د ماماگانو او خاله گانو او د هغوی د اولادو دئ^۳.

په زکوة باندي طبي کومک کول:

که په یو حای کي مسلمانانو ته تکلیف رسېدلی وي مثلاً زلزلې، باران یا طوفان خور کړي وي نو دوی ته که د زکوة پیسې یا دوا تمليکاً ورکول سي زکوة صحیح کېږي^۴.

تبليغي جماعت ته زکوة ورکول:

د زکوة پیسې تبليغي جماعت ته که ئې مستحق وي ورکول جائز دي مگر یوازي تبليغي جماعت صحیح مصرف بلل بنه نه دي^۵.

د سيد و سيد ته زکوة ورکول:

(^۱) ولايجوز دفع الزكاة الى من يملك نصابا... (هنديه: اول ټوک - ۱۸۹ مخ).

(^۲) قال الطيبي اذا تصدق على المحتاج بشئ ملكه فله ان يهديه به الى غيره وهو معنى قول ابن الملك فيحل التصدق على من حرم عليه بطريق الهدية (مرقاة المفاتيح: خلورم ټوک - ۲۹۲ مخ).

(^۳) والافضل في الزكوة والقطر والنذور الصرف اولاً الى الاخوة والاخوات ثم الى اولادهم ثم الى الاعمام والعمات ثم الى اولادهم ثم الى الاخوال والخالات ثم الى اولادهم (هنديه: اول ټوک - ۱۸۷ مخ).

(^۴) ويشترط ان يكون الزكوة تمليكا لا اباحة (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۶۴ مخ).

(^۵) واما قوله تعالى و في سبيل الله ، عبارة عن جميع القرب فيدخل فيه كل من سعى في طاعة الله وسبيل الخيرات اذا كان محتاجا (بدائع: دوهم ټوک - ۱۵۴ مخ)، (و في فتاوى محموديه: نهم ټوک - ۵۴۶ مخ).

که یو سید مالداره او غني وي نو خپل زکوة و بل غریب سید ته صحیح او حق طریقه داده چي نه سي ورکولای^۱.
په صدقه جاريه کي زکوة مصرفول:

د زکوة د ادا کولو لپاره د زکوة مستحق مالک جوړول ضروري دي
 حکه نو په داسي کارو کي چي هلته ملکیت نه راځي زکوة مصرفول نه
 صحیح کېږي^۲.

حضرت عبدالله ابن مبارک رضي الله عنه او د زکوة استعمال:

حضرت عبدالله ابن مبارک رضي الله عنه به همپشه خپل زکوة او خيرات پر اهل
 علم باندي مصرفوی او دا به ئې ويل چي زه د نبوت تر درجې وروسته د
 علماوو درجه لوړه وينم، حکه چي که اهل علم تنگدست سي د دين خدمت نه
 سي کېدلای نو په دې وجه د دين په کار کي تاوان او کمزوري راځي حکه نو
 هغوی د علمي خدمت لپاره فارغ کول ترټولو افضل او ښه کار دی^۳.

په کمیشن کي د زکوة پیسې ورکول:

په اوسني وخت کي ډېر داسي کېږي چي یو نفر مثلاً د کندهار څخه
 ۱۰۰۰ افغانۍ کابل ته استوي د ده څخه ۲۰۰ افغانۍ کمیشن اخیستل
 کېږي که یو څوک دغه ۲۰۰ افغانۍ په زکوة کي ورکوي زکوة ئې نه
 صحیح کېږي او ۲۰۰ افغانۍ به نوري د زکوة ادا کړي^۴.

(۱) ولا الی بنی هاشم ظاهر المذهب اطلاق المنع وقول العيني والهاشمي يجوز دفع زكوته لمثله و صوابه
 لايجوز (درمختار: دوهم ټوک - ۳۵۰ مخ).

(۲) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة (درمختار: دوهم ټوک - ۳۴۴ مخ).

(۳) و كان ابن المبارك يخصص بمعروفه اهل العلم فقليل له لو عمتم فقال اني لا اعرف بعد مقام النبوة أفضل
 من مقام العلماء (احياء العلوم الدين: اول ټوک - ۲۹۹ مخ).

(۴) فتاوى رحيميه: ۱-۲ ټوکونه - ۱۷۲ مخ).

د زنا خنځه پيدا سوي اولاد ته زکوٰه ورکول:

که يو څوک د يوې بڼځي سره زنا وکړي او په زنا سره اولاد پيدا سي نو دغه زنا کار سړي و خپل حرامي اولاد ته زکوٰه نه سي ورکولای.^۱

پور وړي ته زکوٰه ورکول بڼه دي که فقير ته:

د پور وړي خنځه پور ليري کول او کومک ورسره کول او زکوٰه ورکول بڼه او بهتر دي تر زکوٰه ورکولو و فقير ته.^۲

خپلي ميرې ته زکوٰه ورکول:

ميره نه په اصولو کي داخله ده او نه په فروعو کي ځکه نو زکوٰه ورکول صحيح دي.^۳

کونډو او يتيمانو ته چي ميراث پاته سي نو زکوٰه ...:

که د ميراث مال دومره ورپاته سوي وي چي پروار ثانو تقسيم سي د هريوه حصه د دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو قيمت ته رسېږي بيا زکوٰه پر واجب دي او پر کوچنيانو چي بلوغ ته نه وي رسېدلي زکوٰه واجب نه دي.^۴

مسکين ته د زکوٰه په پيسو ټکټ رانيول:

که يو څوک خپل زکوٰه په داسي طريقه ادا کړي چي پيسې خو مسکينانو ته نه ورکوي مگر کوم ځای ته چي دوی سفر کوي خپل نفر ورسره لېږي او دهغه ځای ټکټ ور رانيسي نو په داسي طريقه زکوٰه ادا

(^۱) کملايجوز دفع زکاٰه الزاني لولده منه اي من الزنا (در مختار: دوهم ټوک - ۳۵۴ مخ).

(^۲) و منها الغارم وهو من لزمه او كان له مال على الناس لايمکنه اخذه والدفع الى من عليه الدين اولى من الدفع الى الفقير (هندي: اول ټوک - ۱۸۸ مخ).

(^۳) ويجوز دفعها لزوجته ابیه وابنه و زوج ابنته (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۶ مخ).

(^۴) آپ کے مسائل اور ان کا حل: دريم ټوک - ۳۶۹ مخ.

کېږي او که د يو عذر په خاطر هغه مسکين د سفر څخه پاته سي ټکټ بېکاره سي نو بيا هم زکوة ادا سو^۱.

که د يو چا آمدني ډيره وي مگر بيا يې هم گزاره نه کېږي:

که د يو چا آمدني ډيره وي مگر د هغه کورني اخراجات په دغه آمدني سره نه پوره کېږي او ټول کال پوروی وي نو کورني اخراجات هغه وخت اعتبار لري چي د شريعت په حدود کي وي غير شرعي او د اسراف اخراجات اعتبار نه لري نو که دغه سړی د مصرف کولو وروسته بيا هم د نصاب په اندازه پيسې ونه لري زکوة ورکول روا دي^۲.

د مدرسې سفير د زکوة پيسې نسي استعمالولای:

د زکوة پيسې سفير خرڅولای نه سي ده ته په کار ده چي په پورئې واخلي او يائې د بل چا څخه راوغواړي^۳.

سیدانو ته زکوة ورکول:

سیدانو ته د زکوة ورکولو په باره کي شاید ډېر څه ويل سوي وي او يا وويل سي خو زموږ د معلوماتو او تحقيق وروسته موږ دې نتيجې ته رسېدلي يو چي په موجوده زمانه کي هم سیدانو ته زکوة ورکول روا نه دي او پر دغه قول فتوی ده حکه چي په حديث شريف کي د سیدانو لپاره د زکوة د حراموالي علت او ساخ الناس (د خلکو د مالو خيره) بيان سوي دي دا علت چي د بيت المال څخه وظيف مقرر وه اوس نسته په حديث

(^۱) و شرط صحة اداؤها نية مقارنة الا اذا وكله الفقهاء لانه كلما قبض شيئاً ملكوه ... (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۶۹ مخ).

(^۲) و ذکر في الفتاوى فيمن له حوائت و دور للغلة لكن غلتها لتكفيه و عياله انه فقير ويحل له اخذ الصدقة عند محمد رحمته عليه (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۸ مخ).

(^۳) فتاوى رحيميه: ۷-۸ ټوکونه - ۱۸۲ مخ).

شريف کي نه دي بيان سوي او دغه علت او ساخ الناس او س هم سته او د سيدانو لپاره د زکوة د حراموالي حکم هم سته او تر نن ورځي پوري باقي دي او په دغه حکم کي احتياط دي او د سيدانو احترام او اکرام هم په دغه کي دي، او بل دا چي اغنياوو ته پکار ده چي د سيدانو خدمت په تبرعاتو او نپکيو سره وکړي زکوة خو خيره او خراب مال دي او د سيدانو حالت او شان تر دي ډپر لوړ دي چي په دوي باندي خيره و خوړل سي او دا خبره صحيح نه ده چي په حينو حالاتو کي زکوة ورکول سيدانو ته مباح دي.

په دي باره کي زموږ سره د احاديثو او د حنفي فقهي د معتمدو کتابونو ډپري حوالې سته خو يو شو ستاسو په خدمت کي ليکو:

مد
بني
نوز
اهر
(خ
وي

(1)
ص)
قال
هاش
اطل
الى
الرو
(و
رحي
(و

Darul Ifta Darul Uloom Urdu Magazine Arabic Magazine News

Darul Ifta
Darul Uloom Deoband - India

دارالافتاء دارالعلوم دیوبند

Question: 8911

کيا اس دور میں حالات اور شرائط کو مدنظر رکھتے ہوئے سادات کو زکات دینا کیسا ہے؟ مکمل اور مفصل مع حوالہ جات کتب جواب دیکر عنایت فرمائیں تاکہ علماء اس بارے میں اختلافات سے بچ سکے۔ سوال نمبر ۲۔ اس دور میں زکات کا کون سا نصاب معتبر ہے چاندی کا یا سونے کا؟ اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو اس قول کا کیا مطلب ہے؟ و فیہا سئل محمد عمن لہ ارض یزرعها او حانونت یستغلها او دار غلتها ثلاثہ آلاف ولا تکفی لثقتہ و نفقۃ عیالہ سنۃ؟ یحل لہ اخذ الزکاة وانکانت قیمتہا تبلغ الوفاً وعلیہ الفتوی و عندہما لا یحل۔ ص ۳۴۷ ج ۳ ردالمحتار، مطلب فی الحوائج الاصلیۃ، کتاب الزکاة، الطیبیان بخش جواب مع دلیل دیکر مسنون فرمائیں۔

20 Nov, 2008

Answer: 8911

فتویٰ: 2015=1865/د

سادات (بنی ہاشم) کے لیے زکاة و صدقات کی رقم استعمال کرنا جائز نہیں ہے: قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم إن بذہ الصدقات إنما ہی أوساخ الناس وإنہا لا تحل لمحمد ولا لآل محمد رواہ مسلم (مکتبہ: ۱۶۱) (۲) چاندی یا سونے میں سے کسی ایک کے نصاب کو پہنچ جائے تو حولان حول کے بعد زکاة فرض ہوجائے گی، جو عبارت حوالہ میں پیش کی گئی ہے اس میں زمین، دکان، مکان کا ذکر ہے جو تینوں اموال زکاة میں سے نہیں ہیں، ہاں ان کی آمدنی جو اخراجات کے بعد بچے اگر بقدر نصاب ہوجائے گی تو آمدنی پر زکاة واجب ہوگی، محولہ عبارت میں آمدنی نفقہ عیال سے زائد نہیں ہورہی ہے، اس لیے وجوب زکاة کا حکم

ديني طالب العلم د زکوة بهترين مصرف دئ:
په ديني مدرسو کي چي شپه او ورځ کوم طالبان اوسېږي او د دنيا و

کارونو ته ډېره کمه توجه کوي، تر نورو کسانو دغه طالبانو ته زکوٰة ورکول بڼه دي^۱.

په قرآن کریم کې د زکوٰة مصارف، اقسام او تعریف:

په قرآن کریم کې د زکوٰة مصارف یا مستحقین اته قسمه بنودل سوي دي او د هر قسم تعریف به درته بیان کړو^۲:

اول: فقیر: هغه چا ته ویل کېږي چې یو څه شی ولري خو نصاب ته نه وي رسېدلی او د خلکو څخه سوال نه کوي^۳.

دوهم: مسکین: هغه چا ته ویل کېږي چې هیڅ هم نه لري او خلکو ته د سوال کولو لپاره مجبور سي^۴.

دریم: العالمین علیها: هغه خلک دي چې امیر المؤمنین ؑي د صدقاتو او عشر وصولولو لپاره مقرر وي خو دوی ته د دغو صدقاتو څخه دومره مال ورکول سي چې د دوی د عمل او محنت موافق وي^۵.

څلورم: والمؤلفة قلوبهم: هغه خلک دي چې نبي کریم ﷺ د دوی د زړه د خوشحالی لپاره د زکوٰة مالونه ورکول او دغه خلک د خپلو قبیلو

(۱) التصديق على الفقير العالم افضل من التصديق على الجاهل (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۷ مخ).

(۲) إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمَلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي

سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (التوبة: ۶۰).

(۳) الفقير هو ذو الفقر والحاجة ومع حاجته يتعفف عن مسألة الناس والتذلل لهم (تفسير طبري: شپږم ټوک - ۳۹۶ مخ).

(۴) والمسكين هو المحتاج المتذلل للناس بمسالتهم (تفسير طبري: شپږم ټوک - ۳۹۶ مخ).

(۵) والعالمين عليها، وهم السعاة لجباية الصدقة وهؤلاء يعطون من الصدقات بقدر اجور اعمالهم (تفسير

كبير للرازي: شپږم ټوک - ۸۵ مخ).

سرداران او مشران وه^۱.

پنجم: وفي الرقاب: هغه مريبي چي خپل بادار ورته وايي چي ته دومره پيسې راكړه نو بيا ته آزاد يې دغه مريبي ته مكاتب وايي او زكوة وركول صحيح دي^۲.

شپږم: الغارمين: هغه خلگ دي چي پر دوی باندي پورونه وي مگر د ادا كولو انتظام ورسره نه وي^۳.

اووم: وفي سبيل الله: امام ابو يوسف رحمته الله عليه فرمايي چي د دې څخه مجاهدين مراد دي او امام محمد رحمته الله عليه فرمايي چي د دې څخه حاجيان مراد دي او عيني بيا وايي چي د دې څخه طالب علمان مراد دي چي بل كار نه كوي خو په دې شرط چي ټول به محتاج وي^۴.

اتم: وابن السبيل: هغه مسافرته وايي چي په سفر كي مال ورسره نه وي كه څه هم په كور كي هر څومره مال ولري^۵.

سیدان کوم دي او د نبي کریم صلی الله علیه و آله خاندان:

(1) والمؤلفة قلوبهم: قال ابن عباس هم قوم اشراف من الاحياء اعطاهم رسول الله صلی الله علیه و آله يوم حنين (تفسير كبير للرازي: شپږم ټوك - ۸۵ مخ).

(2) المكاتبون المسلمون الذين لا يجدون وفاء مایؤدون لساداتهم ولو مع القوة والتكسب (تفسير منير: پنجم ټوك - ۶۲۵ مخ).

(3) الغارمون وهم المدنيون الذين ركبهم الدين ولا وفاء عندهم به (تفسير منير: شپږم ټوك - ۶۲۶ مخ).

(4) وفي سبيل الله ارید بذلك عند ابي يوسف منقطعوا الغزاة وعند محمد منقطعوا الحجيج وقيل المراد طلبه العلم واقتصر عليه .. بجميع القرب فيدخل فيه كل من سعى في طاعة الله تعالى و سبل الخيرات قال في البحر ولا يخفى ان قيد الفقرا لبد منه على الوجه كلها (روح المعاني: ۹-۱۰ ټوكونه - ۴۳۸ مخ).

(5) وابن السبيل وهو المسافر المنقطع عن ماله (روح المعاني: ۹-۱۰ ټوكونه - ۴۳۸ مخ).

دغه لاندې پنځه خاندان د نبي کریم ﷺ خاندان دي او سيدان بلل کېږي:

اول: د حضرت علي ﷺ اولادونه.

دوهم: د حضرت عقیل ﷺ اولادونه.

درېم: د حضرت عباس ﷺ اولادونه.

څلورم: د حضرت جعفر ﷺ اولادونه.

پنځم: د حضرت حارث بن عبدالمطلب اولادونه.

کوم سپری چې د دغو پنځو خاندانو څخه د هر نسل څخه یو چاته زکوة ورکړي زکوة ئې نه صحیح کېږي او که هغه غریب او ضرورت مند وي نو د زکوة د پیسو څخه ماسوا دي په نورو پیسو د هغه مرسته وکړي^۱.

!!!

^(۱) ولیدفع الی بنی هاشم وهم آل علی و آل عباس و آل جعفر و آل عقیل و آل حارث بن عبدالمطلب (هنديہ: اول ټوک - ۱۸۹ مخ).

اتم باب

د زکوة متفرق مسائل

د مالدار سپري که نابالغ اولادونه غريبان وي:

که چيري د غني سپري بالغ اولادونه غريبان وي د نصاب مالکان نه وي نو زکوة ورکول جائز دي، او که ئې اولادونه بالغان نه وي بيا زکوة ورکول جائز نه دي.^۱

که د مالدار سپري بنه غريبه وي:

که د مالدار سپري بنه غريبه او د زکوة مستحقه وي او خاوند ئې خرچه نه ورکوي نو زکوة ورکول جائز دي.^۲

که د مالدار سپري مور او پلار غريبان وي:

که د مالدار سپري مور او پلار غريبان وي د نصاب مالکان نه وي نور خلگ دوی ته زکوة ورکولای سي.^۳

که شوک في الحال صاحب نصاب نوي مگر زکوة اداء کړي:

که يو سپري في الحال صاحب نصاب نه وي مگر اميد ئې دا وي چي مالداره به سم تر مخه زکوة ادا کړي دغه زکوة ئې ادا نه سو تر شو چي دومره اندازه مال پيدا سوې نه وي چي نصاب ته رسېږي او يا تر نصاب زيات وي او پر هغه کال تېر سي نو دوهم وار زکوة ورکول فرض دي.^۴

(^۱) ولا يعطى منها غنيا ولا ولد غني اذا كان صغيرا فان كان كبيرا فقيرا جاز الدفع اليه (تاتارخانيه: دوهم ٢٠٥-٢٠٥مخ).

(^۲) ويجوز الدفع الى امرأة الغني اذا كانت فقيرة (تاتارخانيه: دوهم ٢٠٥-٢٠٥مخ).

(^۳) ويجوز صرفها الى الاب المعسر وان كان ابنه موسرا (هنديه: اول ١٨٩-١٨٩مخ).

(^۴) اما اذا عجل الزكاة ثم كمل النصاب بعد التعجيل فما عجل لا يكون زكوة وانما كان تطوعا (تاتارخانيه: دوهم ١٩١-١٩١مخ).

د مالدار بې له اجازې د هغه د مال څخه زکوة اخيستل:

که پر يو چا باندي زکوة واجب وي مگر نه ئې ادا کوي نو و بل مستحق نفر ته اجازه نسته چي د مالدار کس د مال څخه د هغه بې له اجازې د زکوة په نيت پيسې واخلي او که محتاج نفر پيسي واخيستلي نو مالک دا حق لري چي بيرته ئې ځني واخلي او که د محتاج نفر سره پيسي نه وي نو د دغه پيسو ضامن دئ چي مالک ته به ئې ورکوي^۱.

څنگه مال په زکوة کي ورکول؟

اول: که چيري ټول مال بڼه وي نو په زکوة کي بڼه مال ورکول په کار دي او که ټول مال خراب وي نو خراب مال دي په زکوة کي ورکول سي او که يو څه مال بڼه وو او يو څه خراب وو نو په زکوة کي متوسط مال ورکول په کار دي^۲.

دوهم: او که ئې د لوړي درجې د مال زکوة د کبنتي درجې د شيانو څخه ورکړي نو چي څومره کمي راغلې ده د هغه به قيمت ورکړي تر څو چي په زکوة کي کموالي رانه سي^۳.

درېم: او که ئې د کبنتي درجې د مال زکوة د لوړي درجې د شيانو

(^۱) و اذا وجبت الزكاة على رجل وهو لا يؤديها لايحل للفقير ان ياخذ من ماله بغير علمه و ان اخذ كان لصاحب المال ان يسترد ان كان قائما و ان كان هالكا يضمن لان الحق ليس لهذا الفقير بعينه (تاتارخانيه: دوهم ټوک - ۲۱۶مخ).

(^۲) والمصدق لياخذ الا الوسط وهو اعلى الادنى وادنى الاعلى ولو كله جيد فجيد (درمختار: دوهم ټوک - ۲۸۶مخ).

(^۳) فان ادى المنصوص عليه من الشاة... يراعي فيه صفة الواجب وهو ان يكون وسطا فلا يجوز الردي الاعلى طريق التقييم فيقدر تقويمه (بدائع: دوهم ټوک - ۱۴۶مخ).

دخه ورکړی نو چي خومره زیاتوب وي دهغه قیمت وضع کولای سي^۱.
که یوازي مور سیده وي نو:

که دیو نفر یوازي مور سیده وي پلار ئې سید نه وي او دی غریب وي
 د زکوٰة مستحق وي نو زکوٰة ورکول جائز دي حکه چي نسب د پلار له
 لوري ثابتېږي نه د مور له لوري نو یوازي د مور په سادت سره اولادونه
 نه سیدان کېږي^۲.

د تېرو کلونو شرعاً زکوٰة ادا سوی نه وي نو...:

د تېرو کلونو زکوٰة چي ادا سوی نه وي نو دهغه د ادا کولو یوازي
 دغه صورت دی چي د هر کال فکر دي وکړي چي تخمیناً خومره سرمایه
 وه بیا دي زکوٰة ورکړي^۳.

وکیل خپل نائب ټاکلای سي:

که یو چا و بل چاته د زکوٰة پیسې ورکړې چي مستحقو کسانو ته ئې
 ورکړه او وکیل ئې وټاکي نو دغه وکیل اختیار لري که خپله دغه پیسې
 پر غریبانو تقسیموي او که نائب ټاکي چي مستحقو افرادو ته ئې
 ورکړي او د نائب په ټاکلو کي د اصلي مالک اجازه ضروري نه ده^۴.

(^۱) و لو ادى الجيد جاز لانه ادى الواجب و زيادة وان ادى القيمة ادى قيمة الوسط فان ادى قيمة الردي لايجوز الا بقدر قيمته وعليه التكميل (بدائع: دوهم ټوک - ۱۴۶ مخ).

(^۲) ويؤخذ من هذا ان من كانت امها علوية مثلا و ابوها عجمي يكون العجمي كفوالها وان كان لها شرف مالان النسب للاباء ولهذا جاز دفع الزكاة اليها (ردالمحتار: دريم ټوک - ۸۷ مخ).

(^۳) فتاوى دارالعلوم ديوبند: شپږم ټوک - ۳۳۶ مخ.

(^۴) للوكيل بدفع الزكاة ان يوكل غيره بلا اذن (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۲۷۰ مخ).

د کريډيټ (واحدونو) په ذريعه زکات ورکول:

که يو څوک و بل چا ته زکات په داسي طريقه ورکړي چي د خپل تليفون څخه واحدونه او يا پر کارټ باندي ليکل سوی نمبر د پيغام (مسيج) له لاري ورولېږي نو په دغه ډول ددغه نفر زکات نه صحيح کيږي ځکه چي په دې کي پوره ملکيت او اختيار نه راغلی يوازي منفعت راغلی او پيسې کمپنۍ والا يوږی نو په منفعت ورکولو باندي زکات نه صحيح کيږي.⁽¹⁾

(1) والمال كما صرح بيه اهل الاصول ما يتمول ويدخر للحاجة وهو خاص بالاعيان فخرج تمليك المنافع قال في الكشف الكبير: الزكاة لاتتادى الا بتمليك عين متقومة الخ. (البحر الرائق: دوهم ټوک- ٣٥٢ مخ)

نهم باب

د سرسايي د مسائلو په باره كې يوه مفصله او مدله رساله

د سرسايي حكم په كوم كال وسو:

سرسايه د هجرت په دوهم كال واجب سوه دا هغه كال وو چي روژه هم په دغه كال كې فرض سوې وه خو وچوب ئې د زكوة تر مخه دئ^۱.

په احاديثو سره د سرسايي اثبات:

اول حديث: د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي نبي كريم صلوات الله عليه سرسايه مقرره كړه تر څو روژه د لغو شيانو څخه پاكه سي او د مسكينانو ډوډۍ په وسي كه چا د لمانځه تر مخه ادا كړه نو قبول سوي خيرات دئ او كه چا تر لمانځه وروسته ادا كړه نو د خيراتو څخه يو خيرات دئ^۲.

دوهم حديث: د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي نبي كريم صلوات الله عليه سرسايه مقرره كړه يوه پيمانه خورما يا يوه پيمانه اوربشي د مسلمانانو پر هر مريي او آزاد او پر هر نر او بنځه او پر هر کوچني او لوی او امرئې وکړ چي سرسايه تر مخه تر دې چي خلگ لمانځه ته ووزي ادا

(۱) شرعت زكاة الفطر في شعبان في السنة الثانية من الهجرة عام فرض صوم رمضان قبل الزكاة (فقه اسلامي: دريم ټوك - ۲۰۳۵ مخ).

(۲) عن ابن عباس رضي الله عنهما قال فرض رسول الله صلوات الله عليه زكاة الفطر طهرة للصيام من اللغو والرفث وطعمة للمساكين من اداها قبل الصلوة فهي زكاة مقبولة ومن اداها بعد الصلوة فهي صدقة من الصدقات (سنن ابي داؤد: اول ټوك - ۲۲۵ مخ).

سي^۱.**د سرسايي حکمتونه او فايدي:****اول:** د روژې د تاوان جبيره.**دوهم:** د اختر په ورځ فقيران د سوال څخه راگرځول.

دريم: وكيع بن الجراح فرمايي چي سرسايه د روژې لپاره داسي ده لکه د لمانځه لپاره سجده سهوه لکه څنگه چي په سجده سهوه د لمانځه تاوان راگرځي همدا سي په سرسايه سره د روژې تاوان راگرځي^۲.

د سرسايي د وجوب شرطونه:**اول:** اسلام**دوهم:** آزادي

دريم: د دومره نصاب ملکيت چي تر حوائج واصلیه زيات وي خود نصاب نما او ترقي ضروري نه ده^۳.

د سرسايي سبب يا علت:

د سرسايي سبب هر هغه سر (انسان) دی چي کفالت ئې د بل چا پر غاړه وي او مکمل تصرف باندي ولري^۴.

(۱) عن ابن عمر رضي الله عنهما قال فرض رسول الله ﷺ زكاة الفطر صاعا من تمر او صاعا من شعير على العبد والحر والذکر والاتى والصغير والكبير من المسلمين وامر بها ان تؤدي قبل خروج الناس الى الصلوة (صحیح البخاري: اول ټوک - ٢٠٤ مخ).

(۲) وحکمتهما: جبر نقص الصوم و اغناء الفقراء عن السؤال يوم العيد قال وكيع بن الجراح زكاة الفطر لشهر رمضان كسجدة السهو للصلوة تجبر نقصان الصوم كما يجبر السجود نقصان الصلاة (فقه اسلامي: دريم ټوک - ٢٠٣٧ مخ).

(۳) فيشترط لوجوبها امور ثلاثة الاسلام والحريية وملك النصاب الفاضل عن حاجته الاصلية (فقه اسلامي: دريم ټوک - ٢٠٣٧ مخ). له نصاب الزكاة وان لم ينم (فتح باب العناية بشرح النقاية: اول ټوک - ٥٥٠ مخ).

(۴) واما السبب فراس يلزمه مؤتته ويولي عليه ولاية كاملة (بدائع: دوهم ټوک - ١٩٩ مخ).

سرسايه پر چا واجب ده:

سرسايه پر هر هغه چا واجب ده چي آزاد وي مسلمان وي که کوچنی وي که لوی که نروي او که بنحّه که عاقل وي او که لپونی او هغه وخت چي د دومره نصاب خاوند وي چي تر حاجت اصليه زيات وي (دوپنخوس نيمي تولې سپين زراويا اووه تولې سره زره)^۱.

د سرسايې فضيلت:

حضرت جرير رضي الله عنه فرمايي چي نبي کریم صلی الله علیه و آله وسلم وفرمايل چي د روژې مياشتي روژه د آسمانو او محکي په منح کي معلقه (بنده پاته) وي اسمان ته نه پورته کېږي تر څو چي سرسايه (صدقة الفطر) نه وي ادا سوی.^۲

سرسايه څه وخت واجب ده:

د سرسايې د واجب کېدو وخت د اختر په ورځ د سپېدو راختلو وخت دی مگر د سرسايې د ادا کولو وخت ټول عمر دی.^۳

په احاديثو کي چي د کومو شيانو ذکر نه وي نو سرسايه ...:

کوم شيان چي غير منصوبي دي يعني په احاديثو کي ئې ذکر نه وي راغلی لکه ډوډی، وړه وغيره... په سرسايه ورکولو کي يې قيمت

(^۱) و اجمعوا على ان المسلمين مخاطبون بها ذكرا ناكنا او اناثا صغارا او كبارا عبيدا او احرارا (بداية المجتهد: ۲۲۲مخ). المالك المقدار النصاب فاضلاً عن حوائج الاصلية... (الاختيار لتعليق المختار: ۱ - ۳ ټوكونه-۱۵۹مخ).

(^۲) عن جرير رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم صوم شهر رمضان معلق بين السماء والارض ولا يرفع الابزكاة الفطر (الترغيب والترهيب: دوهم ټوك-۱۵۲مخ).

(^۳) فصل: واما وقت وجوب صدقة الفطر فقد اختلف فيه قال اصحابنا هو وقت طلوع الفجر الثاني من يوم الفطر... واما وقت ادائها فجميع العمر عند عامة اصحابنا ولا تسقط بالتاخير عن يوم الفطر (بدائع: دوهم ټوك-۲۰۶مخ).

معتبر دی^۱.

په کومه اندازه چي سړی مال ولري نو...:

کوم کسان چي په خپل ملکیت کي هېڅ ونه لري او یا خو تر نصاب کم شی ولري نو په شرعي اصطلاح کي هغه ته فقیر او مسکین ویل کېږي او د زکوٰة او سرسایي مستحق دی نو بې له عوضه به سرسایه ورکوي^۲.

سرسایه کومو کسانو ته نه سي ورکول کېدلای؟

سرسایه خپلو اصولو ته نه سي ورکول کېدلای لکه پلار، نیکه او داسي نور... مور انا او داسي نور... او نه هم خپلو فروعو ته ورکول کېدلای سي لکه زوی، لور، لمسی، لمسی او داسي نور... او نه ئې خاوند خپل بنځي ته او نه ئې بنځه خپل خاوند ته ورکولای سي او د دوی څخه ماسوا نورو قریبانو ته ورکول کېدلای سي لکه ورور، خور او داسي نور...^۳.

کوچني ته سرسایه ورکول:

د مثال په ډول: که د یو نابینا سړي دومره کوچني زامن وي چي په راکړه ورکړه نه پوهېږي نو هغوی ته سرسایه نه سي ورکول کېدلای بلکي د هغوی سرپرست ته به ئې ورکوي او که هغوی پوهېدل بیا خپله هغوی

(^۱) و ما لم ينص كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة (درمختار: دوهم ټوك - ۳۶۴ مخ).

(^۲) تمليك جزء مال عينه الشارع من مسلم فقير غير هاشمي ... مع قطع المنفعة عن المملك من كل وجه (البحر الرائق: دوهم ټوك - ۳۵۲ مخ).

(^۳) واصله وان علا وفرعه وان سفلى ... اي لايحوز الدفع الي ابيه وجده وان علا ولا الى ولده وولد ولده وان سفلى ... بل كل صدقة واجبة لايحوز دفعها لهم ... كالكفارات وصدقة الفطر والذور ... لان من سواهم من القرابة يحوز الدفع لهم ... (البحر الرائق: دوهم ټوك - ۴۲۵ مخ).

ته هم ورکول کېدای سي^۱.

د اختر تر ورځي مخکي سرسايه ورکول:

که يو څوک سرسايه د اختر د ورځي تر مخه يا وروسته ادا کړي نو صحيح ده خو مستحب د ادې چي د سهار تر لمانځه وروسته او د اختر تر لمانځه دمخه ادا سي^۲.

کوم چا چي روژنه نه وي نيولې نو سرسايه ...:

کوم چا چي روژه نه وي نيولې نو پر هغه باندي هم سرسايه واجب ده^۳.

د بالغ اولاد له طرفه بې له اجازې سرسايه ورکول:

که پلار د خپل بالغ اولاد له طرفه سرسايه ادا کوي نو د هغوی اجازه به وي مگر دا چي سرسايه په لږ او معلوم مقدار کي ده او عاده د هغوی اجازه وي نو استحساناً دا کار روا دي^۴.

ټوله سرسايه يوه فقير ته ورکول که جلا جلا:

د يوه نفر سرسايه ډېرو مسکينانو ته وپشل يا د ډېرو نفرو سرسايه يوه مسکين ته ورکول روا دي^۵.

(1) و صدقة الفطر كالزكاة في المصارف (البحر الرائق: دوهم ټوك - ۴۴۶ مخ).

(2) ويستحب اخراجها قبل الخروج الى المصلی بعد طلوع فجر عملاً بامرہ و فعله عليه السلام و صح ادائها اذا قدمه او اخره (درمختار: دوهم ټوك - ۳۶۷ مخ).

(3) فتاوی رحيميه: ۷-۸ ټوكونه - ۱۹۶ مخ).

(4) لا عن زوجته وولده الكبير العاقل ولو ادى عنهما بلا اذن اجزا استحساناً للاذن عادة (درمختار: دوهم ټوك - ۳۶۳ مخ).

(5) و جاز دفع كل شخص فطرته الى مسكين كما جاز دفع صدقة جماعة الى مسكين واحد بلا خلاف (درمختار: دوهم ټوك - ۳۶۷ مخ).

د مسجد امام ته سرسايه ورکول:

که د مسجد امام د نصاب خاوند وي نو د امامت په عوض کي سرسايه ورکول جائز نه ده او که صاحب نصاب نه وي بيا جواز لري البته په مزدوري کي ورکول جائز نه ده^۱.

قرض د سرسايي په عوض کي معافول:

که د يو چا پر بل چا قرض وي نو دغه قرض په سرسايه کي نه سي معافولای ځکه چي سرسايه واجب ده او تمليک پکښي شرط دی^۲.

ورور او خور ته سرسايه ورکول:

د اصولو او فروعو څخه ماسوا نورو ټولو قريبانو ته ټوله صدقات که زکوٰة وي که سرسايه وي ورکول کېدلای سي^۳.

سرسايه بل ښار يا کلي ته استول:

لکه څرنګه چي زکوٰة بې له ضرورته بل ښار ته وړل مکروه دي همدارنګه سرسايه هم وړل مکروه ده البته که د بل ښار خلګ تر دې ښار ډېر حاجتمند وي او يا ئې قريبان هلته وي بيا پروا نه لري^۴.

بنديانو ته سرسايه ورکول:

که چيري په بندي خانه کي بنديان غريبان او مسکينان وي نو

(۱) و مصرف هذه الصدقة ما هو مصرف الزكاة (هنديہ: اول ټوک - ۱۹۴ مخ).

(۲) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا (درمختار: دوهم ټوک - ۳۴۴ مخ).

(۳) والافضل في الزكاة والفطر والنذور الصرف اولاً الى الاخوة والاخوات ثم الى اولادهم ثم الى الاعمام والعمات... (هنديہ: اول ټوک - ۱۹۰ مخ).

(۴) ويكره نقل الزكاة من بلد الى بلد الا ان ينقلها الانسان الى قرابته او الى قومهم احوج اليها من اهل بلده (هنديہ: اول ټوک - ۱۹۰ مخ).

سرسايه ورکول جائز ده^۱.

سرسايه د کومو شيانو څخه ورکول کېږي؟

سرسايه د څلورو شيانو څخه ورکول کېدای سي غنم، اوربشي،

خورما او وڅکي^۲.

د سرسايي اندازه:

سرسايه به يا نيمه پيمانه غنم وي يا به يوه پيمانه اوربشي يا به يوه

پيمانه خورما وي^۳.

چي دغه اندازې د کيلو گرام په اندازه داسي دي:

شماره	د شيانو نوم	مقدار
۱	وڅکي	دري نيم کيلو
۲	خرما	دري نيم کيلو
۳	اوربشي	دري نيم کيلو
۴	غنم	احتياطاً دوه کيلو

که مال هلاک سي بيا هم سرسايه واجب ده:

سرسايه که څه هم مال هلاک سي بيا هم واجب ده ځکه چي د

(^۱) هي تمليک المال من فقير مسلم... (کنز الدقائق على هامش البحر الرائق: دوهم ټوک - ۳۵۲ مخ).

(^۲) وانما تجب صدقة الفطر من اربعة اشياء من الحنطة والشعير والتمر والزبيب (هنديه: اول ټوک - ۱۹۱ مخ).

(^۳) وهي نصف صاع من بر او صاع من شعير او تمر... واما الزبيب فقد ذكر... والاحوط ان يراعي فيه القيمة هكذا في محيط السرخسي (هنديه: اول ټوک - ۱۹۱ مخ).

سرسایې تعلق د انسان سره دی د مال سره نه دی^۱.

په سرسایه کې د غنمو او اوربشو اوږه ورکول:

د غنمو او اوربشو اوږه د غنمو او اوربشو حکم لري په اوږو کې ئې هم نیمه پیمانې یا یوه پیمانې ده مگر د غنمو او اوربشو په ډوډۍ کې قیمت معتبر دی^۲.

که د کوچني اختر په شپه څوک مړ سي نو ...:

که یو څوک د صبح صادق تر منځه وفات سي نو سرسایه پر واجب نه ده او که څوک تر صبح صادق وروسته وفات سي بیا سرسایه پر واجب نه ده^۳.

که یو کوچني تر سپېدو دمخه یا وروسته پیدا سو نو ...:

که یو کوچني تر سپېدو دمخه پیدا سو نو سرسایه پر واجب نه ده او که تر سپېدو وروسته پیدا سو بیا سرسایه پر واجب نه ده^۴.

د مور او پلار سرسایه پر چا واجب ده؟

د مور او پلار سرسایه پر بالغ اولاد باندي لازمه نه ده که څه هم د غه بالغ اولاد مور او پلار ته نفقه ورکوي^۵.

(۱) والفرق: ان صدقة الفطر تتعلق بالذمة وذمته قائمة بعد هلاك المال فكان الواجب قائما والزكاة تتعلق بالمال فتسقط بهلاكه (بدائع: دوهم ٢٠٨-مخ).

(۲) ودقيق الحنطة والشعير وسويقهما مثلهما والخبز لايجوز الا باعتبار القيمة وهو الاصح (هندي: اول ١٩١-مخ).

(۳) فمن مات قبل ذلك لم تجب عليه الصدقة ... و من مات بعد طلوع الفجر فهي واجبة عليه (هندي: اول ١٩٢-مخ).

(۴) ومن ولد او اسلم قبله وجبت ومن ولد او اسلم بعده لم تجب (هندي: اول ١٩٢-مخ).

(۵) ولايلزم الرجل الفطرة عن ابيه وامه وان كانا في عياله لانه لاولاية له عليهما (هندي: اول ١٩٣-مخ).

د کوچني اولادونو سرسايه:

که څوک دومره مال ولري چي نصاب ته رسېږي يا زيات وي نو دخپل ځان او کوچني اولادو له طرفه سرسايه ورکول واجب ده البته که کوچني اولادو خپل مال درلودی بيا به ئې د هغوی د مال څخه سرسايه اداکوي.^۱

د خپلي کوروالا له طرفه سرسايه ادا کول:

پر خاوند باندي د بڼځي له طرفه څخه سرسايه ادا کول لازم نه دي البته که د دې له طرفه څخه سرسايه ادا کړي نو جائز ده که څه هم د بڼځي بې له اجازې وي.^۲

پر مشر ورور باندي د کشر ورور او خور سرسايه:

پر مشر ورور باندي د کوچني ورور او خور سرسايه واجب نه ده که څه هم مشر ورور دغه خور او ورور ساتي.^۳

الحمد لله ختم ئې د روژې مبارک ۲۱ ورځ، سهار ۶ بجې

مآخذ او مراجع

شماره	کتاب	طبع
۱	روح المعاني	رشيديه کوټه

(^۱) يخرجه عن نفسه وعن اولاده الصغار اذا كان له مال يخرج من ماله والا فمن مال نفسه (التسهيل الضروري: ۱-۲ ټوکونه-۱۲۴ مخ).

(^۲) ولو ادى عنهما بلا اذن اجزا استحسانا للاذن عادة (درمختار: دوهم ټوک-۳۶۳ مخ).

(^۳) ولا يجب ان يؤدى عن اخوته الصغار ولا عن قرابته وان كانوا في عياله كذا في فتاوى قاضيخان (هنديه: اول ټوک-۱۹۳ مخ).

۲	تفسير منير	رشيديه كوئته
۳	تفسير كبير للرازي	مكتبه علوم الاسلاميه لاهور
۴	تفسير طبري	دار الكتب العلميه بيروت
۵	احكام القران للجصاص	قديمي كراچي
۶	صحيح البخاري	قديمي كراچي
۷	صحيح المسلم	قديمي كراچي
۸	سنن ابي داؤد	مير محمد كتب خانه كراچي
۹	جامع الترمذي	رحمانيه لاهور
۱۰	عرف الشذبي على الترمذي	رحمانيه لاهور
۱۱	مصنف ابن ابي شيبة	المجلس العلمي بيروت
۱۲	زاد المعاد	مؤسسة الريان بيروت
۱۳	الترغيب والترهيب	دار الفجر قاهرة
۱۴	فيض القدير	دار الكتب العلميه بيروت
۱۵	فتح الباري	قديمي كراچي
۱۶	مرقاة المفاتيح	رشيديه كوئته
۱۷	الزواجر عن اقتراف الكبائر	دار الحديث قاهرة
۱۸	مجمع الزوائد	دار الكتب العلميه بيروت
۱۹	نصب الرايه	حقانيه پشاور
۲۰	مشكاة المصابيح	امير حمزه كتب خانه كوئته
۲۱	المبسوط للسرخسي	رشيديه كوئته
۲۲	الكفايه	رشيديه كوئته
۲۳	مجمع الانهر	غفاريه كوئته
۲۴	الاشباه والنظائر	قديمي كراچي
۲۵	فتح باب العناية بشرح النقايه	ايچ ايم سعيد كراچي
۲۶	بداية المجتهد	رشيديه كوئته
۲۷	الاختيار لتعليق المختار	قديمي كراچي
۲۸	كنز الدقائق	رشيديه كوئته
۲۹	البحر الرائق	رشيديه كوئته
شماره	كتاب	طبع
۳۰	بدائع الصنائع	رشيديه كوئته
۳۱	الفقه الاسلامي وادلته	رشيديه كوئته

۳۲	خلاصۃ الفتاوی	رشیدیہ کوئٹہ
۳۳	مجموعۃ الفتاوی	رشیدیہ کوئٹہ
۳۴	الہندیۃ	رشیدیہ کوئٹہ
۳۵	البزازیۃ	رشیدیہ کوئٹہ
۳۶	شرح الوقایۃ	رشیدیہ کوئٹہ
۳۷	فتح القدير	رشیدیہ کوئٹہ
۳۸	العناية على هامش فتح القدير	رشیدیہ کوئٹہ
۳۹	مراقی الفلاح	رشیدیہ کوئٹہ
۴۰	حاشیۃ الطحطاوی	رشیدیہ کوئٹہ
۴۱	التاتارخانیۃ	رشیدیہ کوئٹہ
۴۲	ردالمحتار	ایچ ایم سعید کراچی
۴۳	الجوہرۃ النیرۃ	قدیمی کراچی
۴۴	الخانیۃ	رشیدیہ کوئٹہ
۴۶	الہدیۃ	مکتبۃ البشری کراچی
۴۷	التنف في الفتاوی	عثمانیۃ کوئٹہ
۴۸	نور الانوار	رشیدیہ کوئٹہ
۴۹	التسهیل الضروري	فاروقیہ لاہور
۵۰	احیاء علوم الدین	دارالارقم بیروت
۵۱	فتاوی محمودیہ	فاروقیہ کراچی
۵۲	امداد الفتاوی	مکتبہ دارالعلوم کراچی
۵۳	کفایت المفتی	دارالاشاعت کراچی
۵۴	فتاوی رحیمیہ	دارالاشاعت کراچی
۵۵	فتاوی دارالعلوم دیوبند	دارالاشاعت کراچی
۵۶	احسن الفتاوی	ایچ ایم سعید کراچی
۵۷	آپ کے مسائل اور ان کا حل	مکتبہ لدھیانوی کراچی
۵۸	فتاوی فریدیہ	اہتمام و اشاعت حافظ حسین احمد پشاور
۵۹	فتاوی حقانیہ	اکوہ خٹک پشاور
۶۰	فتاوی عثمانی	مکتبہ معارف القرآن کراچی
۶۱	فقہی مقالات	میمن پبلیشرز کراچی
۶۲	زکات کے مسائل کا انسائیکلو پیڈیا	بیت العمار کراچی
۶۳	مسائل رفعت قاسمی	الفلاح لاہور

دارالافتاء نعمانيه

د شرعي مسائلو د جوابولو اداره

کندهار - افغانستان

ارپيکي: ۰۷۰۰۳۶۰۱۶۰ - ۰۷۹۹۲۸۸۰۸۸

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**